Martin Kerge

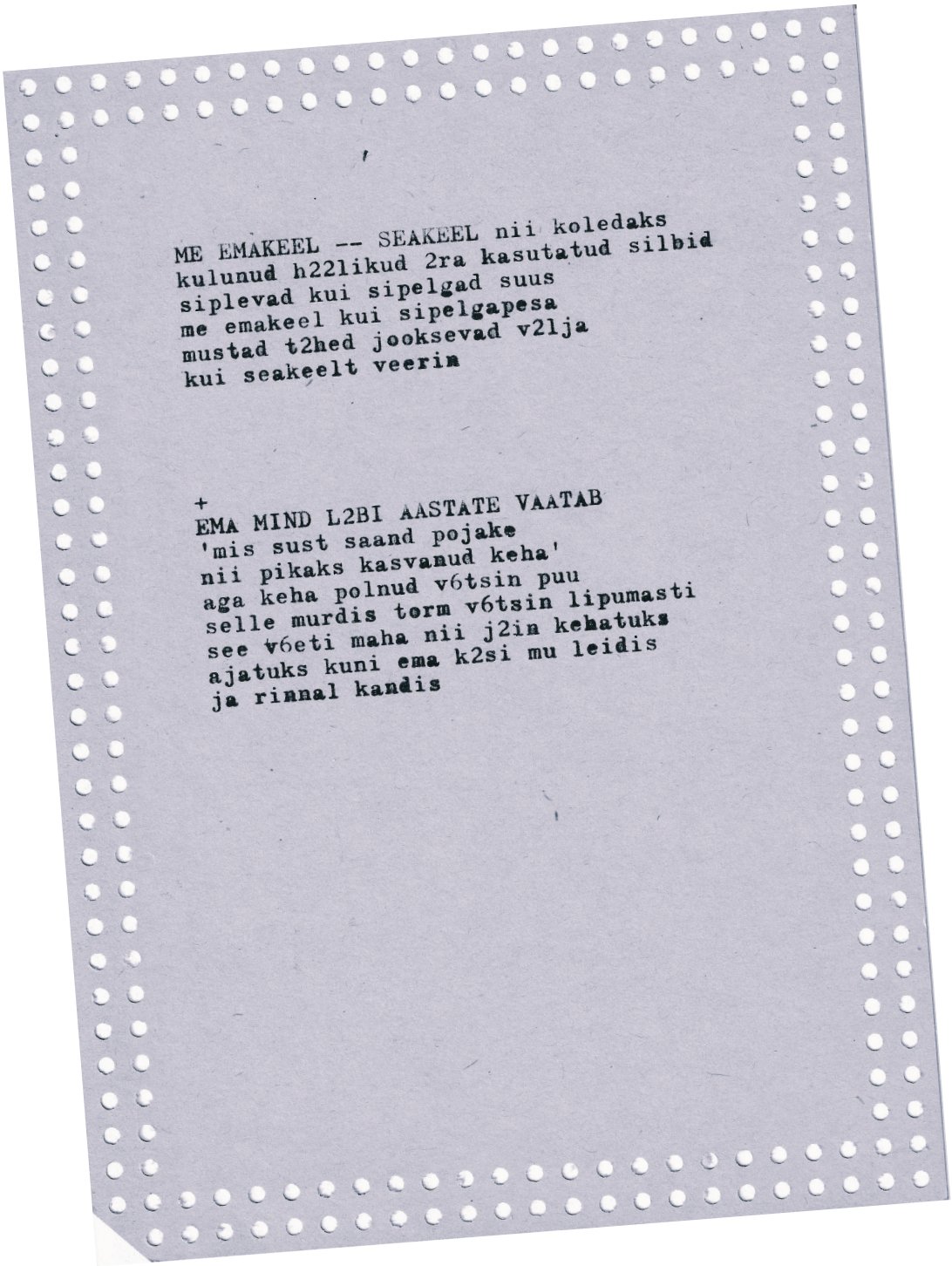

ME EMAKEEL -- SEAKEEL nii koledaks
kulunud h22likud 2ra kasutatud silbid
siplevad kui sipelgad suus
me emakeel kui sipelgapesa
mustad t2hed jooksevad v2lja
kui seakeelt veerin

+
EMA MIND L2BI AASTATE VAATAB
'mis sust saand pojake
nii pikaks kasvanud keha'
aga keha polnud v6tsin puu
selle murdis torm v6tsin lipumasti
see v6eti maha nii j2in kehatuks
ajatuks kuni ema k2si mu leidis
ja rinnal kandis

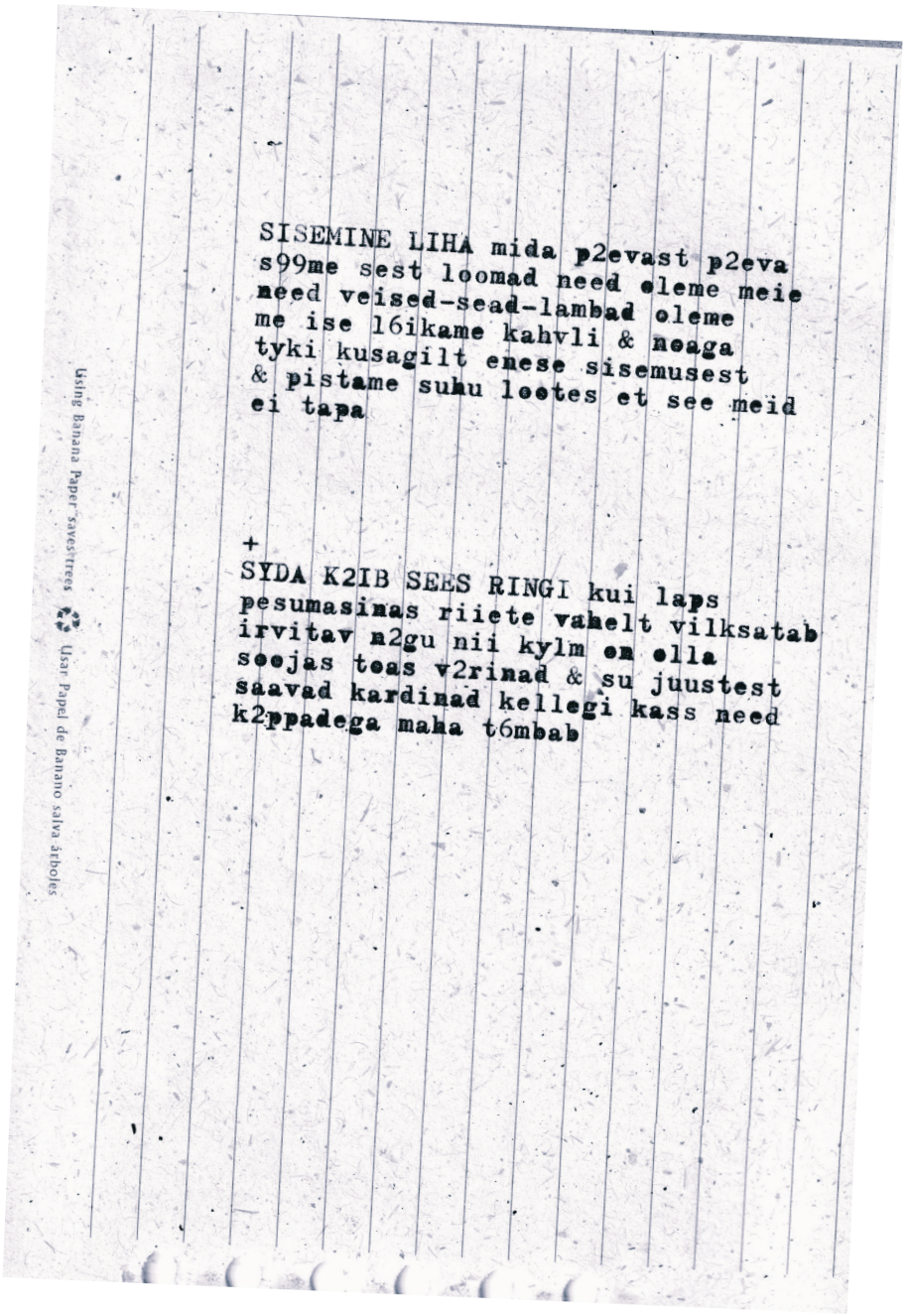
SISEMINE LIHA mida p2evast p2eva
s99me sest loomad need eleme meie
need veised-sead-lambad oleme
me ise l6ikame kahvli & neaga
tyki kusagilt enese sisemusest
& pistame suhu lootes et see meid
ei tapa
+
SYDA K2IB SEES RINGI kui laps
pesumasinas riiete vahelt vilksatab
irvitav n2gu nii kylm on olla
soojas teas v2rinad & su juustest
saavad kardinad kellegi kass need
k2ppadega maha t6mbab
Using Banana Paper saves trees
Usar Papel de Banano salva árboles

MUL ON KEHAVALU see olemise 2ng
k6rvetav tunne omada haavatavat ihu
kui oleksin suits mul poleks
keha oleksin t2iuslik haavamatus

+
KAHEL K2EL pakud altarisytt
ma noogutan ja puudutan sellega huuli
yks pyhalik hetk -- sysi ja huuled
suletud vooluring keha t2idab elekter
lamp syttib, suitsu immitseb lahtisest
suust

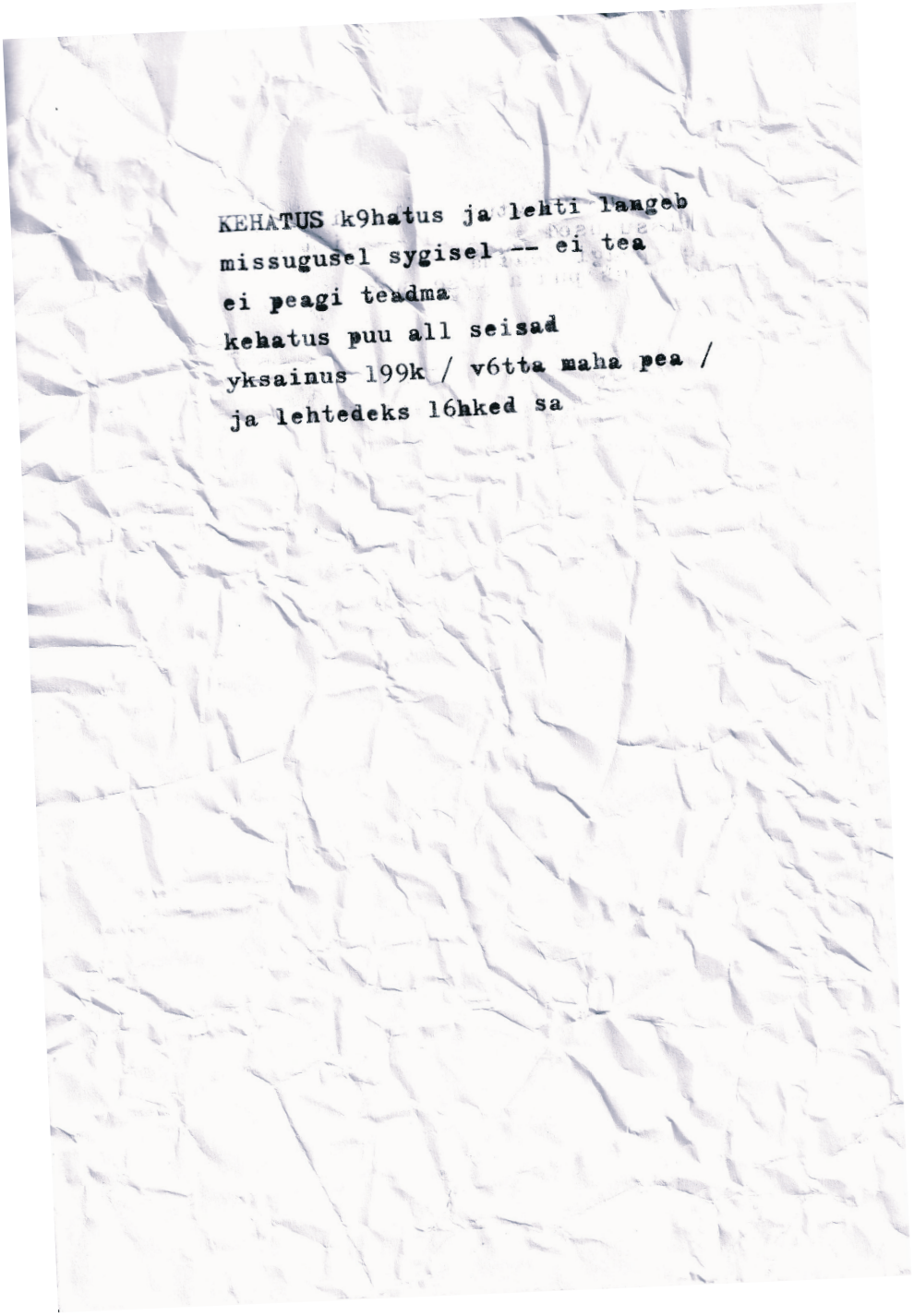

KEHATUS k9hatus ja lehti langeb
missugusel sygisel -- ei tea
ei peagi teadma
kehatus puu all seisad
yksainus 199k / v6tta maha pea /
ja lehtedeks 16hked sa

Kui teadlikult me oma südant tuksutame?

Tuule Kangur

Kui ma ütlesin, et tahan oma ellu raputust, siis ma ei mõelnud seda. Kuigi ma olen seda alati kartnud. Kõik on. Ja kardavad siiani. Ma usun, et see on normaalne, et ma olen niimoodi hirmust lolliks minemas. Raputus oli see igal juhul.

Olin eelmisel pühapäeval juba unne suikumas, kui ma voodis külge keerasin ja kogemata enda vasakut rinda riivasin. Käsi jäi millelgi pidama ja ma tegin ehmatusest silmad lahti. Katsusin teist rinda. Seal sellist tükki ei olnud. Liikusin käega uuesti vasakule. Misasi see on?

Vähkresin tol ööl mitu tundi. Mõtlesin oma rindadele, mida ausalt öeldes pole peaaegu ollagi – ja ometi mahub *see* sinna ära. Mul oli jube kummaline tunne, nagu oleks mu käsi kuidagi sinna juhatatud. Et ma pidingi nii pikalt tööd tegema ja diivanile magama jääma. Ja õues pidigi nii külm olema, et ma lõdisema hakkasin ja endale sooja pidin hõõruma. Ja enne unne vajumist pidin ma tundma *seda*, et süda saaks saapasäärde vajuda.

Aga ma rääkisin endale mõistuse pähe – sa lähed ju homme autokooliks tervisetõendit taotlema, räägi siis sellest ka. Veensin ennast, et pole mõtet muretseda, kui praegu midagi rohkem teha ei saa. Uinumist ma ei mäleta.

Hommikul sain üle pika aja rõõmustava teate: olin mustvalge fotograafia labori vabaaines ootenimekirjast edasi saanud.

*

„Oodake palun koridoris, õde kutsub teid."

„Selge, aitäh!"

Astusin koridori ja istusin ühele viiest seljatoeta pingist, täpilise kleidiga vanema naise kõrvale. Võtsin ERRi lahti ja lugesin edasi Juhan Partsi rohepöörde usutlust. Hea oli millelegi muule keskenduda. Ja ma teadsin, et ega mulle niipea vahele ei segata. Varsti hakkas ka minu kõrval istuvale daamile tunduma, et aega võib kuluda rohkem, kui ta oli arvestanud.

„No ma ei saa aru, miks nad panevad siis mitmele inimesele sama aja kinni," torises ta enda kõrval istuvale naisele, kes ei paistnud teda tundvat. Vähemasti oli eakaaslane, mitte „laps" nagu mina.

„Ega ei oskagi kunagi arvestada, kaua siin minna võib. Vähemalt ei tasu muretseda, kui bussiga hiljaks hakkad jääma, mingit vahet sel niikuinii pole," vastas teine ja mõlemad said seepeale kõhutäie naerda.

Varsti läks uks lahti ja õde kutsus mind kabinetti. Astusin tema järel sisse, uks jäi avatuks.

„Istuge siia palun," ütles õde ja osutas toolile seina ääres.

„Tervisetõend autokooliks, jah," jätkas ta laua taha istudes ja tooli arvutile lähemale tõmmates.

„Jah."

„Mis kategooria?"

„B."

Ta toksis veidi aega mingeid *andmeid* arvutisse ja käis uuesti läbi kõik küsimused, millele ma digiloos juba vastama olin pidanud. Kontrollis silmanägemist, mõõtis vererõhku ja lõpetuseks võttis veresuhkru määramiseks näpu otsast verd. Mõtlesin, kui naljakas see on, et selliste toimingute eest 35 eurot maksma peab. Ja sellele, et ma pean jutuga kuidagi *sinna* jõudma. Õde märkas mu vaikimist või siis tajus rahutust, igal juhul küsis armsa vene aktsendiga:

„Ei ole paha olla?"

Naeratasin oma palju harjutatud sunnitud naeratust ja vastasin: „Ei, seda mitte. Kas selle tõendiga on nüüd kõik ühel pool?"

„Nuu, ma praegu vormistan seda, jah."

Olin veidi aega vait.

„Mul on tegelikult üks teine küsimus. Või mure," ei suutnud ma ennast tagasi hoida, kuigi nägin, et teisel on toimetused pooleli. „Mul on selline asi, et... Ma tundsin eile oma rinnas ühte tugevamat kohta ja siis ma mõtlesin, et ma laseks teil ka katsuda, et kontrollida. Et midagi hullu ei oleks." Vahtisin talle pisaraid täis valguvate silmadega otsa ja näppisin terve selle aja oma tisse, üles-alla, üles-alla, vaheldumisi, nagu tola. Uksed olid pärani.

Lehvitasin silmadele tuult: „Vabandust, ma..."

Ta tõusis toolilt ja tuli puudutas mind õlast: „Kõik on korras, ma lähen räägin doktor K-ga."

Ja lahkus kabinetist.

Tagasi tulles teatas ta: „Võib-olla järgmine esmaspäev doktor K. juures? Konsultatsioon, tema saab rahulikult vaadata."

Naeratasin. „Jah."

*

Seisin nelja ukse vahel ega saanud õieti aru, mida ma tegema pean. Üks uks viis koridori, sellest olin ma sisse astunud. Uksel minu ees seisis silt „Palun KOPUTA ja veendu, et sa kellegi tööd ei segaks“, eesti ja inglise keeles. See oli ainuke uks, millel oli õige loenguruumi number. Parempoolse ukse tagant kostis juttu, aga ma ei eraldanud sellest sõnu. Just siis, kui hakkasin kuulatamiseks kõrva ukse vastu suruma, läks uks mu selja taga lahti ja sisse astus lühikest kasvu prillidega tüdruk.

„Kas sa ootad ka siia?“ ja näitas parempoolsele uksele.

„Jah, vist. Ma olen Mia, tulin täna esimest korda. Sain alles eile teada, et ma siia ainesse sisse sain, enne olin ootenimekirjas,“ vastasin kiirustades ja panin lausele naeratusega punkti.

„Aa, okei. Ma sain ka alles eelmisel korral teada, esimene tund jäi vahele. Täna me ilmutame juba filmi, on sul kaasas?“

„Ei, ee, seda ma ei teadnud.“

Seal meie katkendlik vestlus lõppes ja mul oli tänu lisandunud silmapaarile julgust uksele koputada. Läks veidi aega mööda, kuni õppejõud uksele tuli.

„Tere!“

„Tere, mina olen Mia!“

„Jaa, tere! Ooh, ja tere, Triin,“ ütles ta ja pistis pea ukse vahelt veelgi rohkem välja. „Ma olen siin praegu Silviaga, näitan talle esimesed sammud kätte, aga ma tulen kohe teie juurde.“

Uks sulgus ja me taganesime Triinuga koridori, seal oli valgem.

„Mis te siis eelmises tunnis tegite?“ küsisin jutu jätkuks.

Triin vastas üsna napilt ja küllap mitte väga sisukalt, sest vastus mulle meelde ei jäänud. Kuna ta vaatas mulle iga küsimuse peale aina hirmunumate silmadega otsa, siis jätsin ta õige pea rahule.

Varsti tuli õppejõud ja jagas meile ülesanded kätte. Minul, filmita filmiilmutustundi ilmunud tudengil, lasi ta lugeda fotogrammi tehnika kohta ja oma osakonnast pildistamiseks kraami kokku otsida. Triin astus Silvia jälgedes.

*

Leidsin meie rohelise laua alt igasugu asju: kolme erineva tihedusega traatvõret, mulineelõnga, kuivanud kipslilli, stürot ja maketijääke. Isegi ühe pitsi haarasin kööginurgast kaasa, hiljem mõtlesin, et neid oleks rohkemgi ära kulunud.

Õppejõule mu valik meeldis ja ta viis mind kohe pimikusse. Kõigepealt peatusime eesruumis, mille keskel seisis keemiavannidega valamu.

„Siin on siis need keemiavannid. Esimeses on ilmuti, *developer*, näe, siin on lühend DEV ka peal. Järgmises on stopplahus, mis peatab ilmutusprotsessi. Siis on kinniti ja lõpuks läheb kõik vette. Tavaliselt on need ajad kaks minutit – minut – kaks minutit, aga kui sa teed testi, siis piisab, kui teed minut – pool – minut."

Edasi läksime suurendiruumi. Ta näitas mulle nipid kätte: kuidas suurendit üles-alla liigutada ja valgusava suurust muuta. Kust lampi tööle ja kustu panna ja kuidas aega sättida. Kõik tundus lihtne ja loogiline ja varsti jäin sinna paariruutmeetrisesse pimedasse ruumi üksi. Oma mõtete ja eesmärkidega.

*

Keegi koputas uksele. Hüüdsin reipalt: „Jaa!"

„Kuidas sul läheb?" küsis õppejõud ja tõmbas ukse koomale. „Mõtlesin, et sa ei ole siit nii pikka aega välja tulnud, et ma tulen vaatan, kas sa oled üldse elus."

Naersin: „Olen! Ma naudin! Aga ma arvan, et see on mu viimane katse."

„Jah?" küsis ta ja astus lähemale. „Kui sa nii arvad. Minu poolest võid sa siin olla nii kaua, kui tahad."

„Mulle väga meeldib! Aga kõht hakkab tühjaks minema ja mõtted hakkavad ka vaikselt otsa saama."

Selleks hetkeks olin ma neli fotopaberit ribadeks lõiganud ja fotogrammidena välja lasknud. Umbes kolm tundi nende seinte vahel omaette mänginud.

„Ma saan aru. Mingil hetkel hakkab see pimedus ka väsitama."

Kui ma olin suurendiruumis kõik korda seadnud, tulin eesruumis seisva valamu äärde ja hakkasin vannis ligunevate fotopaberiribadega solberdama. Tegin õppejõuga juttu:

„Ja need aurud ei ole mürgised?"

„Eeh, aurud on just kõige mürgisem osa. Aga siin lahuses ei ole hüdrokinooni sees, vot see on kantserogeenne," vastas ta.

Tema jutt oleks justkui vannis minu liigutuste taktis ära lahustunud. Ilmuti hakkas kujutist vaikselt välja joonistama. Mõtlesin oma vasakule rinnale ja surusin ärevust alla.

„Uue nädala alguses lähen arsti juurde, enne järgmist tundi keemiavannide kõrval," mõtlesin endamisi.

*

Ma ei imestanud, et pidin ka seekord ligi kakskümmend minutit koridoris ootama, enne kui arst mind kabinetti kutsus.

„Tere, palun istuge.“

Võtsin istet toolil tema laua kõrval, aga esimesed paar minutit olin vait, ootasin, kuni ta eelmise patsiendi andmed arvutisse toksib.

„Nii, mis mureks?“ küsis ta lõpuks.

„Ma käisin eelmisel nädalal siin ja õde pani teie juurde aja. Ma tundsin umbes nädal aega tagasi oma vasakus rinnas tugevat tükki ja mõtlesin, et lasen teil kontrollida, ega see midagi hullu ei ole,“ kostsin endalegi üllatuseks rahulikult ja lühidalt.

Selle peale tõmbus arst tõsisemaks.

„Millal see oli?“

„Eelmisel pühapäeval.“

„Ja millal menstruatsioon algama pidi? Teinekord on sellised tükid tsükliga seotud,“ jätkas ta.

„Noo, praegu kestab. Eile algas.“

Arst kirjutas midagi arvutisse.

„Ja vana te praegu olete?“

„Kakskümmend üks,“ vastasin.

Arst tõusis püsti ja kõndis seina ääres seisva desovahendi juurde, lasi seda veidi peopessa ja küsis ainet käte vahel hõõrudes:

„Ja on teil peres olnud varem seda rinnateemat?“

„Ei tea, et oleks.“

Arst andis märku, et ma särgi ja rinnahoidja eemale tõmbaks, ja hakkas mu rindu kompama.

Vastasmaja kiirabisissesõidu ees tegi üks mees suitsu ja nägi täpselt aknast sisse. Vaatas terve aja pingsalt pealt. Püüdsin arsti segamata tema vaateväljast ära astuda, aga see ei õnnestunud hästi.

Arst oli kogu aja vait, ei küsinud midagi, ei öelnud ka midagi. Nägugi oli suhteliselt ilmetu. Mõne aja pärast läks ta tagasi seina äärde, et kraanikausis käed ära pesta. Sättisin oma riided korda.

„Teil on tõesti vasakus rinnas mingisugune moodustis. Et täpsemalt teada saada, suunan teid edasi. Aga ma pean nõu pidama, kas röntgenisse või ultrahelisse. Te olete veel nii noor laps.“

Ta saatis mind tagasi koridori, kus oli minu varasematele kaaslastele lisandunud üks vene keelt kõnelev paar. Inimesi tuli aina juurde, aga õe ega arsti kabinetti kedagi ei kutsutud.

Ühel hetkel kuulsin, kuidas registratuurilaua ääres istunud proua telefoniga rääkima hakkas.

„Tere, helistan siit kolmandalt korruselt, doktor K. juurest. Meil on nõu vaja, 21-aastane patsient...“

Edasi ma ei kuulnud, sest õde oli mind näinud ja eelmisest nädalast ära tundnud. Ja seekord oli tal piisavalt taktitunnet, et uks kinni panna.

*

„Ma vist ei tule filosoofiasse," ütlesin kursakatele, kui nad loengusse sättima hakkasid. Tahtsin enne ultraheliaja saada. Aga seitsmest kliinikust viis olid mulle juba ära öelnud või pakkunud aega kahe kuu pärast. Läksin katuseterrassile tormi kätte helistama, see oli ainus privaatne koht kogu kooli peale.

Kui eelviimasest kliinikust vastati: „Meie ei tee rinnapiirkonda," siis vajusin nördinult pingile istuma. „Aga kes siis teeb?" küsisin endamisi. Võitlesin pisaratega.

Helistasin viimases lootuses ainukesele telefonile, mis ei olnud ennist vastanud.

Kutsus kaks korda ja siis kostis hääl: „Tere, M. kliinik kuuleb."

Sain aja järgmiseks kolmapäevaks.

Kohe pärast kõnet läksin tagasi sisse ja suundusin filosoofialoengusse. Mõtlesin, et on hea millelegi muule keskenduda.

Hiljem, teel loengusaalist tagasi stuudiosse püüdis A. mu trepi peal kinni.

„Ma ikkagi tulin loengusse."

„Ma nägin jah. Jopega ja puha," noogutas ta ettevaatlikult.

„Ma pidin arstile helistama," selgitasin lõpuks, „järgmisele arstile."

„Ahhaa!" ja tema nägu läks särama: „Said minust positiivset eeskuju, käid nüüd järjest arstide juures!"

Murdusin. Naeratasin: „Jah, just."

Tuule Kangur (22)

Sinu tekstis võib aimata teatud isiklikke sugemeid, aga samas pole need sugugi nii selged. Mis sa arvad, kas lugejal peab olema tingimata võimalik sinu päriselu ja fiktsiooni vahel vahet teha? Mismoodi sa ise selle nurga alt teiste tekste loed?

Vaiko Epliku „Rahu võtmetes“ kõlab rida „Kas pole veider sinu elu? Minu oma küll on!“ ja mul on tunne, et paljude autorite tekstid saavad alguse samasugusest mõttekäigust. Mind on alati kõditanud küsimus, kui palju kirjutajad ja kirjanikud elust maha viksivad, ja tihti tekib tegelase iseloomujoontes konkreetset inimest nähes või loo sündmusi ära tundes kiusatus mõelda, et autor ongi minategelane. Aga mida rohkem ma elan, seda paremini mõistan, et autorid on lihtsalt tähelepanelikud kogujad, kes panevad kummalisi juhtumisi tallele ja kasutavad neid enda äranägemise järgi.

Õpid parajasti Eesti Kunstiakadeemias arhitektuuri. Kuidas võib „kunstnikupilk“ sinu meelest ilukirjandust kirjutades kasuks tulla? Tunned sa end tänu kunstiharidusele ka kuidagi osavama kirjutajana?

Üks minu õppejõud rõhutab pidevalt, et arhitekt on süsteemi looja. Võib-olla on mul sellest tulenevalt tekkinud soov selguse, aga ka mitmetähenduslikkuse järele. Oma töödes proovime igale liigutusele mitu põhjendust leida, kirjutades katsun sõnu samamoodi kaaluda.

Mida ma olen ülikoolis õppides veel tähele pannud — ma märkan palju rohkem! Esimesel kursusel hakkasin pärast tooli ehitamist igal pool mööblile ja tappidele tähelepanu pöörama, pärast kompositsiooniaine valguse ja varjude ülesannet nägin mitu nädalat igal pool valgusmustreid. Ehituspraktika tõi fookusesse igasuguse ehitamise ja kaevamise ja läbirääkimise, maalipraktika pani mind pooltoone hindama. Ja tahtmine teistelt õppida, kasulikke nippe teada saada, on nähtavasti tekitanud ka oskuse vahel vajalikke, vahel lihtsalt inspireerivaid vestluskatkeid pealt kuulda. Ühesõnaga, ma olen kindlasti tundlikumaks ja tähelepanelikumaks muutunud!

Lugejana naudin, kui tegelase elu on pisidetailideni lahti muugitav, kui tema päevade spetsiifikat ei varjata. Meie stuudio elu tunnistajaks olles tunnen, et see olustik on midagi, mida jagada kogu oma ilus ja valus — mitmeteistkümnetunnised tööpäevad ja hahetav hommikutaevas reivimuusika taustal esmaspäeva varastel tundidel ei ole vist ühelegi meie osakonna tudengile võõras. Küllap olen seepärast ka oma tekstis mõne kirjeldusega väga üksikasjalikuks läinud: et avada ülikoolielu tagamaid.

Soovita palun suviseks puhkuseks mingit head proosat — randa, metsa ja võrkkiike!

Väga soovitan „Armumisi“! Muidu ka, aga praegu pean silmas hiljuti eesti keeles ilmunud Javier Maríase romaani. Südamlik ja põnev lugemine pealt nähtud armastusest.

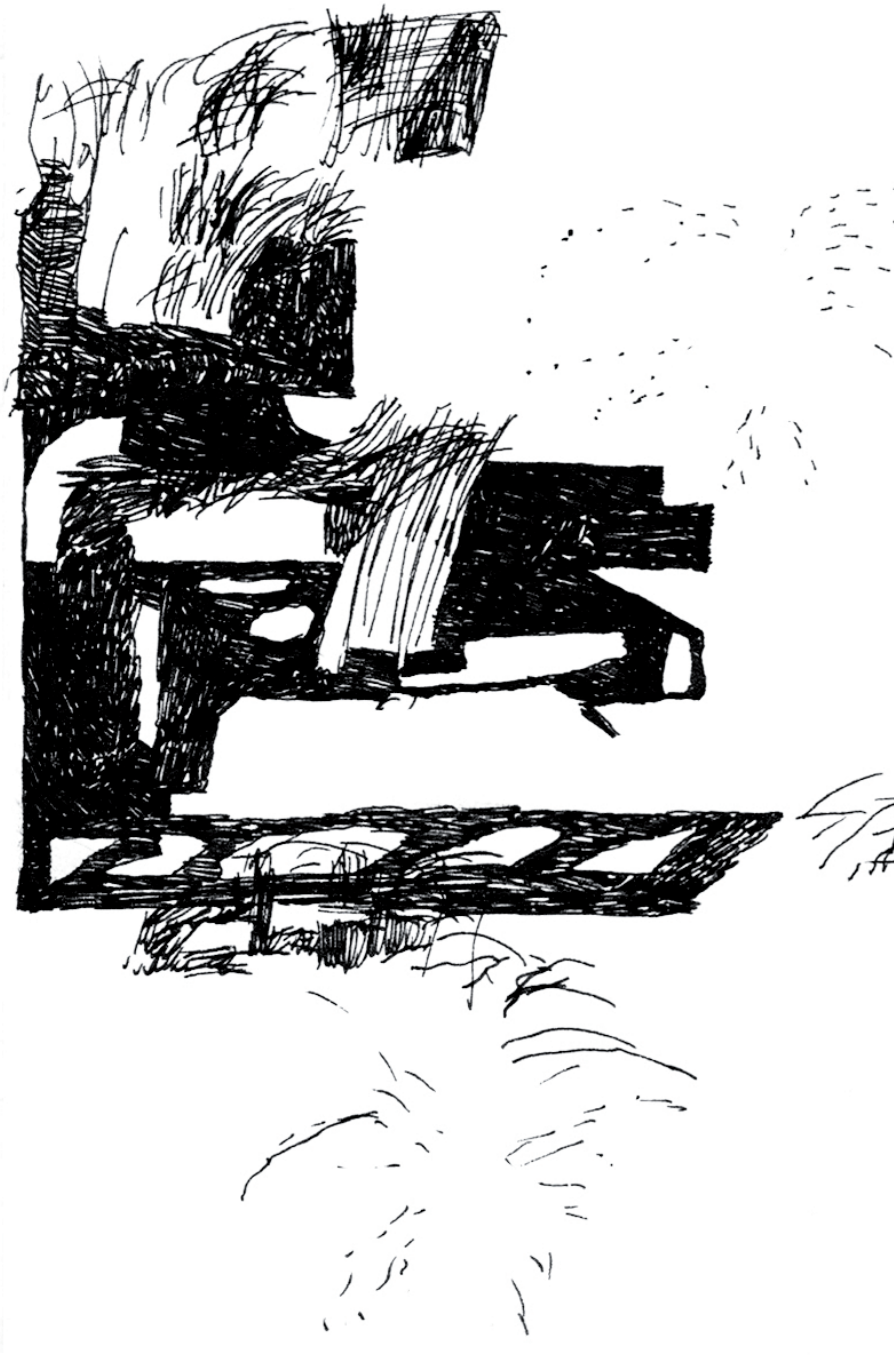

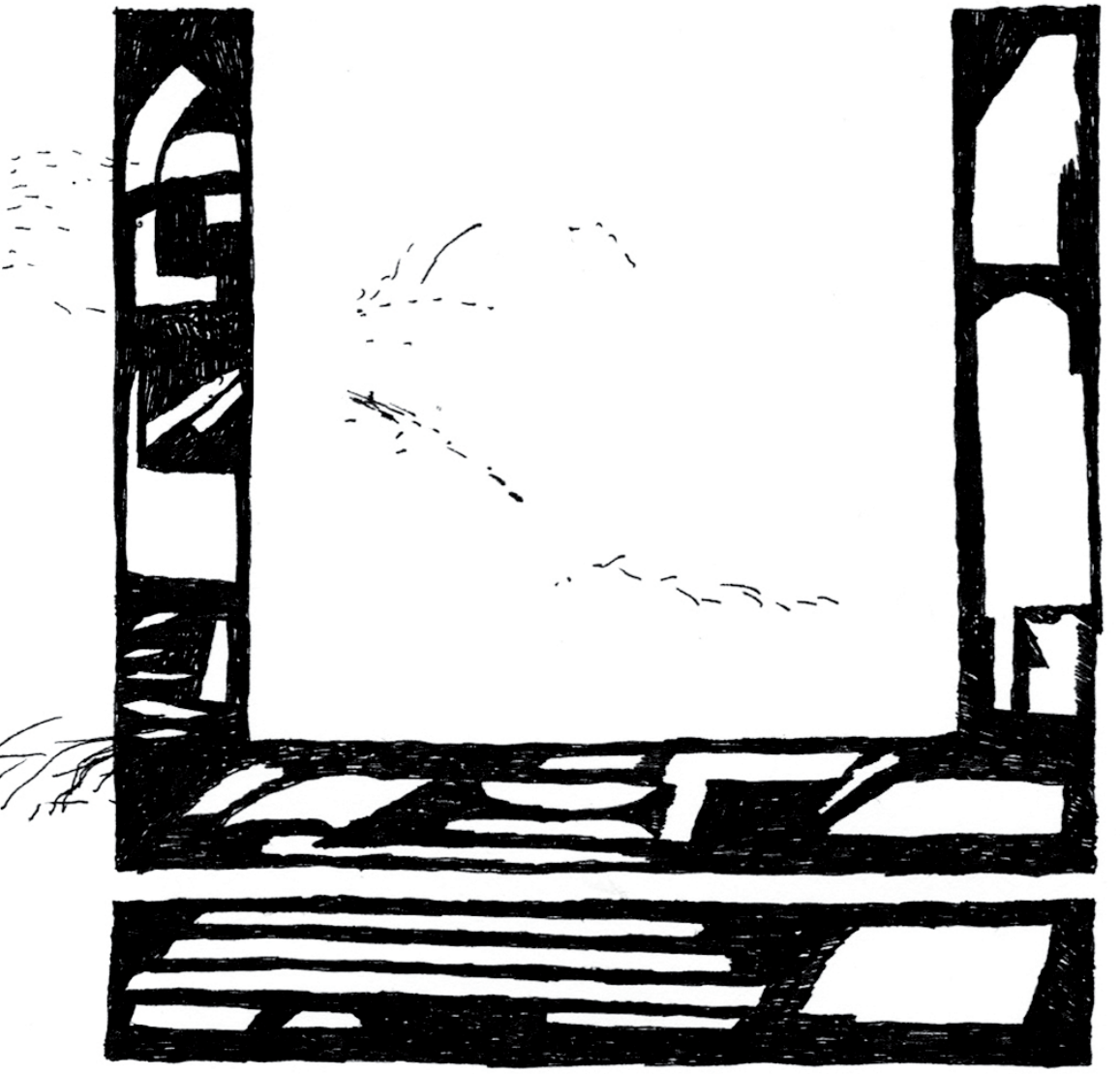

Sofia-Elizaveta Katkova

vene keelest tõlkinud autor

*

mis me siis täna keedame
nõiakünake
pisukese pulbrit suurte ja väikeste
poeetide südameist
pisukese pulbrit väikeste ja suurte
poeetide maksadest
kasta kõik üle kurttummade
litsipisaratega

a mis me siis keedame nõiakünake
millise koeramöga
andeksandmise ja omaksvõtmise leeme
vitamiini ja toidulisanditega
te kummitate mind te olete meeles
järjekordne postuumne
sõnum asfaldil

ja mis sellest välja tuleb kallike
jõhvikamoos
romaan surmast ja armastusest
ja kalmistud puhkevad õitsema
ja õnnepaleed hakkavad ulguma
ja raketid tarduvad õhus
chagalli satelliitideks moondudes

keerasid ära vä nõiakünake
keerasid ära vä kullake

*

natuke minust

julgus jultumus
kelmikus ogarus
kirjandus

Luuletus on kirjutatud eesti keeles.

*

ma tahan saada astrolaabiks
mis liigub vaikselt
pika sõna äärel
krõbiseva justkui
jää esimesel ööl

ning mõistatada ära kõik pärlid
ja neist niidi läbi ajada
kui storytellingu
töötoa vilistlased
või koopamoirad

ning rahuvalveretkeks
kõik õnnistused saada
ja hulkuvate kadunute keskel
vesiliivas päiksekoledustest
ära jahtuda

ning lõpuks olla lubatud
nii hästi varjatule
(ma lihtsalt vaatan
ja silitan
ja huultega jään külge kinni)

*

šveitsi noa
karbikeses
õnnevastased pillid

*

kuskohal küünarvarrel
sulavad lõhnad kokku
millise sõna pealt muutub
ühe keel teise keeleks
ühe kõne teise kõneks
kas see on rohkem
kohting oma varjuga või
lihtsalt mingi intsest

kui palju on selles tõlkes autorit
ja kui palju kilomeetreid tõlkijani
kes veel läheb mööda sellal kui
pimesi palpeeritakse piiri
ilma õrnemagi aimduseta kuidas
see välja näeb ja kus kulgeb
kus on lõppeks okastraat
ja automaadivalang

tundub et nägin piiriposti
tundub et sain sellest üle
tundub et astusin kuristikku
tundub et jäin jalgupidi lõksu
tundub et komistasin juurte otsa
tundub et sain püssikabaga ninajuure pihta
tundub et minuga on kõik korras

*

tühijalgne
roomab põrandal
naised saadavad
mehi surma

mu arm
ma tahaks
ma tahaks
ma loodan

et osutud
aumeheks
astud mu eest
kõrvale

WHO WATCHES THE WATCHMEN

surm nuka tagant
started following you
talv mis iial ei maga
started following you
sauroni silmateravus
started following you
rajoonipättide elavus
started following you
rätsep panamast
started following you
natiivse reklaami laast
started following you
parv varblasi sääl
started following you
zahar mai hääl
started following you
eesti politsei
started following you
ilusad targad okeid
started following you
armastus peiedel
started following you
ja meie
ja meie
ja meie

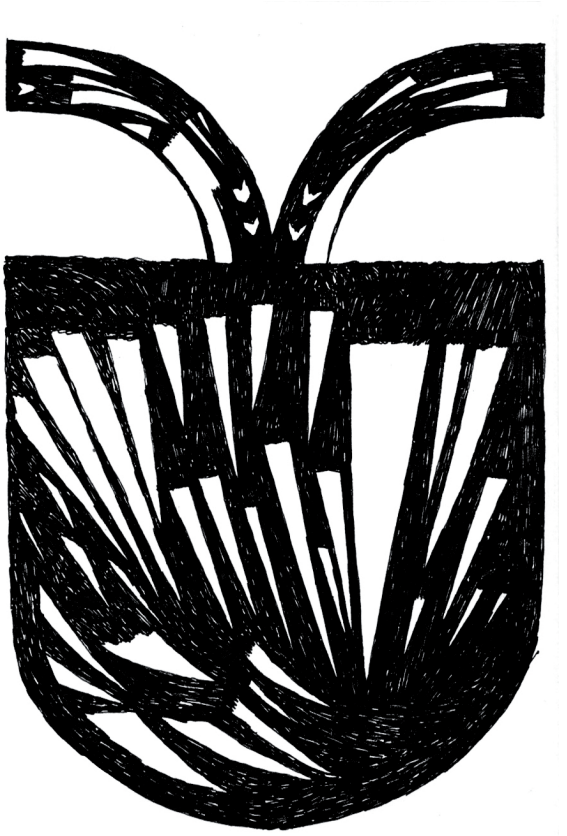

uma mira mürr

olenditele kes sündides ei nutnud

mul oli võimalus teile mängida
päris alguses
niiskelt pehme elundkond
mis mind kattis
avas end vargsi
et sõrmitseda närve ja lihaskiude
nii vaikselt
ma soovisin et mu keeled säilitaksid
võnkumise
veel mõneks hetkeks tahtis
helisev helisev ihu
end teie reaalsusesse põimida
aga nii nagu lahkub väljahingusel
õhk kopsudest
kaob ka helivool kõlakastist
ma ei tahtnud teile tüli teha
seega ma ei nutnud
ja keegi ei pannud tähele
et minust ei saa tähte
aga ma natuke lootsin
et minust võiks saada inimene

*

kaks keha vahetut
hõbedaselt aurab maapind
vilkuvad tuled higised elud hääbuvad hilbud
kasta keeleots värvipotti
maali mind kirevaks
õhtu kaduv
kõike aduv
ma ei tunne millestki puudust
lase ma
külvan värinaid su kuklasse
ja sina
sosista soojust mu kuulmekäiku

rulli end mullas ja rohus ja järves
rulli end minule siruli
lase ma
haistan su häält
ja sina
maitse mu sõnu
minus on paljutki üle
peagi on see jälle läinud

nii või teisiti

see üksik lammas karmide kadakate vahel
ta on tõesti nii üksi
hämardudes mõtlen mina
tema üksindusest
aga tema sööb kastest rohtu
tohutut rohtu
ja ei pane tähelegi kuud
kes otsib nukrate palgete pisaraid
et need siis omas võtmes helkima panna
ta vist teab rohkem kui mina
lammas vist ka
märkan et lammas vaatab mulle mäludes otsa
siis ta lõuad peatuvad
ja hetkeks purustab vaikuse kentsakas määgimine
pilgutan
heidan kadaka taha niiskele pinnasele lamama
mõtlen endamisi et
olen vist õnnelik
kuu on kadunud pilve taha
selle üksiku mehe nägu pole tarvis
helkima panna mõtleb kuu
tema pisar langeb juba helgele palgele
temas hõõgub leek
väike
aga visa
ta sarnaneb tolle lambaga
aga lambal ringleb leegi asemel
kõhus rohi
see on lihtne
ja piisav
ja ilus
mees jääb alati keerulisemaks
kuid seegi saab olla lihtne
ning ilus
ja pealegi polegi see mees nii üksi
tal on lammas paari kadaka
ja mina mõnesaja tuhande kilomeetri kaugusel
nii või teisiti

mine magama

ta
tuli
ikka
tagasi
kuigi oli
heaga jätnud
hüvasti
ta lasi end
noa alla saata
taaskord pöeti ta
alasti
teravaks pliiatsiks
tahuti
ta ette lauale
vastselt kahkjas paber
laotati
külmast pirnist valgust
koondus vihku
kalgisti
tal lahti kisti ihu
järsult sisemusse
heideti
ta väändund kätepaar
ja silmad koobastesse
suruti
et keermeid silmata
mis võrkkestadele
kleepuksid
et katkeid sättida
mil ahnelt aasad ümber
viskuksid
siis mõne välja nööris
kärmelt voolis paari
sõnakski
ja tuhin tuure küttis
terav süsi nühkis
edasi
kuid survel järgi andis
teravik ja otsast
rebiti

sümmeetriline pea
grafiidikildudeks kuis
lõhati
nüüd kambrit täitis hõbetolm
ent ise ta ei
näinudki
ei enam haistnud ta
ei enam maitsnud kuulnud
ammugi
tal nürid liikmed nüri
meel mis ära tahtsid
ometi
vaid saada siit ja
nõnda nürid sammud teele
saatiski
veel ilma peata
kuigi avasilmi jättis
hüvasti

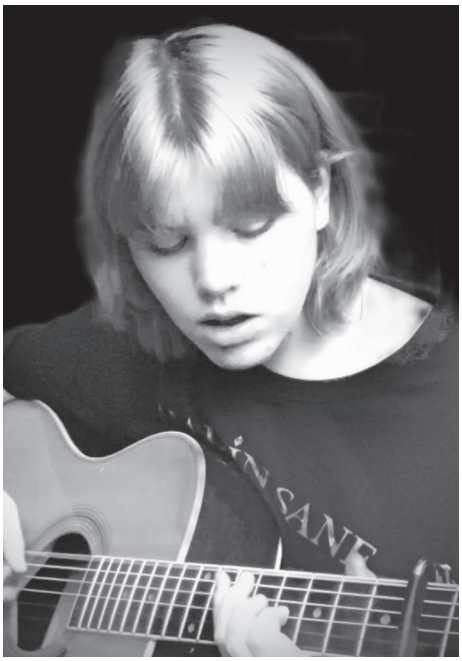

uma mira mürr (20)

Sinu luuletused ei lase end kuigi hõlpsasti ühegi mina-positsiooni külge haakida: kui mõnel kohal näivad tekstid pihtimuslikud, siis võib juhtuda, et järsku võetakse mina-perspektiivi asemel hoopis Kuu positsioon, teisal aga kõneldakse hoopis vägivallast, mis pannakse toime kellegi tundmatu tagasitulija kallal. Mida luule sulle kirjutajana tähendab, milliseid võimalusi avab ja sulgeb?

Ma kipun tundma sellist totrat hirmu, et mu loomusest tahutakse igas keskkonnas tahtlikult või tahtmatult välja selgepiiriline arusaam. Ja siis ma koosnen arusaama kastidest. Aga aru saada pole ju millestki ja kastid on üldse rohmakad. Seega tõstan luues kõrvale igasugused eelarvamused sellest, kes ma autorina olema peaksin ja mida looming endas kandma või edasi andma peaks. Pea võiks tühjaks jampsida — siis on ruumi, et kusagilt kaugelt (või lähedamalt, kui arvata võiks) mõni kosmiline kaemus kingitusena vastu võtta ja ilusal juhul ka teistega jagada. Lühidalt: ma uurin elukest etemini karakterite kui enese kvaasiidentiteedi kaudu. Luule avab aknad ja sulgeb uksed (hiilib aknast sisse nagu armastaja kulunud armastusfilmis, hästi tüünelt, ning väljuda enam ei või, kui just pea ees lennata ei ihka… ja vahel oi, kuidas ihkab!).

Mainisid toimetusprotsessis, et oled nüüdseks liikunud nende luuletuste keelest teistlaadi väljenduse poole ning aeg-ajalt avaldad tekste ka Instagramis. Mis eristab ajakirja saadetud luuletusi neist, mida sotsiaalmeedias jagad?

Mulle näib, et tänaste loojate luule liigub üht omanäolist rütmi pidi, kus rõhk on sõnade kõlal ja kooskõlal, vabavärss värsitab oma kaunist vabadust, iseäralikke ja esialgu seosetuna näivaid sürreaalseid katkeid lajatatakse silma või määritakse pehmelt keelele. No ühesõnaga: tekst elab, pakatab sensoorsest kogemusest. Meil on kompemeel eksootikaks saanud ja hing ju tahab pajatada sellest, mida igatseb.

Igatahes ma kogesin seda ilusat omanäolist rütmi ja ühel hetkel käis plõks ja ma otsustasin, et pööran kõik pahupidi. Pöördusin absurdihuumori, sellise nöökava stiili poole, mis on väljenduselt nurgeline ja lapselik, riimid on ka naiivsed. Luuletusi kogun „mõtteokse“ kausta, sest selline lihtsalt on nende olemus.

Lõpetuseks jagaksid ehk mõnda kultuurisoovitust?

Hmm, kultuurisoovitus… võta oma *tbr*-listike lahti… ma tean, et see on oi kui pikk ja ikka aina kasvab… hakka aga kahandama :)

Umbrohuämber ehk Gregor Kullaga Energia kohvikus

Heneliis Notton
fotod: Kristina Kuzemko

kui ma peenart ette kujutada püüan on see hoolikalt kureeritud ja rohitud ala kusagil muru sees vaidleme gregoriga sest tema meelest on peenar tüütu kõpitsetud aialapike kus kasvavad pohhui kujuga hooajalised asjad mille kurat teab kes on sinna toppinud küsin talt et mis siis põld või aas oleksid ta vastab et põld oleks miski paks ja ühtse stiiliga umbes nagu tõde ja õigus ning aas oleks kergem kuid siiski romaan näiteks philippe bessoni lie with me

lepime omavahel kokku et teeme inteka 20. aprillil kell 18 aga 18. aprillil ma olen sakalas gregor helistab messengeris küsib kaugel olen et nad on fotograafiga juba kohal tuleb välja et kuupäevad läksid segamini ma siis jooksen sinna külmetame tund aega väljas võtame intervjuud meenutavaid poose ja kükitame keset ristmikku ma ütlen et ma pole seda tema värsket proosaluulekogu veel sirvinud seega ma ei saa täna intekat teha arutame et kuhu laupäeval vestlema minna võiks olla siuke postsovetlikult meemiliku õhustikuga koht samas anaalseksisõbralik et saaks normaalselt rääkida

„Pinge all ja vabas vormis. Läbikukkumine on ok, succeeding on ok.“ – Gregor Kulla

jupp aastaid tagasi istusime gregoriga kanuti gildi saali köögis ja arutasime et kas on mõtet raamatut välja anda kui artikleid on niikuinii tulusam kirjutada ning ma arvasin et paberraamat on üsna niši võib-olla koguni prestiiži asi sest ajakiri on omas ajas aga raamat justkui igavikuline või nagu pretendeerib sellele kuna tal on võimalus saada kanoniseeritud

enne intekat istusin kohvikus ning lugesin veel gregori värskelt tehtud peenart üle tundsin nagu gregor oleks pikka aega kaisus olnud sest sain teda oma ekraanil hoida kinni panna uuesti lahti teha ning ikka polnud otsas ja mind tegi nii rõõmsaks et sõber nüüd raamatu kujul olemas on

kuigi näen gregorit tihemini kui oma telefoni taustapilti siis ega me liiga tihti selge peaga üks ühele ei kohtu nüüd istume kaubamaja juures energia kohvikus vaatame rahulikult teineteisele otsa gregor sööb oma grindri pusas kodust kotletti ma võtsin friikad ja väljas sajab lund gregor ütleb et ta saksa keele õpetaja pani just redised maha aga need on nii külmatundlikud et küllap sel kevadel redist ei saagi

„Ma üldse ei mõelnud, et sellest saab raamat.“ – Gregor Kulla

suvel ilmub gregoril raamat nimega peenar mida ta hakkas kirjutama kaks suve tagasi kui kusagil midagi ei toimunud ja kriitikat kirjutada ei saanud ta tegi dokumendi pealkirjaga lühikesed ja mainib veel et tõnis vilul on läpakas samanimeline fail pealkiri küll lühikesed aga ise jube pikk see raamat tähistab gregori jaoks mingi etapi lõppu kes teab mis etapi eks hiljem selgub

see raamat on nii gregor mis gregor mul on tunne et olen kõiki neid jutte kuulnud kusagil äftekal või boldi tagaistmel või mõne etendusasutuse ees ja tagaruumides või kui möödunud jõululaupäeval gregoriga keset ööd warschauer strasse poole kõndisime ja sügavatel teemadel vestlesime gregoril olid jalas ilmselt viis kilo kaaluvad teksariidest kontsakingad temaga kuidagi alati juhtub et kõik kisub filosoofiliseks kuna ta on seest siiruviiruline pealt kullakarvaline haha seetõttu mulle väga meeldib gregoriga koos olla kuna ma saan vait olla ja kuulata

mulle endale on need vestlused nii vajalikud et kui olen tupikus siis on hea sõpradega näiteks burger boxis laua taga istudes küsida et mis sina sellest ja sellest arvad gregor ütleb et etenduskunste võib kambakesi viljeleda kuid kirjutamine on tema jaoks üksik tegevus et parimad asjad sünnivad siis kui ta üksinda näiteks peolt koju kõnnib kirjutades ta otseselt ei oskagi ette kujutada et keegi seda teksti kunagi loeb ja kui keegi siiski loeb on alati väike üllatus

ma siin kuulan gregorit ja uskuge mind või mitte ta räägib täpselt nii nagu kirjutab tema kirjutamisstiil on siuke et kui teda loen siis mu mõtted võtavad sama vormi ja rütmi omaks punktid ja komad ja sidekriipsud kaovad ära ning mõte lihtsalt joriseb külvab end teistest võrdsele kaugusele ajab omasoodu juuri alla kuigi jah selline kirjavahemärkideta tekst ei ole ilmselt kõige kergem lugemine

gregor vihkab süntaksit tema meelest võiks tekst isemoodi kulgeda ja lugeja kinni võtta sealt kust saab ongi nagu peenar mida saab vaadata nii- ja naapidi mingit hierarhiat sellesse lugemata see uus raamat on nagu töödeldud teadvuse vool nagu üks hägune mull nagu jahe sügishommik kus kõik on niiske udune ja midagi ei näe ning gregor ütleb et millelegi rohkemale ta ei pretendeerigi

„Minu jaoks on punkt hästi vägivaldne...“ – Gregor Kulla

gregorile ei meeldi kui tekst on liiga eestikeeleinstituudilik või siis liiga tammsaarelik ta jutustab mulle kuidas ainult eesti keeles on võimalik keelega justkui suitsurõngaid luua sest keel on nii monotoonne gregor asetab käed kindlalt lauale hõrk kotlet väriseb taldrikul ja ütleb et noh seda kuradi halli peenart lihtsalt ei saagi üheski teises keeles harida

omavahel rääkides tuleb ikka jutuks et mis siis meeldib ja mis mitte gregor ütleb et talle ei meeldi peenikesed õudused need õhukesed samas suureformaadilised pilparaamatud ja talle ei meeldi kui poisid kirjutavad õllejoomisest pargipingil mis on asjaarmastajalik avastus sest see on olemasoleva kordamine millel puudub sageli iseloom kirjutamine on ju mõtlemine ja kui sa ei mõtle miks see pargipingil õllejoomine miks seda vaja kirjutada gregorile ei meeldi määratletavad asjad semi-punk ega esteetikad või stiilid millele on lihtne näppu peale panna punklus võiks olla ikka nagu selline filosoofia ja lifestyle

vahel kirjutab gregor ise ka alkoholist ja muudest meelemürkidest sest ta ei soovi jätta muljet nagu ta elaks romantilises idüllis kus kirjeldatavad tegevused olustikud ja meeleolud kaine peaga juhtuvad kui rääkides on tal mõningaid tabusid siis kirjutades neid eriti pole seal ta ei mõtle sellele kui gei on okei

„Seal on mingid asjad, mis on kahemõttelised. Oleneb, mis pidi sa loed.“ – Gregor Kulla

gregor ütleb et tal on palju sõpru kes on väga suured lgbtq+kogukonna toetajad samas neil pole aimugi milline geiseks välja näeb ma pean tunnistama ma ei ole ka ise seda liiga lähedalt näinud umbes nagu et ma pole türil kunagi käinud aga olen autoga sealt läbi sõitnud

hakkame näppude peal loetlema mitut poolavalikult kvääri kirjanikku me eestis teame tunnistame et meie lgbtq+ringkond on kitsas ning kirjanduse keskmes on pea alati heteroseksuaalne armastus tunnistame teineteise vastas istudes et ega me kodumaist ilukirjandust eriti ei loegi sest meid seal pole seal on rohkem sellised „igavikulised“ teemad „inimeseks olemise“ teemad millesse

mitteheterod ja mitte-ablebodied inimesed vist siis ei kuulu sest nende elu pole justkui universaalne mis ta ei olegi

tobe on see et seni on valdav arusaam et midagi sellist nagu universaalne on olemas isegi universaalliim pole kuigi universaal gregor ütleb et heterokirjandus on talle kahjulik sest see paneb teda kõhklema kas ta peaks kuidagi teistmoodi kirjutama ning selle vastu aitab vaid taolise kirjanduse vältimine

meeleolu on veidi isegi juba nukker tunnen et küllap varsti hakkame vestlema kirjanike liidust ja läppunud õhust musta laega saalis ning rajudest poppidest pidudest mida kirjandusringkond kunagi pidas kuid millest meie vaid jutte kuulnud oleme

gregor ütleb et ta kirjutab maailmast millest tema osa on ta analüüsib soovunelmaid sest nooremana oleks ta ise sellist kirjandust lugeda soovinud ta toob välja et kirjandus on ju kõige ligipääsetavam kunstivorm sest raamatukogust võib lugemist tasuta koju kaasa võtta üksinda istuda ja sügavuti minna kui kaasaegseid teistsuguseid lugusid jutustavaid raamatuid maaraamatukogudes pole siis sven mikseri vareda vast ikka on no internet on ka muidugi asi see kõik on minu meelest väga ilus gregor ütleb et ta ei jaksa kuulata universaalsest inimhingest mis kõiki inimesi võrdselt ühendab sest kui see hing on alati heteroseksuaalne või eelisõigustatud siis tema hing ei ole sama mis keskmisel eesti mehel või naisel

millalgi kunagi saatis gregor vikerkaarde ilukirjandusliku novelli pseudomaailmast kus kõik olid homoseksuaalsed ning elasid ülimalt ärksameelses poliitilises süsteemis mille kohaselt olid lubatud abielud vaid siis kui neis oli kolm või enam inimest aga vikerkaare toimetaja vastas gregori saadetud tekstile et värskerõhulikkus oleks vaja sellest välja toimetada nüüd tänab gregor jumalat et see kunagi avaldamiseni ei jõudnud

nüüd natuke teisest teemast me fänname gregoriga mõlemad ameerika kirjanikku ursula k le guini saadame tema tekstide pdf faile üksteise meilboxidesse ehk siis le guini essee kotiteooriast või noh inglise keeles the carrier bag theory of fiction käsitleb teksti kui kotikest või anumat mis väikeseid tükikesi omal moel koos hoiab ta kirjutab humoorikalt koopainimestest marjadest rinnapiimast ja mammutitest ta kirjutab kõigest mis ei mahu kangelaslugude keskmesse või erineb meie harjumuspärasest lugude jutustamise viisist

nõustun gregorit kuulates et see eelmainitud peenar mahutab endas omanäolist kooslust kõigest mis teatava kirjandustraditsiooni kohaselt ühegi narratiivi kese justkui olema ei peaks mingi veider katkendlikkus instagrammable'isus kõnekeel pealtnäha seosetud tekstid gregor jah külvas mingid asjad peenrasse sest et ta ei taha neid seemneid endaga enam kaasas kanda küllap sellest kasvab mingit rohtu ja rohelist mida teised sealt noppida saavad

„Ma ei võta seal midagi kokku, sest ma olen väga tervikute vastu."
– Gregor Kulla

lingua ignota ehk gregor viitab hildegard von bingenile kes mõtles 1000 aastat tagasi välja salakeele kuna meie maailm piirdub vaid keeltega mille kaudu mõelda oskame jõuame ringiga tagasi selle juurde et gregoril on praegu käsil aeg mil ta liigub ühest eluetapist teise ning põhjus miks me seda hetkel siin intervjuus avada ei saa ongi see et meil lihtsalt puudub selleks keel kuid jah gregor püüab lahti lasta kõigest mis teda teadlikult piirab või õigemini lihtsalt teadvustada kõike mida võimalik praegu on veel see tunne et ta istub käed raudus mingis kongis aru saamata et tal käed raudus ja ta on vangis

seejärel namedropime täieõiguslikult donna harawayd kes le guini essee eessõna kirjutas mõistame kõike ainult läbi selle millest me aru saame gregor saadab mulle messengeri veel pilte harawayst kes ühe filipiinide hõimu lugude jutustamise traditsioonile toetudes kirjutab et mida rohkem inimesi lugusid räägib seda paremini oleme teadlikud üksteise vajadustest ja puudujääkidest

gregor viitab iseendale kui aseksuaalsele faggotile ta ei saa seksuaalsusest üle ega ümber ega peakski äkki see ongi siis see põlvkondlik iseärasus omanäolisus või äraspidisus aga noh olgem ausad igasugune aasaluule võib ka erootiline olla ja mida täpsemalt see kirjaneitsi üldse tähendab gregoril on idee maria metsaluga lavastuse raames vahekorda astuda võib-olla see oleks mõne jaoks isegi kergem vaatamine kui näha laval alasti keha mis ei ava end ühelgi viisil seksuaalseks interpretatsiooniks

„Mulle tundub, et ma muu kui soo ja seksuaalsusega oma loomingus ei tegelegi.“ – Gregor Kulla

helisalvestises keegi muudkui kolistab lusikaga piki teetassi ääri nii tüütu on transkribeerida oleme juba mõnda aega jutustanud aknast paistab humana kus on sooduka päev mõtlen et pärast võiks sealt läbi käia mida spoiler alert me hiljem ka teeme sest gregor on õhtul peol dj ja vajab esinemiskostüümi ning pärast intervjuud leiab ta humanast viiekümnesendised pisikesed roosad saksa stiilis lederhosenid küll inimene ikka jõuab ma alati mõtlen et gregor on ikka andekas kuigi ega ma otseselt andekusse ei usu seega võib-olla on ta lihtsalt noor ja tubli ja võimekas naine

oleme juba mitu korda gregoriga rääkinud et jube jube on kui keegi vanem tuleb ütlema et küll tema juba teab mis tunne on olla meievanune et oota vaid küll kasvad ja mõistad ning vot ei tea kust tuleb see arvamine et meil kõigil on sarnane kasvamisteekond gregor loetleb meie ühiseid sõpru ja toob välja kes nii teeb ja kes ei tee ma tunnistan gregorile et ma põen et äkki ma ei peaks professionaalselt tegutsema enne kui mu aju lõplikult välja areneb gregor kuulab mind ning ütleb et tema loodab et ta aju ei arenegi päris lõpuni välja ning selle peale rahunen maha kuigi mitu aastat on veel minna

arutame kas peaks energia kohviku rummikooki ostma küsin gregori käest kas andekus on olemas ta vastab et see on nagu hellitussõna mida iseenda kohta kasutada ei saa aga et ta vaatas ühte ted talki sellest et andekus on erivajadus ja lapsed kes selle tempiga üles kasvavad ei saa tihti end vabalt väljendada gregor matkib oma kooliaegseid õpetajaid kes palusid tal vait jääda kuna kõik teadsid et gregor teab ja noh vaadake nüüd gregor annabki raamatu välja joke’s on you

üha enam tundub et see intervjuu peaks olema spotifys mitte paberil ma ei tea kuidas asi siia jõudis see intekas saab olema veidi nagu ajakapsel kui keegi tulevikust seda loeb siis öelge kas rahva raamat pani gregori peenra kingiraamatute riiulile

lõpetuseks jõuame jutuga selleni et pakume välja ideid et kuidas raamatut promoda et äkki väike suvetuur pisikese bussiga mööda eestit ringi sõita ja esineda külakeskustes gregor ütleb et see ei ole

tegelikult nali sest nad koos maria metsalu kris lemsalu ja johanna ulfsakiga teevad juba rahvamuusika ansamblit nimega õnn millega nad tahavad jubedalt tuurile minna

arutame ka et kes võiks raamatu eessõna kesksõna või saatesõna kirjutada oleks päris lahe kui tõnu õnnepalu või andrus kasemaa teeks huvitav kas tõnu õnnepalu on üks nendest kes arvab et sellistest asjadest pole vaja kirjutada võib-olla siis keegi mardinimeline näiteks mart juur mart sander või mart kangro millegipärast räägime ka doris karevast küll mingis teises kontekstis üritame dekodeerida kellegi sõnu et doris kareva ei joo et kas see tähendab et ta on täiesti kaine või lihtsalt et ta joob mõistlikult oleneb ju kontekstist eks

„Mul on olnud armastus ainult sõprade vastu.“ – Gregor Kulla

ma ei üritagi gregorit objektiivselt kujutada saan siin vaid tema tükikesi ühest lehe servast teise loksutada kirjutada inspireerituna tema stiilist üritamata seda täpselt matkida võtke seda kui kaasaloovat reaktsiooni viimases toimetamisfaasis käis gregor ise ka teksti üle külvas kobestas mulda ma ei ole fuck the system meelestatusega mind lihtsalt paeluvad igasugused mis siis kui'd umbrohi on alati subjektiivne ja poliitiline

kõpitsen siit välja sõpradevahelise kes-mida-ütles jutu kuigi gregorile just meeldib kerge kollane kontekstist välja rebitud kirjandus ja skandaalsus kus lugeja teab kellest mida kirjutatud on eks jah mõned nimed jätsin siia teksti sisse gregoril on palju sõpru ta ütleb et jah muidugi kirjutab ta armastuskirju aga ainult sõpradele

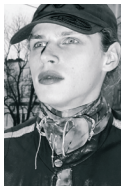

Rasmus Politanov

*

ma istusin pinkidel
täitsin südamelööke
nagu vares
ma kartsin emajõge
oma jalgrattal
ma teadsin et ujumine
eeldab hirmu
ma vihkasin
et pardid saia söövad
aga mingi hetk
sa tahad sahvrid
tühjaks teha
ma kogusin kruusa
talla all
lugedes samme
valus oli siis
kui kriimud kadusid

*

kodulinna udu
oskab veel
su kortse katta
mis laubal ja silmapiiril
tulevikus ja edasi
kuidas kivistunud homsed
armastavad sedasi

kurda ette, vaata taha
jäta jälle armumine maha
mine tööle, teeni raha
lobise kuust, kuni hakkab paha

koristamata köök
kohv on jahtunud
me unetunnid pole karistamata

vaata taha, astu ette
kasta varbad uue vette
haiguta ja karda edasi
kuidas vana kodu
sind nooremaks teeb sedasi

*

kuidas pea lõhub
varastatud pupillirännakuid
ja mu silmad hõõrduvad
vastu su liivapaberi-ihu
kuidas mu käsi tuleb südamelt maha:
lubadusi lubab teha see
kes nende eest käsi kuradivangus
sööstma valsib
kuidas mu jalad ei väsi enne
kui ma sinust laval juba värsid ritta laon
nagu märjad küttepuud
ja kärsitud küünlad
kuidas see säde sureb peatselt
ja toanurgas jumala eest põleb
mu silmad läksid palverännakule
ja sinu ees põlvedele hukkusid
armastusest kraavi ja sealt edasi
sõnad kukkusid mulda
mu silmist
kas armastus on pime või pimedaks end loeb

*

nii udupea
et luupainavalt
läbipaistev
sama eksistentsiaalne
kui koer matustel
su apaatia
vajab süükorvi
see kevad
ma sirgun marjaks
sinu suukorvi

*

hella päevituse
sügismõrv
& lahke melanhoolia
kinni õmmeldud
südamelüngad
uutest kraavidest
lahmab vaiku
tasub sõnu vaos hoida
lauselüngad
teavad kõige rohkem
vaikuse sügiskilp
varjan mõtte
oma laiba rüppe
sügise taassünd
läbi tuule lükke
kiindunud pilgud
langevad lehtedega
uued mullad olgu õrnad
me soojuse nimel

✎ PÄEVIK

Kogu maailma inimestel on kõrvaklapid peas

Elisabeth Tiidelepp

*

Ma sünnin uuesti. See oled sina.

Äm, tere. Meeldiv tutvuda. Ära siis pane tähele, kui ma natuke kohmekam (kohmekam või kohmetum? – on või just ei ole kohmu?) või sõnaahtram olen. Tutvumised on tavaliselt rasked.

Esimene asi, millega alustada tahtsin. Kodu tunnused:

1. sa tead kostuvate sammude kiiruse ja raskuse järgi, kellele need kuuluvad;
2. ma unustasin ülejäänud tunnused ära.

Õhtul laua taga

Keerutan juukseid ümber sõrmede.... Et millest siis alustada? Kärbes põriseb niiviisi vahelduvalt, alustab ootamatult või jääb järsult vait. Nagu paneks videot vaheldumisi mängima, siis kinni ja siis jälle mängima.

Ma avastan, et viimasel ajal satun tihti mõtetele, kas ma olen seda juba kunagi nii kirjutanud; kas ma olen midagi juba selliste sõnadega kirjeldanud; kas olen midagi juba selle sama asjaga võrrelnud. Ma ei teagi päris täpselt, mida see tähendab. Hetkeks arvasin, et äkki tähistab see mingi arvestatava aja möödumist kirjutamise alustamisest. Et jõuan mingite asjadeni ringiga tagasi. Aga võib-olla on need mõtted pigem märk sellest, et olen natuke krampis.

Õrnad, üsna läbipaistvad pilved käivad üle taeva. Ja sama õrn kuusirp paistab.

Kuna E askeldab praegu õues peenardega (hull naine, ma tean, kell on kümme õhtul!), sain akent lahti tehes temalt küsida, kas

praegune kuu on noor või vana. Praegu on noor, tuli vastus, alles kasvab. Ja et vana on siis, kui on nagu vene keeles – *старый.*

Päike loojus umbes poole tunni eest, aga taevas on veel hele. Tuul sasib natuke mu kodukaskede oksi ja õhk on pehme. Valged riided naabrite pesukuivatamiskaadervärgil aias lendlevad ka tasa-tasa.

Ma loodan, et kui ma peaksin kunagi kolima mõnda teistsuguse loodusega riiki, mäletan igatseda kaski. Loodan, et tuleb meelde märgata, kui neid enam ei ole.

#2

Tegelikult on nii väsitav see kestev pinge siin olles. Mis siis üldse on kahe aastaga muutunud?? See uuesti alguses olemise tunne on nagu rusikas kõhtu.

***Notes*'ist, 11.59**

Alati kestev, eikunagi lõppev sisemine heitlus. Istun bussi eesotsas ja tean, et jätan ennast kogu suhtluse tuumast välja. Keskmest välja. Äkki jään millestki ilma? Olen ju pildist väljas, lihtsalt keegi kuskil.

Samas, eks, miks mitte olla lihtsalt keegi kuskil? Vaikne ja mitte-keskmes. Sest kui nendega olen, muretsen ma muudkui, kas ikka sobitun. Kas olen piisavalt nende moodi, nende maitse järele. Aga samas. Miks ma peaksin olema nende moodi või nendega sobituma? Eriti kui ma isegi ei taha nende moodi olla. Ma ei tunne, et ma nendega olemisest midagi saaksin. Nad ei anna mulle midagi juurde. Ja mitte et kõigist ja kõigest alati midagi saama peaks. Lihtsalt nendega olles tunnen alati, et see on ainult soovist sobituda.

Aga raske on käituda selle järgi, mida päriselt hindad, kui oled mingi surve mõjualas.

See on veider. Kõik need surved, mille tundmiseks ma arvasin enda juba liiga suur olevat. Et ohh, need a(s)jad on möödas. Tuleb välja, et ..need ei olnud veel alanudki?

X

Suurim hirm? Olla klišeelik, või veel rohkem, kirjutada klišeelikult.
Vanus? 17.

Ja nagu seitsmeteistkümnele kohane, olen ma vihane ja armunud. Ja proovi siis mitte klišeelik olla...

#118

Taevas on hall, aga ikka ere ja seega polegi nii väga hullu. Nõudepesumasin käib ja P tõusis just diivanilt ja L ja K koristavad mingit kappi. Selline torusiil ja kaminaukse klaasipesuvedelik ja katlakivieemaldi *type beat* kapp. Ärkasime ja sõime pannkooke (võid kolm korda arvata, mis päev on), jõime kohvi. Teise tassitäie kohviga läksime aeda, sest juba teist päeva tuleb L-ilt hommikusöögi lõpus: „Kas lähme õue?“ Olime varju all ja ma mõtlesin suvele. Millest tema mõtles, seda võib ainult Jumal teada.

#126

Tulin aeda. Palju patju. Joonistasin üle pika aja.

Iga kord, kui ma kirjeldan midagi, mida ma parasjagu teen, ütleb mu pea: „Kedagi ei hu-vi-taa!“ Ja mitte et see tõsi ei oleks – on küll. Mind ennastki ei huvita. Aga et jõuda huvitavamani välja, on igavamast alustamine pisut paratamatu ja seega ma ignoreerin seda häält.

Mul on see klassikaline vaheaegade sihitus või ebalus sees. Hästi nagu ei tea, mida ma teen. Aga see on kindlasti okei. See „kindlasti“ seal tähendab seda, et ma ise päris ei taju seda, aga kui keegi seda pealt näeks, ütleks ta kindlasti, et on.

#133
pjatnitsa

Ma ajan ikka taga seda äratundmist või kuulumist siin. Tahaks lihtsalt juba kohal olla ja mitte enam kahelda, kahtlemise peale mõelda. Ma pole varem märganud, kui väsitav on pidev kõhklus.

Mahajahtunud tuul puhub õrnalt. Kõrvus kohiseb veel veidi kogu kontserdi – inimeste, laulude, tantsude, sagina – hääl. Nüüd on järsku nii vaikne. Varesed või rongad või kaarnad kraaksuvad, kes neil vahet teeb, ja autorattad põrisevad-kõmisevad vastu munakiviteed mu selja taga. Kaugemal sõidab veel autosid mööda. Kuskil käib mõni uks. Muud suurt midagi. Sa ei jää just paljust ilma mitte siin olles. Kuigi omamoodi on kena. Vaikus *peale* tormi.

Üks heledate lokkidega tantsutald lippab mööda kiriku äärt Rüütli tänava poole, võttes iga sammu mõõduks ühe ristkülikukujulise kivi. Valge-tumesinisekirju vest ja suured valged puhvvarrukad. Lips, pruunid nööritud pastlad ja valged sukad.

kellaajamääratlus: viimasel õhtupäikese hetkel (juunikuus. Do your math)

Lihtsalt kirjuta. Mõtlemine on üleliigne. ...Täna on kuidagi *off-vibe*. Kahju, et just tema sünnipäeval. Kuigi mulle tundub, et talle on sünnipäevad üsna vähetähtsad.

Ma igatsen, et rääkimine oleks nagu väljahingamine.

Samas vahel kui mõtlen sellele, et keegi justkui „ei suuda pakkuda" seda, mida ma igatsen, hakkan endalt küsima, kas seda on natuke palju tahetud. Sest tegelikult jääb ju kõigiga erinevatel põhjustel mingi-sugune filter. Sa kohandadki ennast, inimese loomus teeb seda. Või no, mida mina ka tean, aga jaa-jaa: inimese loomus teeb seda. Näiteks: nendega ei julge ma kurb olla, nad hoolivad selleks liiga palju. Tegelikult on kurbus ka X-iga selline teema, mida ma püüan ohjeldada. Ja nendega olles avastan, et proovin olla rohkem, kui ma olen – tahan huvitav olla. Y-iga on aeg-ajalt hästi tugev filter. Z-ga üritan peegeldada elavust, sest ennast temaga kõrvutades tajun end kuidagi tundetuna.

6. juuni! on, ja keda enam huvitab, mis nädalapäev

Olen raamatukogu erialaosakonnaga viimase nädala jooksul üpriski sina peale saanud. Olgu, võib-olla *sina* on natuke liiga julge, *Sina* peale siis. Veetsin siin kahe päeva peale kokku vist kaksteist tundi. Ootamatult pikad deidid mul mataga, või mis. Mnjaah, võiks öelda, et ma olen muutunud naine. Ma ei väsi seda kordamast. Vist sest tunnen uhkust, et olen üldse võimeline muutuma.

Istume siis siin raamatukogus: mina ja see poiss, keda ma juba neljandat korda näen. Nüüdseks tunnen ta isegi selja tagant ära. Ta on täna lausa teisel ringil, käis päeval ja praegu jõudis uuesti. Ja! ma juhtusin teda eile jõe ääres paplialleel nägema.

Praegu on kõikidest kordadest, mil ma teda siin näinud olen, esimene, kui ta laua taha istub. Kõik teised korrad ta tuleb ja istub saali tagaotsas tugitooli ja loeb mingit ühte ja sama raamatut. Kui ma peaksin pakkuma, mis see on, mida ta loeb, ütleksin kaane järgi, et midagi filosoofia-alast. Nende kaantega raamatute sarjas on üsna palju filosoofiat minu arust.

Tundub, et seekord ta õpib midagi. Ta istub hästi vaikselt – vaatab ainult ette ega uuri kunagi oma ümbrust. Ta on täiesti süüvinud sellesse, mis tema ees laual on.

Armas õhtupäike paistab laikudena läbi akna taga kasvavate kuuskede. Kui kuulata, kerkib esile vaikne, peaaegu olematu lampide

põlemise hääl. Aeg-ajalt laulab aga keegi lind õues sellest üle. Üldiselt on siin niisugune sume vaikus. Ja tead neid raamatukogu-samme, mis selles sügavas vaikuses nii omamoodi kõlavad?

enne lõunasööki (**lõunasöök on kell kaks**)

Oleme rannas. See ei ole see ilus liivarand, mida Sa ette kujutad, vaid natuke kivisem, adrusem, pärisem. P otsib kivisid ja on armas. Ta kõrvarõngad kõlisevad tuules ja siis, kui ta pead pöörab.

Tuul puhub üsna järjekindlalt – sabistab rohus ja kõrtes ja siis korra mõtled, et keegi kõnnib siiapoole, aga see on lihtsalt tuul. Päike on varsti kõige kõrgemas punktis, või siis on just mõni hetk tagasi seal kõige kõrgemas punktis olnud. Mõni kärbes, õige mitu. Üksikud kajakad. Ja eemal vee peal on terve trobikond luikesid. Vesi oli külm, aga kui natukese möödudes sellega harjuda, tundus tuul isegi jäisem.

Kõndida paljajalu kividel ühelt teisele – ikka edasi ja edasi –, see vist ongi suve mõte.

P kinkis mulle soovikivi. Soovikivi peab olema auguga – soovides vaatad läbi augu päikest ja siis läheb soov täide. Ma tahaks öelda, mida ma soovisin, aga Sa tead isegi, et ma ei saa – muidu soov ei täitu. Äkki võin lihtsalt vihjeks öelda, et see on seotud Kihnu saarega.

Tuul on hakanud kampsuniaukudest läbi puhuma. Selle-eest on juuksed ära kuivanud. P on vist iga viimase kui kivi siin ümbruses üle vaadanud. Ja ta on teinud oma valiku, millised temaga homme koju saavad sõita. Hakkame lõunasöögiks tagasi minema.

Meie ööbimiskoht on õnneks üsna vee lähedal, paari minutiga jõuad rannast majakeste juurde, või vastupidi.

15. juuni

Papliõite pidu ja rannapidu ja homme-on-viimane-arvestustöö-pidu. Üle jõe kihab rand inimestest. Vettehüpped ja laste kilked, mõne lapsevanema manitsev hääl. Pritsimine ja ehmatushõige, kui vesi on oodatust külmem. Taamal on mitu võrkpalli taeva poole põrkamas, aga nende põrgatamispõntsude kuulmiseks peab eraldi keskenduma.

Mul on midagi silma läinud ja iga kord, kui uuesti silmi sügan, mõeldes, et see kord saan õige koha kätte, teen asja ainult hullemaks.

hommikul

No ikka on raske olnud. Aga vahepeal kergem ka. Näiteks eile lõpetamisel või hiljem ee, ii ja enniga söömas.

Aga täna on hoopis tähtis päev ja seega ei ole vaja mõelda, kas läheb hästi või halvasti, kas on kerge või raske olla. M lõpetab täna. Ja

H ja M. See on jälle mingi aja, selle aja lõpp. Kui E ühel hetkel töölt ära tuleb, siis on vist päris lõpp. Aga tänane tundub ka juba märgiline.

Ebastabiilne, õrnalt ebalev tunne on. Kas siis see, et L täna kuidagi omamoodi tujuga ärkas, või kõik see, mis veel ees ootab (pisarad), seda ma ei tea. Mõnikord, kui tead pisaraid ette, on natuke normaalsem tunne nutta. Loodan siis selle peale.

Hiiumaa

Hakkasime täna hommikul peale kella kuut sõitma. Enne seda jätsime hüvasti ja ma ütlesin talle. Süda natuke põksus, aga eks see käi asja juurde. Võib-olla oli teda juba häirinud, et ma muudkui venitasin, aga seda kuuldes ta ohkas õrnalt üllatunult ja nagu mingit tunnet täis. Peitsin oma pea kähku tema ja padja vahele ja pisarad kerkisid silma. Hetke möödudes rohmasin kiiresti „tšau" ja kadusin koos kottidega. Ta oli seina poole keeranud, mind huvitab ainult, mis näoga.

Oled mu kaasajas. Ritsikad on, ja linnud, ja kaugemal lehmad. Kanad kaagutavad ka tasa. Natuke alla kolmekümne kraadi paistab läbi puuokste, aga õnneks käib ka väike tuuleiil üle. Teiste hääled, ahhaad ja jaa-jaad kostavad varju alt.

1. juuli

Otsustasin eilse õhtu, pigem ööga, et tahan Tallinnas homse asemel hoopis juba täna olla. Et tahan ikkagi tantsupidu näha. Ja nüüd olen R-tänava korteris, tantsupeo etendus nähtud ja kell on kahe ringis.

Ma olen veel nii noor ja see on hea. See Tallinnasse tulek ütleb mulle seda millegipärast. See tunne, et kõik on justkui korraga toimumas. Samas on noor olemise tunne ju ikka see, et kõik on alles ees. No misiganes tunne see siis lõppude lõpuks on, tunnen ma seda enda sees.

Olen väsinud ja unine. Mulle meeldib, et need kaks on justkui sarnased, aga tegelikult täiesti erinevad asjad.

Maga hästi (/ uinu vaikselt), mu lind.

5. juuli, viis samting

Ma surusin end, et mitte võtta telefoni ja *reels*'e *scroll*'ida, vaid istuda laua taha ja otsida pastakas välja ja olla siin. Ja võib-olla Sa surusid ennast, et mitte võtta telefoni ja *reels*'e *scroll*'ida, ja me kohtume keskel. Ei ole üldse kokkusattumus, näed. Mõlemad pingutasime, distsiplineerisime ennast, et siia välja jõuda.

Tubli, muide.

Mitmes festivalipäev? Neljas.

Ajaarvamine käib ainult nii, et mitmes päev festivalist parasjagu on.

Täna sõidame Ulilasse, tuleme Tartust. Sõit on rahulik ja päike lõõmab festivali jooksul esimest korda niiviisi. Muidu on siiani ikka soe olnud, aga kui sõita, liigub õhk vastu ja tegelikult hakkab üsna kiiresti hoopis jahe. Praegu oleme lausa maagilisel jõetee-jupil. Jõgi on siin pigem kitsas ja vasakul kaldal on sillerdavaid, siri-trillerdavaid kõrgeid kaski. Nad sobivad meie teed ääristama.

Neljas päev (seitsmest) – murrame selgroogu. Praegu on see aeg, kus hakkame väsima. Aga see on nii okei. Sest mul on küll vist nädal aega järjest hea tuju olnud.

Mnjamh, olen natuke armunud sellesse kõigesse siin. Ja suhtlemine pakub mõnu ja see elu, mida me siin elame – kogu aeg on midagi, mis teeb nalja, või midagi, mis on ilus. See kõik mõjub natuke kirjeldamatult ja sellepärast on mul hirm midagi öelda. Ma kardan, et midagi jääb edastamata või et kirjeldused võiksid moonutada ta tõelist olekut ja olemust. Ja eks see vist ole kirjeldus omaette, mis?

22. juuli

Jõudsime kinost tagasi. Tulin üles, pakkisin ennast lahti ja pugesin kiiresti voodisse. Et selleks hetkeks, kui saabub kurbus, mille tulekut ma ette tajusin, oleks vähemalt midagi hästi – ma oleksin oma kodutekkide vahel ja maailma eest peidus.

L jõudis ja tõdes, et ma olen väsinud. Ta tõi alt vett ja tegi akna lahti, et natuke õhku sisse lasta. Andis salvrätipaki riiulilt mulle lähemale. Pani suurema tule, laualambi kustu ja aitas öökapilambi valgust sättida (äpist saab tuld panna põlema kõikvõimalikes värvitoonides). Võttis kotist plastkarbi küpsistega, tegi karbikaane lahti ja asetas öökapile – juhuks kui.

„Kas sa saad siin suures majas üksi hakkama?“ „Te olete ju all.“ „Kas sa saad siin suures toas üksi hakkama?“ „Ma arvan, et see ei ole halb, kui ma natuke üksi olen.“ Naeratasin talle. Ta läks alla teistega lauamängu mängima, kaks valikut: kas „Carcassonne'i“ või „Wingspani“.

Nad ütlevad, et tuleb hingata, eks? Ma proovisin võimalikult sügavalt hingata siiiisse, välllja, siiiiisse, vääällja – huuh.

Ja siis järsku ärkasin. Ärkasin selle peale, et läbi lahtise akna kostus õuest mehehääl, mis ütles: „Kuku!“ Olin magama jäänud. Avastada, et oled uinunud, kui on olnud raske, on nii lohutav. See

tähendab, et need teadvuses taguvad muremõtted on jäänud piisavalt vaikseks, et millelegi muule on tekkinud ruumi – näiteks faktile, et oled väsinud. Ja keha saab magama jääda. Kui siis uuesti ärkad, saad avastada, et too hetk on nüüd möödas, vähemalt mingil määral.

Peale seda avastust tegin järgmise: oli sadama hakanud. Kostus midagi plärina (vihmapiisad vastu kõvasid pindu, näiteks katus või kasvuhoonemajake) ja sahina (piisad vastu puude ja põõsaste lehti) vahepealset. Ka õhk mu toas oli muutunud. Temast oli saanud midagi märgatavat, midagi, mida mu nina tajus erinevana. Tal oli oma liikuvus ja oli tunda, et ta tuleb kuskilt või kellestki. Ta tuli vihmast.

Ma ei saanud aru, kui palju aega oli möödunud mu uinumisest. Aga tatt mu ühes ninasõõrmes oli alles ega lasknud õhul läbi liikuda, mille põhjal eeldasin, et see aeg ei saanud just pikk olla. Proovisin oma hingamisteid tühjendada, aga üpris edutult. Hakkasin lugema ja sõin küpsiseid, mis nüüd nii isuäratavad tundusid. Keha oli nuttes justkui taaskäivitunud ning maitsepungad mu keelel tundusid ekstra ärksad, nad panid tähele kõiki magususi ja soolasusi.

Kui me magama jäime, sadas ikka veel ja ma teadsin, et mööda tänavat jookseb väike jõgi alla. See juhtub iga kord, kui tugevamalt või pikemat aega järjest sajab – see on üks neist asjadest, mis ei muutu.

Seventeen will feel like seventeen

Võib olla suvi. Ja sul võib olla sõprusringkond paljude erinevate inimestega. Ja kui aeg kätte jõuab, lähed sa nädalaks kõikide nende sõpradega laevale elama. Te sõidate iga päev uude kohta ja see kõik võib olla natuke nagu filmist. Igal hommikul ärgates ja laevakerest välja tekile astudes avastate ennast keset Peipsit ja kogu ta vett, juba sõitmas järgmisse sadamasse. Sööte eelmisel päeval järele jäänud hommikupudrust tehtud pannkooke ja vaatate ilma enda ümber. Kas vesi lainetab? Raputab teid tugevalt või tasaselt? Kas päike kuumutab juba hommikul lagipähe? Aga kas on tuult, mis juukseid näo ette puhuks, samal ajal päikese kuumust leevendades? Kõik see, kõik see.

Ja õhtul hambapesu, lambanahkade asemeks laotamine, magamiskottidesse pugemine ja magamine külg külje kõrval nagu silgud pütis.

Sa võid elada nii.

Ja võib olla suvi. Sa võid olla seitseteist ja esimest korda elus öelda kellelegi, et sa teda armastad. Esimest korda. Ja tunda seda segadust, mis ütlemisega, esimest korda ütlemisega kaasneb. Kas seda tehakse

nii??? Ja samas selle segadusega üheaegselt elevusetseda. Oodata seda vastust ja et mis siit edasi. Nüüd, kui ta teab.

See võib olla nii, see kõik. Aga ometi on see maailmavalu ka seal, seitsmeteistkümnestes. No tee, mis sa teed. Ikka ja jälle sa arvad, et oled üksi. Ja tõded, et elu on lihtsalt igavesti enda distsiplineerimine??!??? See, ja nad kõik võivad olla su ümber, aga ikka ei saa lahti tundest, et lõpuks olen ju ikkagi ainult Mina siin, üksi. Sees on ebalus ja kõhklus ja valu. Ja sa lihhhtsalt ei tea. No jumal, ma ei tea ju??!

Oh ja sellest rääkimatagi, et olgu neid inimesi ümber tahes kui palju, keegi ei mõista sind. Seitseteist ütleb sulle, et sa. oled. üksi.

Sest vanustega käib ikka kaasas mingi paratamatus ja omamoodi kord. Mis juhib need vood ikka samadesse, ühtedesse ja samadesse sängidesse voolama.

Hanneleele Kaldmaa

Työmatkalla Itäkeskusesse

I

Esimest korda elus on minulgi *työmatka*.
Tuttavaks on saanud mõni nägu.
Kreeka vürstinna, kelle räti all kõrgub uhke soeng,
väike prints-poeg käe otsas kisamas.
Ilusas mantlis noormees Jaanioja peatuses.
Need lapsed, kes võrdlevad tagapingil roppusi.
Nii olemegi vist
kaasmaalasteks saanud.

II

Ma ei tea, kes ta on või kust pärit,
kuigi oletan Kreekat või Türgit –
pearäti- ja soengumoe tõttu.
Mis peaasi:
esimest korda elus saan aru
rätiku võlust. Oh, olla
see, kes selle maha saab võtta,
ja harutada lahti mis iganes palmikud
selle all peituvad.

Ta ei ole kaunis viisil,
mida Hollywood näitaks – kongnina,
range pilk, kõrk hoiak.
Millal viimati kasutasin sõna „kõrk“? Kõrk
kuningatütar. Ei midagi muud.

Mul ei ole käsi
kuningannade jaoks.

Istun riidekapis
ja kirjutan neile luuletusi.

III

Tuleta pealegi oma igatsused meelde,
las need ajavad su kananahale, kui koduuksest sisse kappad
(on see mu kodu?),
lastes tõmbetuulel selle kinni tõmmata.
Kananahale — võib-olla -varbailegi?
Oh, mina kanajalgne
Baaba-Jagaa.

Ah, sa mu kallis Kassandra

Ära püüagi tulevikku vaadata,
sule silmad, keera selg, koo rahvusliku mustriga kuube,
küllap see lohutab sindki. Ikka on lohutav
omaenda kätega midagi teha, midagi,
mis külma eest kaitseb ja katab. Sooja. Suvalist.
Kui see ainult midagi ei tähendaks.

Ah, sa mu kallis Kassandra,
lase ma kallistan sind. Peida
pea mu juustesse – need on
kasvanud liigagi pikaks ja kohevaks,
küllap suudavad tulevikkugi varjata,
või vähemalt seda su nägemist, torkida silmi.
Lase ma hoian sind, ärme vaata ei ette ega taha,
seisame kaelakuti keset seda,
mida iganes juhtume seisma.

Nii on kõigile kindlam.

Ahastus

Tüdruk olgu
väike ja lapik,

parem kui ta
mahuks voodi või diivani alla,
et ta pisarad ei oleks liiga märjad
ning ta nutaks hääletult.

Tüdruk olgu
sale ja sõbralik,
ärgu tõstku häält, vihastagu, valetagu...
Kuigi kõik on vale
niiehknaa.

Ma olen mitmemõõtmeline
ja tajutav kõigi meeltega.

Meieisapalve

Antagu mulle andeks minu õlad,
puusad, selg ja põlved, käed ja randmed,
varbad, sõrmed, kogu keha. Mu huuled,
kõrvad, näod, mu randmed uuesti, mu peod.
Antagu mulle andeks mu pehmed jooned ja lohud,
mille vajutan maailma sisse. Antagu mulle andeks
nii minu teod
kui tegematajätmised.
Minu päralt on ainult mu jäljed.

Maalikunst

Naised vanadel maalidel,
üks rind paljas,
lebamas kusagil,
vedelemas maas või toolidel,
nagu maha kukkunud rõivad.

Naised vanadel maalidel
nagu siidkaelarätt, nagu
tarbetu alastus,
ja ometi —

ka mina leban õhtuti üksinda kodus,
särgihõlmad avali, naeratan omaette malbelt,
riietun kulda ja mahedasse keldriluugivalgusesse.

Oh, kus on minu maalitüdruk?
Kuldnaine, keda kodus vormi valada —
milline tee-ise-komplekt! Kus on see
minu *female gaze*, ma ju muudkui ootan,
lebades patjadel, tekkidel, põrandal,

nagu maha kukkunud rõivad.

Lõpunägemused

Ja nii ongi öeldud kõik
ebaoluline. Kleepuv vaikus on kallatud kraanist alla
ja klaasidki puhtaks küüritud. Nüüdsest
kuulun ma siia, isegi kui peegeldustes sihivad silmad
kumbki ise suunda.

Su tähed tõusevad lõunast,
ja minu omad vajuvad sinna.
Su vastased kõnõlõvad sinuga
        sõgeda sügelusena,
su peopesad on sageli kuivad ja kipitavad,
mina määrin su sõrmi.

Nõnda loomegi auklikult hiilgava pildi,
aga mingi maine keha siiski jääb.

Mõista-mõista:
        kes oled küll sa?
        Mis sinust on saand?

Ja keda
see üldse kotib.

Vassili

Sirly-Ann Meriküll

Kord muutus Vassili jälle siiliks. Jah, just nimelt siiliks. Seda juhtus päris tihti, eriti siis, kui ta jälle põõsa alla liialt kauaks põõnama oli jäänud. Seekord sattus sel sündmusel ka pealtnägijaid olema: üks pargis piknikku pidav seltskond, kes oli sinna suveõhtut nautima tulnud.

Eks seda ole ennegi juhtunud, et Vassili päris teiste silme all siiliks muutub, ta ei saa seda nimelt ise kontrollida. Kui tavaliselt inimesed oma silmi aga ei usu ja ebatavalise sündmuse ikka mõne viirastuse või alkoholi arvele kirjutavad, siis sedapuhku oli seltskonnas üks naine, kes uskus kõike, mida oma silmaga nägi.

Aga ma kipun ilmselt sündmustest ette ruttama. Alustame parem algusest. Kuigi eks ole ka see suhteline, milline hetk selles loos kellegi jaoks just algus on. Kuna meie loo peategelane on aga Vassili, siis peaks alustama tema algusest – Vassili lapsepõlvest.

Vassili sündis Vastseliina kandis Võrumaa metsade vahel. Metsas oli ta end alati tundnud kui teises kodus.

Vassili isa Gennadi oli muidu tore ja armastas Vassilit väga. Ainult et viina armastas ta samuti võtta ning tihti kulutas viimasele rohkemgi aega.

Vahel, kui ta purjutamisest pausi tegi, kutsus ta poja õue tähistaevast vaatama. „Näe, Vasja," ütles ta ikka, „sul on terve elu veel ees ja nii palju, kui on taevas tähti, on sinul ses elus võimalusi." Vassili vaatas imetlevalt öist laotust ning üritas ikka kokku lugeda, mitu võimalust talle siis elus antud on, aga lugemine läks alati sassi. Ju siis peab neid olema lausa lõputult, jõudis Vassili arusaamani.

Vahel pakkus isa Vasjale ka veidike viina, külma vastu või nii.

Vassili ema Miina oli niisamuti tore ja armastas oma poega, kuid tema teine armastus oli kaardimäng. Talle meeldis alatasa köögilaua taga oma sõbrataridega turakat ja bridži mängida. Nii päeval kui ööl. Vassili pidas ema ikka väsimatuks ja vapraks.

Tuba, kus kaarte mängiti, ja tegelikult ka kogu ülejäänud maja, oli täis naerukilkeid, lahja alkoholi lõhna ning tubakasuitsu. Viina Vassili ema ega tema kaardimänguseltskond ei tarvitanud, neile

meeldisid rohkem need kihisevad ja magusamad joogid, mis nägid kohati välja kui limonaad või vaarikamorss. Ainult et maitsesid ja lõhnasid hoopis teisiti.

Kui ema kaardimängu ajal poega ukseavauses pidulisi jälgimas märkas, ütles ta ikka: „Tule siia, Vassilike, me õpetame sulle ühe toreda mängu. Sest pea meeles: kui sul armastuses ei vea, siis kaardimängus veab ikka!“ Vahel jõi Vassili koos ema ja ta kaaslastega ka neid kihisevaid ja magusaid jooke ning need hakkasid talle päris meeldimagi.

Jah, selliseid õpetusi jagasid pojale isa Gennadi ja ema Miina ning Vassilil olid need meeles ka kogu ülejäänud elu.

Nii umbes teismeeas hakkas Vassili aeg-ajalt siiliks muutuma. Vahel juhtus see koolis ning ei õpetajad ega teised lapsedki saanud aru, et Vassili koha peal turtsuv siilipoiss on just nimelt poiss ise. Nemad mõtlesid lihtsalt, et Vassili kõigile jälle vempu on mänginud ja ise keset koolipäeva koju läinud. Et poiss on õuest põõsa alt mõne okkaliste esindaja nalja pärast tuppa toonud ning oma kohale istuma pannud.

Algul püüdis Vassili teistele seletada, et tema ise just selleks siiliks pidevalt muutuski. Aga ega teised seda uskunud – teeb jälle pättust ja ajab kägu, et ei peaks õppima, ütlesid nad ikka.

Lõpuks lõi Vassili käega ega üritanudki teisi enam vastupidises veenda. Oma saatusega tuli leppida.

Talviti, kui siilid muidu talveund magavad, aga sellest olenemata Vassili pingilt mõne koolitunni ajal pisike okkaline tegelane vastu vaatas, hakati arvama, et ju on mõni pesakond kusagile kooli katlamajja soojade torude vahele pesa teinud. Pandi isegi söögivahetunni ajal kauss piimaga koridori. Selle üle oli Vassilil muidugi ülimalt hea meel, sest piim maitses hästi ning et siilid tegelikult piima üldse juua ei tohigi, seda tol ajal veel ei teatud.

Vanemad kodus arvasid samuti, et siili äkiline ilmumine on vaid poja vemp, ja olid sellega harjunud. Ema pidas seda isegi naljakaks, kui vahel poole kaardimängu pealt oli pojast märkamatult siil saanud. Et aga lausa sõna otseses mõttes, teadis ainult Vassili ise. Sellistel puhkudel otsisid vanemad oma poega naljatledes taga ning hüüdsid: „Vassili-siili-siili! Tule aga välja!“

Kaardimängus aga ei vedanud Vassilil eriti kunagi – no kuidas sa midagi võidad, kui sa ühtäkki siiliks muutud ja enam oma käsi kasutada ei saa. Jääb üle ainult turtsuda.

Kui Vassili suuremaks sai ja endale tööd otsima hakkas, tegi siiliks muutumine muidugi kahju. Ega kooliski polnud kerge

olnud – alalõpmata pidi tegema järele kontrolltöid ja eksameid ning suveõppele jääma. Ja nüüd täiskasvanuks saades oli kõik veelgi raskem. Ei saa ju suvaliselt poole tööpäeva pealt ometi siiliks muutuda ja kõik ülesanded kus see ja teine jätta. Nii lasti Vassili töölt alatihti lahti.

See tegi aga Vassili vanemad kurvaks ning lõpuks kurjakski. „Millal see poiss ometi suureks kasvab ja oma vanad koolieatembud maha jätab!“ mõeldi ikka kodus. Nõnda käskisid Vassili vanemad pojal välja kolida, arvates, et see paneb ta lõpuks elu tõsisemalt võtma. Ei tahtnud nad, et poiss eluteed nende jälgedes käiks. Sest, nagu juba öeldud, armastasid nad küll juua, aga poega armastasid nad samuti.

Vassilit pesast välja heitmine muidugi ei aidanud ning peagi oli ta hoopis tänaval. Ei suutnud ta ühtki töökohta hoida kauem kui paar nädalat ning seetõttu ei saanud ta endale lubada ka elamispinda.

Nii oligi Vassili lõpuks päris kodutu ja pole vist vaja mainidagi, et kõik see teda alatihti pudelipõhjast lohutust otsima ajas. Koju ta enam minna ei julgenud, vähemalt inimesena mitte, sest häbi oli. Siilina käis ta aga veel aastaid hiljemgi vanemate akna taga luusimas ja nende tegemistel silma peal hoidmas. Noil hetkedel soovis mees siiliks jäädagi, et siis näiteks mõne lehehunniku alla omale tagaaias mõnus pesake teha ning sinna puhkama heita.

Seda aga juhtuda ei saanud, sest ikka ja jälle tuli siilist taas inimeseks hakata.

Möödusid aastad. Vassili jõi, et unustada inimelu, millega ta üldse hakkama ei saanud, ning jälgis siilina kõiki kodude ja töökohtadega inimesi, et unustada siilielu ja kujutleda, et temagi on üks nende seast.

Vahel kui Vassilil inimesena mõni kaine hetk oli, mõtiskles ta selle üle, kust ja miks tema siilielu ikkagi alguse oli saanud. Ehk oli ta kunagi väikese poisina isaga tähti vaadates soovinud olla siil? Sest isa oli ju öelnud, et tal on elus nii palju võimalusi, kui on taevas tähti...

Olgu see siilisus tingitud millest tahes, nüüd tuli aga oma eluga leppida ja kuidagi hakkama saada. Vassilile tähendas see, et ta jõi end inimesena täis, jäi kuhugi põõsa alla põõnama, muutus mingil hetkel siiliks, sibas end kaineks ja muutus siis inimeseks tagasi. Et kõik saaks jälle otsast alata.

Ja siis ühel päeval nägigi pargis piknikku pidav seltskond pealt, kuidas keegi põõsa all põõnav mees siiliks moondus ja põõsasse kadus.

Piknikuseltskonnas oli aga naine, kes kõike oma silme all juhtuvat uskus. Tüdruk, Kes Uskus Kõike – nii kutsuti teda, vähemasti sõprade hulgas. Või siis lühidalt: Uskuja-Ursula, sest viimane oli neiu pärisnimi.

Silmad suurest uskumisest punnis, jälgis Uskuja-Ursula Vassili muundumist. Hetkegi kõhklemata jooksis naine siilile järele ning viskus käpuli põõsa alla – see kõik tundus talle hirmus põnev.

Varsti leidiski Ursula Vassiili vaikselt lehtede vahelt turtsumast ja podisemast.

Ursula lähenes podisevale loomakesele rahulikult ja kaalutletult, mitte liiga entusiastlikult. Ta hakkas siili kohe oma maheda häälega rahustama: „Hei, väike siilike, kõik on hästi," ütles ta, „ma ei tee sulle liiga. Ma... näen sind, PÄRIS-sind, ja mõistan. Ka mina tahaksin vahel siiliks muutuda ja lihtsalt põõsaste vahele kaduda!" Selle peale lõpetas siil podisemise ja jäi justkui kuulatama. See julgustas Uskuja-Ursulat veelgi: „Usu mind – selles mõttes on sul isegi vedanud, et sul on selline SUPERVÕIME!" ütles ta juba innukamalt.

„Supervõime?" mõtles Vassiili. Ta polnud sellest ise kunagi niiviisi mõelnudki. Ta rahunes... ja muutus taas inimeseks. Arvates, et ta sellega naist kindlasti ehmatab ja kohutab ning too kindlasti nüüd hirmunult jooksu pistab, ei julgenud ta naisele otsagi vaadata. Et ta aga Ursula poolt mingit liikumist ei täheldanud, tõstis Vassili silmad ja nägi enda üllatuseks naist lihtsalt rahulikult naeratamas.

Seepeale julges ta isegi häbelikult lausuda: „Sa arvad tõesti, et see on nagu supervõime või midagi?" Ursula näolt peegeldus võidurõõm ja rahulolu, ta lausa säras. „Aga muidugi!" vastas ta, „ja üldse, sa oled inimesena veel supernägus!" Nüüd oli naise kord silmad piinlikkusest maha lüüa. Nimelt oli Ursula peale oma kergeusklikkuse ka iseäranis otsekohene. Punastades jätkas ta: „Kas sa tahaksid minuga jalutama tulla ja mulle oma... siiliseiklusterikkast elust rääkida? See on kindlasti hiiglama põnev olnud!" Vassili naeratas ja noogutas.

Sellest päevast peale veetsid nad palju aega koos – käisid jalutamas, matkamas, teatris ja kinos. Muidugi naise kulul ja tema enda tungival soovil kõige eest ise tasuda, sest Vassilil ju sissetulekut polnud. Viina võttis Vassili ikka edasi, sellest juba nii

kergelt lahti ei saanud. Kuid Ursula nägi mehe tegelikku olemust: häbelikku ja vähenõudlikku, heasüdamlikku ja ausat.

Vassilile meeldis, et Ursula oli esimene inimene, kes tõega uskus, et mees vahepeal siiliks transformeerub, ja teda sellisena aktsepteeris.

Vassili ja Ursula kolisid varsti kokku ja mees tegi üle pika aja uuesti katset endale töökoht leida. Varsti käiski ta saekaatris vahetustega tööl. Elus tundus pealtnäha kõik olevat paika loksunud.

Siis hakkas aga Vassilile tunduma, justkui oleks ta elust siiski midagi puudu. Ta vaevas selle üle pead õhtuti õllepudeli taga, päeval saekaatris laudu lihvides ning isegi hommikukohvi juues.

Lõpuks nägi selle ära hoopis Ursula. „Vasja... kas sulle ei tundu, et... sa ei ole ammu enam... midagi teinud?“ küsis ta ühel hommikul köögis seistes, kohvitass käes. „Mida?“ küsis Vassili. „Puud pügasin ju eelmisel nädalal ära ja isegi maja ääri kitkusin kääridega, nagu sa palusid...“ „Ei-ei! Mitte seda ma ei mõelnud,“ katkestas teda Ursula ja astus mehele lähemale, „sa ei ole ammu... siiliks muutunud!“

„Tõesti!“ turgatas Vassilile pähe. Ta ei olnud terve Ursulaga koosolemise aja kordagi siiliks muutunud! Kuidas ta muidu oma töökohtagi hoida oli suutnud... Kui nüüd järele mõelda, oli viimane kord siilina tol suvel, kui nad veel naisega kurameerisid!

„Kuule, jah...“ ütles mees, „viimati vist mitu-mitu kuud tagasi! Lausa üle aasta!“ Ja siis sai Vassili aru: tal ei olnud kunagi vedanud kaardimängus, küll aga nüüd armastuses. Tal oli elus nii palju võimalusi, kui taevas oli tähti, aga vaid üks võimalus oli tema jaoks See Õige... ja kahjuks ei olnud see Ursula. See oli Vassili siililoomus.

Kuidas ta igatses tuuseldada sügiseses krabisevas lehehunnikus (muud kodu polnud vajagi!), otsida pärast suvist vihmasadu märjast põllumullast vihmausse (elamine-söömine oli siilile ju lausa tasuta!), jalutada metsas ja rääkida linnukestega juttu (nemad mõistsid teda alati poolelt sõnalt!)... Jah, Vassili oli loodud siiliks ja see pool mehest pani teda tundma täielikult iseendana, vabana, muretuna. Ta ARMASTAS olla siil ja tal oli see VÕIMALUS kogu aeg olemas olnud!

Kähku puristas mees Ursulale oma ilmutuse ning Ursula, kes ometi kõike uskus, mõistis teda otsemaid ja jäi Vassilile vaid nukralt lehvitades järele vaatama, kui see nagist oma jope haaras ja uksest tuhatnelja välja tormas.

Sest ühtäkki oli Vassilil kõik selge: ta on alati olnud siil ja tahab olla ainult siil! Igavesti! Öelgu teised, mida tahavad! Mitte keegi ei saa temalt tema siilisust ära võtta!

Ta jooksis metsa, mis oli sügiseselt porine. Otsis üles esimese lehehunniku ja jäi ootama. Mida täpsemalt, Vassili ei teadnud, aga tundis selgelt, et siin, metsas on tema päriskodu.

Ta istus ja ootas, kuni külm hakkas. Siis käis mees korra poes ja ostis poolese Laua Viina, et sooja saada, ning istus tagasi oma lehehunniku otsa.

Ja jäi ühel hetkel magama. Sel aastal tuli talv tavalisest varem ning öösel sadas maha esimene lumi.

Toni Tombak

kõnelused iseendaga 4

hüljatud ja piraadistunud
nagu somaalia

aga toome lapsed siia
maailma

kus tuleb teha haiget
või surra nälga

kuid prügimäed rasvuvad

ja pangad sunnivad
(säästudega) vastutama

oma ebaõnnestunud
alkeemia eest

kus röövkapitalist kasutab kriise
et nikerdada uusi kratte

nõiutud südamed
tilguvad CO2-e

kus tähtaja ületanud
vennasrahvaid ühendab
finantsorjus

ja poliitik ei pea enam muretsema
luukerede pärast kapis

kui tuld sülgava draakoni korjus
lamab nüüd ühisel vapil

maailma

kus leinas tuuldunud
vanamemmed treivad
propagandast palvehelmeid

ja meediaväljaanded jagavad
hirmutamise rändkarikat

ehitades õiglust allkirjastavale
eliidile pjedestaale

ja kasumlikke tribunale

ja teadlased liigutavad
kellaosutit lõpule ligemale

maailma

kus impeeriumid vahetavad
perekonnad punkrite vastu

et igast põllest ja sipupüksist
saaks padrunitasku

et igast kodust saaks kraater
ja kergusest raskus

maailma

kus edulugusid rentivad mentorid
müüvad kirssi olematule tordile

et ehiksid kordki veel võõrad suled

ja jüngrite panusest paisuks kordi veel
nende passiivne sissetulek

maailma

kus keegi ei tee enam ajaloo
kordumist takistavaid kodutöid
sest meelelahutus mahub
lühivideote formaati

kus keegi ei tee enam kaevusid
allikaveele ega uppujaile paati

ei kuula progressist
nikastunud noori

kes ei taha välja elada
oma jokkerlikke identiteete

ei taha šopates osta tõrvikuid
ega jooditablette

võtta kooli kaasa revolvrit
ega panna maske ette

maailma

kus päris lahenduste asemel
on aina kangemad rohud
ja töödeldud toit

kuni oled keskendumisvõimetu
vihahoogudega laborirott

vaimsus virgumas kildudeks
nagu puurikana munade
õhuke koor

maailma

kus lootuse kaotanud
ootavad oma järge, ootavad
sissesõditud riigi staatust

tuumapomme, mis paneks
rahvused puhkama
suurte rahnude alla
ühiselt ja tasa nagu üles
keeramata ajakapsel

maailma

kus loometöö vägi
naerdakse välja pimesi
sest mõned kunstnikud
situvad purki

kuid pole olemas julgemaid inimesi
kes kleebiks varemeile valguspulki
et näidata kaosesse kadunud imesid

et noomida neid
kes teevad viitsütikuist vilesid

neid

kelle kohmakas kurjus
ja isehakanud pühadus kisuvad
teemantid laste silmadest

pühitsedes sisse uue ajastu
mille maha põlenud seintelt

peegeldub taaskord
lõksu vedanud passiivsus

Vanamees ja vabrik

Johannes Peetsalu

Täna teen ma sellele lõpu. Nii mõtles vanamees kulunud susse jala otsa lükates. Nagu igal hommikul, ei pesnud ta ka sel korral hambaid. Neid on niigi vähe, mis neist pesta, oli ta juba pikki aastaid tagasi otsustanud.

Trepi nagisedes astus ta alumisele korrusele, andis kassile konservi ja tegi pliidi alla tule. Alles siis vaatas vanamees köögiaknast välja, et taaskord pettumusega tõdeda: öösel ei olnud toimunud maavärinat ega maalihet. Vabrik. Suur tehasekompleks seisis mürisedes omal kohal, suitsevad korstnad kõrgumas nagu moodsa maailma ilmasambad.

Puidutööstus oli mürisenud vanamehe kodu kõrval terve tema elu. Nüüdseks Toonelas puhkav isa näitas talle kunagi üht fotot, millel võis näha vanamehe kuuri ja selle taga laiutavat heinamaad. Jäädvustus tundus unenäoline. Vanamehe mälestustes oli kuuri taga alati ragisenud puidutsehh, mis laienes igasse ilmakaarde ning muutus üha valjemaks. Lapsena jooksis ta ikka naabrite juurde sõstraid sööma, kuid siis ostis vana tehasedirektor ka naabrite krundi, nood kolisid linna ja talukoha asemele kerkis hiiglaslik angaar.

Vahepeal oli vesi pliidil pahinaga keema tõusnud ning vanamees valas selle eilsele kohvipaksule. Kanget kuuma vedelikku rüübates põrnitses ta sauna taga kõrguvaid palgivirnasid. Kofeiini mõjul hakkasid mõtted plaaniks selginema.

Pärast naabrite krundile laienemist ümbritses tehas vanamehe kodu kolmest küljest, neljandast piiras hoovi maantee. Aga ka maanteed luges vanamees vabriku käsilaseks, sõitsid seal ju ööl ja päeval palgikoormatega veokid. Moodne tehnoloogia võimaldas puitu lakkamatult töödelda. Tehaseterritooriumi ennast valgustasid katkematu külma tehisvalgusega prožektorid. Nii oli ka vanamehe hoov osa igavesest päevast. Tehasehoone undas ning töötajad sagisid siia ja sinna nagu sipelgad, kelle pessa on visatud suitsukoni.

„Ei, igatahes on hämaras parem," mõtles vanamees valju häälega. Ta oli juba pikemat aega iseendaga rääkinud. See komme

sai alguse paar aastat pärast tema naise surma. Esiotsa tundus see veider – istuda üksi köögis ja rääkida. Samas oli vanamees veendunud, et see on häälepaeltele vajalik. Nädalate kaupa häält pruukimata võib kõri rooste minna nagu kasutamata vikat, uskus ta siiralt.

Vanamees töötas aastaid ka ise vabrikus. Siblis siia-sinna samamoodi nagu kõik teised sipelgad. Isa oli alguses kategooriliselt vastu: „Kuidas sa saad sellega kaasa minna?“ Lõpuks ta siiski leebus. Polnud ju siinkandis tööd lihtne leida, eriti veel tasuvat ja otse kodu kõrval. Nii kiletas vanamees mitu kümnendit nigela kvaliteediga puidutooteid angaaris, mille asemel punetasid kunagi naabrite sõstrapõõsad.

Hommikune udu. Tehase korstendest tõusva suitsuga segunedes moodustas see paksu suduloori. Vanamees avas köögiakna ning valas kohvipaksu roosipõõsasse. Ta oli kunagi lehest lugenud, et kohvipaks olla hea lilleväetis. Oli see tõsi? Ei tea. Erilist vahet polnud, sest kõrgete angaaride tõttu ei näinud lilled niikuinii kunagi päikest ega avanud õisi.

„Paraku me sinu teeneid järgmisel aastal enam ei vaja,“ ütles kähiseva häälega personalijuht ühel pärastlõunal, kui ta suitsumajas sigaretti kiskuvat vanameest trehvas. Suitsumaja oli vabriku ülikõrgete tuleohutusnõuete veider tulemus, millega harjumine võttis töötajatel oodatust kauem aega. Lõpuks toodi sinna tasuline snäkiautomaat ja siis võtsid maja omaks isegi toorpuidu osakonna mehed.

„Üks teene mul neile veel siiski on,“ pomises vanamees kassile ning ajas kummikud jalga. Õues oli lärm kordades valjem, kuid vanamehe kõrvad olid lõputu müraga harjunud. Ta kõndis otsusekindlalt üle hoovi, keeras kuuri uksel rippuva taba lahti ning astus ereda valguse käest sara pimedusse.

Palgata jäämine ei tundunud vanamehele tegelikult toona eriti traagiline. Aastatega oli ta üht-teist kõrvale pannud ning igal kuul tiksus kesine pension. Mis aga tõsiselt hinge puges ja sinna kiuslikult pesa punus, oli paratamatuse tunne. Vabrik undas edasi sama kõrgetel tuuridel ka ilma temata. Undas ja valjenes. Valjenes ja laienes. Justkui ei olekski laienemisel piire. Juba ta limpsaski keelt vanamehe majale.

Vaikselt hakkasid vanamehe vanad silmad kuuripimedusega harjuma. Ubrikus laiutav segadus rahustas. Arusaadavalt. Oli ju nendele ruutmeetritele virnatud kogu vanamehe elatud elu. Vana pesumasina trummel, jalgratta kodarad, katkine Soome kelk.

Kivistunud pintslid, räbaldunud pintsak, saekala saag. Kõike seda ja veel palju muud oli ta igaks juhuks kõrvale pannud. Kunagi ei tea, millal midagi vaja võib minna, seletanud ta ikka naisele.

Vabrikus ei hoitud katkiseid asju alles. Isegi vananevad inimesed vahetati välja uute ja tervemate vastu. Aegamisi asendati kõik endised vanamehe kolleegid, kuni tööstusesse ei jäänud ühtegi tuttavat. Personalijuht oli küll sama, aga teda ei pidanud vanamees isegi tuttavaks mitte.

„Kusagil siin peab see olema," tuhnis vanamees sihikindlalt träänis edasi. Viimaks kandsid otsingud vilja – roostetanud tünnist tuli välja vana 30-liitrine kanister. „Varsti, juba varsti," lausus ta poolihääli rahulolevalt.

Õhtu, nagu sel aastaajal kombeks, ei lasknud ennast kaua oodata. Veendunud, et kass on toas, torkas vanamees uuesti kummikud jalga, tõmbas jope selga ja võttis esikust kanistri. Õues kuulas ta tähelepanelikult tehase mürinat. Koos tugevneva tuule ja tema enda südamelöökidega moodustas see ärevaks tegeva sümfoonia.

Enam polnud aega passimiseks. Vanamees võttis suuna kuurile, kõndis sellest sirgjoones mööda ja jõudis tehase territooriumile. Seisatas korra, sügas habemes lõuga ning libistas pilgu üle kogu hiiglasliku vabriku. Edasi liikus ta täpse plaani järgi. Hiiglasliku angaari taga kössitas tööstuse tankla. Vasakult esimesest tankurist lasi ta kanistrisse 23 liitrit bensiini. Astus õues sahmivatest töötajatest välja tegemata suurde laohoonesse ning keeras kütusekanistrilt korgi. Rahulikult kütust põrandale valades jalutas ta läbi terve pika hoone, kuni jõudis ringiga tagasi ukse juurde.

Lävel ta seisatas, justkui kaheldes. Siis võttis põuetaskust sigareti ning süütas selle vilunult ühe tikuga. Tõmmanud paberossist paraja mahvi, viskas selle angaari põrandale ja väljus.

Tagasi koduõuel, jäi vanamees seisma ning kuulatas. Juba kõlaski tulekahjualarm. Kuuldus jooksusamme, karjumist. Tõusva tuule tõttu lendas punane kukk kiiresti kõrgele. Enam ei kostnud tehase undamist. Kõlas vaid ühtlane tulemöll.

***

Järgmisel hommikul ärkas vanamees nagu ikka. Lükkas kulunud sussid jalga ning lonkis hambaid pesemata alumisele korrusele. Köögiaknast paistis erekollane päike. Valgusest pimestatud, sai ta ühtäkki aru – vabriku mürinat ei olnud enam.

Vanamees istus köögilaua taha ning kuulas vaikust. See oli kõrvulukustav.

„Räägi siis midagigi," ütles ta viimaks ahastunult kassile. „Kasvõi nurru!"

Paavel Häbi

*

Mu kaksikvend
kusagil igava noodi
lõputult kandvas laines
põleb
karjub valust
minu kiuste
Mu koduõue
rõõsade kirsipuude keskele
sülgab muruseemneid
sirguvad neist rohulibled
teravad ja jäigad kui noad
sest veli ju teab
et viimasel maikuul
heidan sinna pikali
tähti kokku lugema

*

KEVADEL
kui peakarvadest punutud pesast
valgub ajju mett
siis nagu köögikaltsu riideräbalast
käristan ma vett

SUVEL
võin aknaklaasi puhuda
ümber maja keraks
ses loksutada lume sadama
ja muuta koidu ehaks

SÜGISEL
oksad sulavad mu krae vahele
ma tõmbun krampi
hakkan paaniliselt tantsima puulinnule
tean üht lilleklumpi

TALVEL
külmavärinad pooridest pigistavad
kanamune välja
ja laud on niivõrd kadedad
mu silmi kellelegi ei näita

*

Täna öösel
lendan ma linna kohal
kui tulejutt
ja naeran hambad
suust välja
sest lehmad kes seal all sibavad
pritsivad piimaga
mis juba udarais on hapnend

Head ööd, Julia

Leon Hagel

Rauduks lendas pauguga kinni ja summutas hetkeks kõlanud saksofoni.

„Täismaja, ma ei saanud enam hingata."

„Võib-olla sa suitsetad liiga palju?"

Syphe naeris ja süütas sigareti. „Ei, kindlasti mitte," raputas ta pead ning sirutas paki kaaslase poole. Ikaro keeldus ja kõlgutas prügikasti otsas jalgu edasi.

Džässiklubi taga tänaval valitses hämarus, millest murdsid läbi vaid avenüül säravad neoontuled ja lompides peegelduv kuuvalgus. Kaks noormeest passisid vaikuses, laskmata tavapärasel linnamüral end häirida. Öised alleed täitusid vereimejate ning elupõletajatega, kes ei suutnud üksteiselgi vahet teha. Õhus levis lämmatav ving, milles segunesid odava parfüümi ja kange alkoholi aroom, ning igast keldrist kostis kurdistav tümps, mis kahekordistas aspiriiniannust järgmisel hommikul. Botox, silikoon, steroidid ja pruunistuskreem – see linn lehkas valede järele. Aga keegi ei hoolinud, sest võltsusest oli saanud igihaljas tõde. Tehislik atmosfäär kägistas vastuhakkajaid seni, kuni alles jäi vaid kaks võimalust: alistu või põgene.

Kõrvaltänavale surmavad käed ei ulatunud. Vähemalt nii oli Ikaro siia põgenedes arvanud. Tema pleekinud tuka vahelt paistis terav pilk, mis noorusest hoolimata näis endas peitvat aastatepikkust elutarkust. Syphe seevastu kohtles oma tööd linna viimases džässiklubis kui võitlust ümbritseva teeskluse vastu. Vähemalt nii ta alatasa väitis. Huultelt tõusmas suitsuvine, nõjatus ta oma jõulise seljaga vastu seina, mille tagant kuuldus aeg-ajalt vali aplaus.

„Ta mängis aasta tagasi seda sama lugu."

„See on džäss, sa ei saa kunagi sama lugu mängida."

Syphe naeratas poole suuga ja ütles: „Aga see meloodia on siiski tuttav." Ta ohkas sügavalt ja tõstis silmi kissitades pea kuklasse, et pilvisest taevast tähti otsida. „Mis sa arvad, kas teispoolsus on olemas?"

Ikaro vaatas kaaslast kahtlustavalt, sest ei tajunud tema hääles tavapärast irooniat.

„Ma ei uskunud hauatagusesse ellu, kuni mul ei olnud enam teist valikut. Ta röövis mult selle," jätkas Syphe rahulikult. „Ma nägin teda hiljuti unes. Ta ilmus eikusagilt, nagu lumi selgest taevast, ja võttis mul kätest. *Võib-olla järgmises elus,* sosistas ta ning tema leebe hääl kõlas korraga nii selgelt. Ma langesin põlvili ja anusin, et ta laseks mul elada seal, kus kõik pole veel tõeks saanud. Ma oleksin võinud sinna jäädagi. Igaveseks. Mitte lahti lasta. Aga tuul kiskus ta minema kui õrna lumehelbe ja mina ärkasin jälle karjudes üles."

Yuki Kazahana nimi oli graveeritud kuldplaadile mustvalge portree all. Klubi salapärase maine tõttu oli fotograaf tookord küll tõsist ilmet palunud, kuid Yukilt oli mõttetu midagi sellist oodata. Nii sai temast ainus, kes oma portreel naeratas, ja nagu eluski, tõusis ta esile ka džässiklubi seina ehtivast pildireast.

Igal õhtul kõndis ta bordoopunases õhtukleidis läbi publiku lavale ja esitas end klaveril saates mõne loo. See lühike kava oli ainus põhjus, miks inimesed vaevusid veel aegunäinud klubihoonet külastama. Magus hääl lummas eranditult kõiki saalisviibijaid ning hoidis neid oma tugevas haardes viimase noodini välja. Isegi leti taga toimetav Syphe sai hetkeks puhata, kuna keegi ei raatsinud oma kohalt tõusta. Tema näol tantsis aga kelmikas naeratus, sest erinevalt kõigist teistest kuulis ta seda häält ka koduseinte vahel.

Nad olid Yukiga elamispinda jaganud veidi üle aasta. Õhukeste seintega tagasihoidlik korter oli üht või teist viisi alati muusikaga täidetud. Kitsast elutoast leidis ilmselt linna viimase kassetimängija, mille muusika – Charlie Parkeri hoogsa saksofoni või Miles Davise erksa trompeti – saatel paar aeg-ajalt jalga keerutas. Nurgas seisis Yuki klaver, mille taga sündisid hommikuti uued meloodiad tema debüütalbumile. Raamitud kontserdiplakatitega seinal rippus Syphe'i Jazzmaster, kui ta seda just parajasti diivanil ei sõrmitsenud, üritades tabada oma keskendunud kaaslase helistikku. Tilluke korter näis ülejäänud maailmast täiesti eraldatud. Neist aknaist ei paistnud isegi väljaspoolne nii võikana. Igavik, mille Syphe ja Yuki teineteisele lubasid, tunduski elavat siin seinte vahel.

Kuid jõhker linn ei jätnud nende õnne rahule. Halastamatu õelus rebis selle tükkideks nädal enne Yuki albumi ilmumist, kui keegi narkouimas mees teda kõledal öötunnil pussitas. Meeleheitlikult itsitav siluett eemaldus pimedusse ning jättis endast maha vaid karmiinpunase tera ja linna mürgiaurudest pöörastunud irve.

Lebades vereloigus, mis tilkamisi rentslisse voolas, kustus sära Yuki silmadest. Ta suri asjatult külmal tänaval, üksinda, viimase hetkeni piineldes. Tõotatud igavik katkes igasuguse hoiatuseta. Isegi hüvastijättu ei võinud linn paarile lubada. Ja Syphe langes põhjatusse kuristikku, kus ootasid vaid apaatia ning elutüdimus.

Täna möödus Yuki matustest aasta. Taas kogunes rahvas varjudesse mattunud saali, kuigi viimaste kuude jooksul oli külastajaid aina vähemaks jäänud. Mõned mäletasid veel siiski kaunist lavadaami, kelle laul kõlas maheda loitsuna. Kuid kahe nooruki ette kõrvaltänaval ilmus hoopis teine kujutlus: veidi kohmakas ja rõõmsameelne neiu, kes armastas naerda ning ahmida ülesuhkurdatud küpsetisi.

„Kas lumehelbe võlu ei peitugi tema ainulaadsuses? Vaid hetkeks on see jäljendamatu ilu meie peopesal, enne kui ta sulab."

„Kõik, mida ma katsun, haihtub... See ei ole õiglane, see maailm ei ole õiglane."

„Sina peaksid kõige paremini teadma, et maailm ei hooli sinu tunnetest, sinu kujuteldavast õiglusest. Päikesega pole mõtet sõdida."

Raevunud karjatuse saatel virutas Syphe rusikaga vastu krobelist seina. Külmast sügistuulest marrastunud nukid jätsid endast maha tumepunase jälje. Kaaslase meeleheitest kohkunud, hüppas Ikaro prügikastilt tänavale ja haaras tal tugevalt käsivarrest. Veriseid sõrmi nähes küsis ta vaid: „Kuidas sa niiviisi leti taha lähed?"

„Mis siis, kui ei lähegi?" sisistas Syphe ja rebis käe lahti.

„Ise tead," vastas Ikaro külmalt ning vinnas end tagasi prügikasti otsa. Pikkamisi moondus Syphe'i nägu võikaks grimassiks. Ikaro mõistis, et see ongi ainuke naeratus, mille ta on võimeline näole manama – kunstlik, masendav ja mõrkjas nagu kõik muu selles linnas. Lõpuks sirutas lämmatav maailm oma tapvad käed ka turvalisele kõrvaltänavale.

„Tema merehallid silmad, tema siidised mustad lokid, tema lõhenenud huuled, tema sõrmeotsad, kulunud minu Fenderi näpitsemisest; tema õhetavad põsed, tema külmad varbad teki all, tema jahedad käed, tema soe embus, tema sügavad haigutused, tema õrnad hingetõmbed, tema tsitruseline lõhnaõli, tema poolik kakaotass aknalaual, tema Yamaha, kolm tooni kõrgemale häälestatud; tema äranäritud pliiatsid, tema seosetud uitmõtted, tema iroonilised torked, tema filosoofilised arutlused, tema lõkerdav naer, tema vaikne ümin, mis

saatis igat sammu; tema sametine hääl, mida mängib nüüd ainult grammofon. Ma ei saa neid enam tagasi. Ma ei saa teda enam tagasi.“

Syphe’i pisarad langesid märjalt läikivale asfaldile. Ta seisis küll siin, kuid tema pilgus peegeldus vaid tühjus. Sealt ei paistnud enam unistusi, ühtegi ambitsiooni ega kirge. Tema rinnus elutses pitsitav õõnsus, mis alatasa iiveldama ajas. Tema silmaalused tõmbusid unetusest iga päevaga tumedamaks. Tegelikult oli ta juba surnud, kuid maailm ei olnud ta kehast veel lahti lasknud. Sõnagi lausumata kustutas ta kinganinaga sigareti ja astus tagasi saali, kus kõlas siiani kurvameelselt nostalgitsev saksofon.

Kirjutamine hõbe, vaikimine kuld

Niklas-Taaniel Schutting

„Tammsaare! Kas sa loed seda?“
„Ei.“ Otto lööb raamatu plaksuga kinni.
„Mul pole lugemiseks aega. Mul on muudki teha.“[1]

Kirjastus Tänapäev kuulutas 2021. aasta veebruaris esimest korda välja krimiromaanide konkursi. Parimaks käsikirjaks tunnistati ajakirjanik Kai Vare romaan „Võlg“, veel kaks — Margit Mägi „Valikud“ ja Evelin Alliksaare ning Silja Kerge „Rääkimine hõbe, vaikimine kuld“ — märgiti ära ning premeeriti avaldamisvõimalusega.[2] Praeguseks on see võimalus ka teostunud, nii et nüüd on meil veel kolm pehmekaanelist üllitist, mis toovad täiendust viimasel ajal niigi vohama kippuvale kodumaisele kirjandusliigile, mida võiks irooniliselt tähistada kui…

„Kolga-Jaani krimi“

Nimetus viitab sellele, et nende romaanide tegevus toimub kusagil Eestimaa kolkas. Aga kuna Eestimaa koosnebki üksnes Tallinnast ja provintsist, siis on autorid tagasihoidlikult taandunud just viimasesse (Kärdlasse, Jõgevale, Keilasse, Järva-Jaani). Ja ega Hargla-vabariigis suurt valikut polegi — Tallinn on juba ammu apteeker Melchiori poolt ära võetud. Sellel kolka-armastusel on muidugi ka oma mõte: patriootlik huvi, mis kutsub alati eelistama eestimaist, kindlustab ehk laiema lugejaskonna, kui esimesi rabedaid samme tegevad autorid muidu loota võiksid. Nagu ka žanriks valitud krimi, mis ju definitsiooni järgi peaks tagama erutava lugemiselamuse. Ja tundub, et selle arvestusega

1 Birk Rohelend. „Kes tappis Otto Mülleri?“ — Tallinn: Postimees, 2021, lk 182.

2 2024. aastal ilmus Evelin Alliksaare ja Silja Kerge sulest ka romaani järg, „Silm silma, hammas hamba vastu“. Kuna raamat ilmus pärast käesoleva teksti kirjutamist, ei ole seda siin käsitletud.

ei olegi nii väga mööda pandud — igatahes Kai Vare romaani laenutamiseks tuli raamatukogus lausa sabas seista.

Ent pakutud termin „Kolga-Jaani krimi“ tahab viidata siiski millelegi laiemale kui pelgalt tegevuskoha valikule. See on nähtus, mida iseloomustab pigem seesmine kolkalikkus, kirjandusliku ambitsiooni täielik puudumine, võib-olla ka soovimatus kuhugi püüelda. Mulle jääb täiesti arusaamatuks, miks küll tahetakse kirjutada raamatuid, kui ei taheta üldse olla KIRJANIK. Miks küll tahetakse jutustada lugu, kuid arvatakse võivat seda teha ilma kujundite ja karakteriteta, poeetilise keelekasutuse, võrdluste ja sõnamängudeta? Huumori ja teravmeelsuseta. Sügavuse ja alltekstita. Üldistuspüüde või üldinimlike mõtisklusteta. Kui „Kolga-Jaani krimi“ autorid võtaksid oma eesmärgiks kas või ühe punkti sellest loetelust, oleks ka juba kordades kergem neid kui mitte kirjanikeks, siis vähemalt kirjanikuhakatisteks tituleerida.

Kahjuks vastavad ka kõik Tänapäeva konkursil sõelale jäänud tööd „Kolga-Jaani krimi“ kriteeriumidele. Ja esmane märk sellest on nende teoste stiil, õigemini selle puudumine.

Stiilitus kui norm

Kirjaniku keelelist väljenduslaadi kogu selle ainukordsuses nimetatakse kirjandusteose stiiliks. Stiil pole eesmärk omaette, vaid kirjaniku instrument. Kui klaverimängija istub häälest ära pilli taha ja püüab kuuldavale tuua Mozarti klaverikontserti — kas me imestame siis, et tal midagi välja ei tule? Või kui puusepp püüab midagi tahuda nüri peitliga? Ei, sest me peame loomulikuks, et midagi kaunist ja mõjuvat võib välja kukkuda üksnes korraliku instrumendiga. Miks ei ole siis see, kes kipub kirjutama, suutnud endale selgeks teha, et keel on tema töövahend, mille abil ta avab ukse oma teose maailma? Iseasi muidugi, kas selle ukse taga üldse on mingit maailma… Ent kui keel jääb vaid funktsionaalsele tasandile, mille ainus ülesanne on tegevuse lineaarne edasiandmine, süžee käigushoidmine — midagi muud väljendamata, mingeid muid impulsse andmata, ühtegi kujundit loomata, otstarbekuse kurvalt rajalt kuhugi keeramata —, siis pole vast üldse tegu KIRJANDUSEGA, vaid näiteks riiuli kokkupanemise instruktsiooni või hakklihamasina kasutusjuhendiga, s.o tarbetekstiga, mille eesmärk on täiesti lihtne: et riiul saaks kokku ja hakklihamasin ohutult tööle.

Ja kas lamedas, vaeses, tihti ka kõnekeelsetest stampidest kubisevas keeles kirjutatud romaani saab üldse pidada kirjandusteoseks? Või on see mingit uut sorti raamatulaadne toode? Kaaned justkui ümber ja paber sees, selle peal kenasti mustad trükitähed reas, tähtedest moodustuvad sõnad, sõnadest laused… ja juttki jookseb enam-vähem libedasti punktist A punkti B. Konarlikku või ülepaisutatud stiili võib ju algajale kirjanikule andeks anda — vähemalt on üritatud. Aga STIILI PUUDUMIST, ainsagi märgi puudumist, et sellele üldse oleks mõeldud, et selle olemasoluga ülepea kursis oldaks — seda ei saa õigustada nii kaua, kui kusagil eksisteerib veel tõeline kirjandus,

kusagil riiulil seisavad Fjodor Dostojevski, Thomas Manni ja Marcel Prousti teosed. See oleks nagu pärast kosmoseajastut ja aatomifüüsikat kiviaega tagasi langeda…

No country for old ladies

Krimiromaanid eeldavad alati midagi närvekõditavat ja žanri seaduste kohaselt saavutatakse see haarava looga. Enamasti hoiab pinget ülal küsimus „Kes seda tegi?“, aga on ka teoseid, kus objektiiv on pööratud kurjategija poolt maailma poole ehk lugeja tunneb süüdlast juba alates esimestest hetkedest, elades kaasa tema võidujooksule oma kinnivõtjatega. Sellisel juhul on küsimus: „Kas saadakse kätte või mitte?“ Igatahes liigub süžee mõistatuse lahenduse suunas ja lugeja ülesanne on hoiduda raamatu lõppu lehitsemast, et pidusööki mitte ära rikkuda. Muidugi on krimkasid, kus kogu *gourmet* seisneb hoopis milleski muus — atmosfääris, sotsiaalkriitikas, inimsuhete psühholoogilistes peensustes, filosoofilistes mõtisklustes kurjuse olemusest — ja kriminaalsus kui lugu käivitav mehhanism on lükatud kuhugi tagaplaanile. Viimased ei erine seega just palju tavalistest romaanidest. Nii et pahategu võib olla kas eesmärk või vahend, aga igatahes eeldab žanr pingest laetud õhustikku. Vaikne, veniv, energeetiliselt tühi ja igav krimiromaan on justkui tühi jäätiseauto keset laupäevast laadaplatsi.

Just selline häda kummitab aga **Margit Mägi** romaani **„Valikud“** (2022). Lugu algab justkui krimisüžeele tavalise käiguga: Keilas on kummalistel asjaoludel kaduma läinud vanem naisterahvas ning politsei ülesanne on tütardele nende ema tagasi tuua — kas elusalt või surnult. Ent nagu üha enam selgub, on vana daami otsimine hoopis kõrvalise tähtsusega. Pensionil politseiuurija Uno Kukk teeb küll oma tööd piisava kohusetundega, kuid igasuguse sädemeta. Õige pea kistakse meid hoopis tema enda mälestuste keerisesse ning vanaproua ja tütred oma probleemidega pannakse ootele. Järgneb nelikümmend lehekülge, mille jooksul Uno istub piltlikult öeldes kotiriides ja tuhas ning kahetseb käestlastud eluõnne. Alles pärast seda liigub vanaproua kadumise mõistatus jälle loiu sõrgiga edasi. Uno saab aga uuritavast loost üha uut ainest enesevaatluseks, nii et põnevust taotlevast krimijutust läheb romaan uitama hoopis teise žanrisse — psühholoogilisse suhtedraamasse või uurijate rasket argipäeva käsitlevasse olukirjeldusse. Ning alles päris lõpus poetab autor nagu muuseas, et naise surnukeha on leitud, ehkki lugejal pole sellest enam sooja ega külma — ta vaevalt veel mäletabki, kes see Reena on. Tõesti pole siin maad vanadele naistele!

Lõpp halb, kõik halb

Seevastu on **Kai Vare „Võlas“** (2022) vanadele naistele, nende elulooseikadele ja argiaskeldustele reserveeritud pea pool romaanist. Kohe nagu ootadki, et õige pea saab mõnest televiisori ees istuvast kampsunikudujast terane miss Marple, kelle elutarkus harutab lahti mõistatuse lõngakera ning toob päevavalgele kuritöö asjaolud. Aga võta näpust!

Romaani lähtepunkt jälle sama: ergas pensionär Anu on korraga jäljetult kadunud ning tema tuttavad, politsei ja kohalikud aktivistid asuvad otsingutele. Seejärel leitakse meesterahva laip, millel pole pealtnäha Anu looga mingit pistmist (peale selle, et kõik leiab aset Järva-Jaanis). Lõpuks sõlmuvad need kaks niidiotsa siiski kokku, kaduma läinud Anu ilmub aga ise lagedale ja jutustab oma loo peategelastele ära, ilma et keegi oleks palunud. Pea püsti ja selg sirge, astub ta seejärel õhe, et oma saatusele vastu minna…

Ka selle romaani puhul torkab silma, et loo lahendus saabub mitte kellegi nutika detektiivitöö tulemusel, vaid täiesti juhuslikult. Juhuslikult näevad teised peategelased Anu aknas valgust, satuvad asja uurima minnes talle peale ja kuulevad kurba lugu narkomaanist poja ja Anu kriminaalse tegevuse kohta. Olnuks Anu pisut vähem jutukas, oleks ta võinud öösel külla tulnud naabrid lihtsalt koju saata, kuid autor pani selle asemel kirja teatraalse finaali, milles vanadaamidest detektiivid etendavad paraku vaid ammuli sui kuulava publiku osa.

Täpselt sama näeb ka **Evelin Alliksaare** ja **Silja Kerge** romaanis **„Rääkimine hõbe, vaikimine kuld“** (2022). Siingi ei lange ühelegi romaani tegelastest — ei kriminaalpolitseinikule ega eraisikule — osaks kuritöö avastaja au. Autorid reserveerivad selle hoopis endale, andes viimases peatükis kiire ülevaate, kuidas asi tegelikult oli. Seejuures muigab kurikaelast peategelane politsei ponnistuste üle teda kinni nabida ja nii jääb paratamatult mulje, et ta jätkab ka edaspidi takistamatult tüütute tunnistajate kõrvaldamist.

Niisiis on kõigi kolme romaani komistuskiviks saanud oskamatus lugu haaravalt ja usutavalt lahti sõlmida: loo lahendus ei tulene tegevuskäigust endast, vaid tekib meelevaldselt, otsekui autori väsinud võlukepikese puudutusel. Ja kui „Võla“ puhul saab rääkida puändist, siis „Valikutes“ ja „Rääkimises…“ on lahing kaotatud veel enne, kui see üldse alata jõudis. Paratamatult tekib mõte: kas autoril, kes ei valda veel süžeeloomise oskust ja kelle teos on seetõttu pingestamata ja lõtv, on üldse asja krimižanrisse…

Karakteritega kimpus

Sündmustiku kõrval on krimiloo teine tähtis komponent karakterid. Need peaksid töötama sündmustiku heaks ja sellega käsikäes, avanema süžee käigus, mitte autori sõnaohtrate seletuste kaudu. Algajad kirjutajad puistavad teksti üle küll tegelaste biograafia, peresuhete, eluviisi ja töökorralduse üksikasjadega, ent jätavad nende vahetu käitumise ja reaktsioonid sisutühjaks

ning üheülbaliseks. Lugejal ei jää üle muud, kui autorit uskuda, sest ise veendumiseks võimalust ei anta. Niisugused „lahtiseletatud tegelased“ on pigem märgid, mitte karakterid, ega ärata vähimatki tahtmist sisse elada või kaasa tunda.

„Rääkimises…“ mestib märgilisusega kohati ka ebausutavus, lausa vasturääkivus. Lisaks oma pahelisuses maitsetuna mõjuvale koolidirektorile Merike Kadastikule (huvitav, kuidas kriminaalse minevikuga subjekt üldse koolidirektoriks sai — kas läbis vanglas õpetajate lühikursused?) tunduvad ebausutavad ja vastuolulised ka Jaagupi ja Pauli tegelased: kord kirjeldatakse Jaagupit abivalmi, hooliva ja soojana, kord aga sotsiopaadist väljapressijana; Pauli kord ebameeldiva tüübina, kord toetava semuna. Ma ei tea, kuidas nägi välja autorite tööjaotus, kuid tahtmatult meenub üks stseen vanast „Prostokvašino“ multikast: poiss istub vanematele kirja kirjutama, peab aga miskipärast töö pooleli jätma. Läkituse lõpetab tema koer, aga muidugi täiesti omas laadis. Kui ema ja isa seda kaasautorluses sündinud kirja loevad, on nad otsatus hämmingus — nende pojal valutavat käpad ja karv tulevat lahti. Umbes samasuguses hämmingus võib olla ka „Rääkimise…“ lugeja, kes püüab leida romaani karakteritest mingit järjepidevust ja loogikat.

Eetilised koperdused

Kriminaalromaanis on traditsiooniliselt tähtsal kohal teatud moraalne aspekt, kuna enam kui teistes žanrides käsitletakse siin niisugust peent teemat nagu kuritegu ja karistus, hea ja kurja tundmine. Krimijutul on traditsiooniliselt olnud kohustus olla kõige hea poolt ja kõige halva vastu. Mis mõtet oleks vastasel juhul üldse kuritegusid uurida ja kurjategija välja selgitada?

Imelikul kombel on siinsed konkursandid just moraaliga kimpu jäänud. Romaane lugedes tekib tunne mingist äraspidisest eetikast, mis on seletatav pigem algaja autori läbimõtlematuse kui sihiliku kavatsusega. Loodetavasti. Sest muidu hakka või arvama, et „Kolga-Jaani krimi“ üks iseloomulikke jooni ongi olla kõige halva poolt ja kõige hea vastu.

„Võlas“, nagu öeldud, saab mõistatus lahenduse peategelase Anu ülestunnistuse kaudu, milles aga domineerib kõhkluseta eneseõigustus. Tundub, nagu oleks poja surm vabastanud Anu eetilistest tõekspidamistest ning avanud talle tee raha kokkuajamiseks mistahes hinnaga. Ning ükski neist, kes tema öist pihtimust kuulavad, ei paota suud ega esita ühte lihtsat küsimust: kas narkodiileriks hakkamine oli siis tõesti ainus väljapääs? See küsimus jääb kõlamata, mistõttu tekib paratamatult tunne, et taoline vaikimine väljendab autori nõusolekut kurjategija loogikaga. Aga mõelge nüüd, mis juhtuks siis, kui kõik hakkaksid Anu kombel elult võlgu sisse nõudma…

Ka „Valikute“ eetiline sõnum on kaunis segadusttekitav: 68-aastase elurõõmsa ja energilise peategelase enesetapp leiab autori silmis igakülgset heakskiitu. Jällegi tahaks küsida: mis saaks siis, kui iga kurva diagnoosi saanud vanur hakkaks endalt kohe ülepeakaela elu võtma? Ja kas see mitte

ei meenuta ühte vana jaapani filmi, kus kõik teatud ikka jõudnud eakad külaelanikud kaljult alla tõugatakse, et nad teistele risuks jalus ei oleks? Võibolla leiaks siit inspiratsiooni uueks pensionireformiks? Kummaline tundub ka see, et mõistlikku meeldetuletust „seadus on seadus ja see kehtib kõigi, ka prokuratuuri ja uurimisvalitsuse töötajate jaoks“ nimetatakse selles raamatus solgiga üle valamiseks (lk 104) ja meeldetuletajal (kes selleks, et lugeja ikka teaks, kelle poole tuleb hoida, on eelnevalt võimalikult naeruväärseks tehtud) köetakse kõrvad tuliseks. Kas säärane korporatiivne kaksikmoraal, mida pealegi õhinal õigustatakse, ei võiks tekitada lugejas teatud kõhedust selleks puhuks, kui ta ise peaks kunagi taolise mõtteviisiga „seadusesilmade“ kätte langema?

Kõhedakstegevalt läheb moraaliga alt ka „Rääkimine…“. Olles pikalt siia-sinna rabelenud, otsustab Birgit lõpuks teha õige sammu: usaldada täiskasvanuid, kelle käsutuses on hoopis rohkem vahendeid tema elu raske umbsõlme lahtiharutamiseks. Millegipärast valib ta aga oma usaldusaluseks just koolidirektori, kes osutub südametunnistuseta lurjuseks ning teeb Birgitile külmavereliselt lõpu peale. Tekib küsimus: millise signaali autorid noorele lugejale sellega annavad? Ära usalda kunagi täiskasvanuid ja ära mingil juhul küsi neilt lootust ja tuge! Ära räägi neile kunagi midagi! Vaikimine on kuld! Ja kes seda veel taibanud pole, saab pesapallikurikaga kuklasse. Romaani lõpp jääb kõlama kurjuse ülepaisutatud triumfina — kõik head inimesed või vähemalt väiksema kaliibriga sulid on kõrvaldatud ning mõrvarlik koolidirektor pühitseb iseenda ja kurjuse võitu.

Kirjastused, tõstke kõrgemale latid!

Romaanikonkursid on omamoodi lüüsid, mille kaudu saab kirjutamishimuliste kodanike grafomaanlik adru hoovata väljaandjate töölauale. See on küllaltki loomulik protsess, mille käigus loodavad toimetajad adrust ka midagi väärtuslikku välja noppida. Avastada mõni noor või mitte enam nii noor talent, uus ennenägematu autor. Ent kui väärtuslikku ei leidu, siis on kaks võimalust: kas kuulutada võistukirjutamine läbikukkunuks või teha halva mängu juures hea nägu ja avaldada kokkuvoolanud materjali hulgast kõige esileküündivamad küpsetised. Kolm korda võib arvata, kumma variandi kirjastused tavaliselt valivad.

Selles poleks ju iseenesest veel midagi halba, kui rämpskirjanduse avaldamine piirduks üksnes kirjandusvõistluste raamidega. Paar kergekäeliselt avaldatud hädaraamatut võib ju üle elada. Ent probleem on siiski tõsisem ja haigus juba sootuks kaugemale arenenud: grafomaania on kirjastuste lahkel kaasabil jõuliselt tungimas eesti kirjandusse ja teeb seda just põhiliselt noorteromaani ja krimižanri kaudu. Lati allalaskmise soov kitsalt olustiku rööbastes kulgeva, üldistusvõimetu, mõttevaese ja keeleliselt banaalse produktsiooniga näib olevat tabanud ka seni soliidsemaks peetud suurkirjastusi nagu Varrak ja Eesti Raamat. Suundumus tundub seda

ohtlikum, et nii mõnigi neist *pulp fiction*'i „kirjanikest“ näib arvavat, et tema tulekut kirjandusse võib pidada igati kordaläinuks (kui kord juba trükivad!) ning treib oma teist või viiendat või seitsmendat raamatulaadset toodet. Ja selliseid autoreid on oi kui palju! Nii palju, et võime juba peaaegu rääkida mingist „uuest normaalsusest“ omamaises kirjanduses. Varsti ei julge enam ükski toimetaja soovitada autorile niisuguste kirjutiste sahtlisse jätmist — kuni autor on õppinud töötama sõna, mõtte ja kujundiga. Või kuni ta on leidnud oma pingelises literaadielus pisut aega ka Tammsaare lugemiseks…

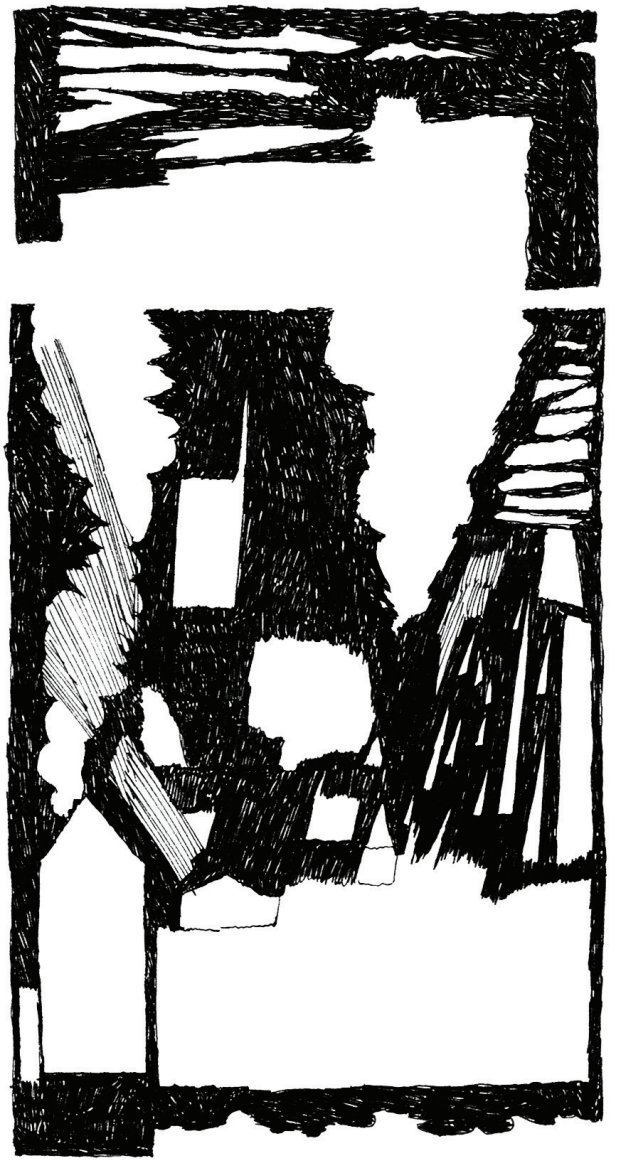

Rahu

Tuuli Geetsia Tšaškin

On võrdlemisi soe hommik ning vaatamata juba pimestavale päikesevalgusele tormab Susanne mööda randa, jalas punased sandaalid ja seljas liivaga peaaegu ühte sulanduv beež kleit. Milla ei vaevugi talle järele jooksma. Susanne helekollased juuksed lehvivad kui tuulelipp. Nii kaugele, kui silm seletab, kulgeb liivarand. Kilomeetrite kaugusel, enne kui rohekassinine meri helesinise taevaga kokku sulab, on näha palju kaluripaate.

„Susannnne, oota!“ hüüab Milla veelkord, kuid Susanne jookseb edasi, kuni jääb järsult mereäärsete suuremate kivide vahele seisma. Ta puhkab nii kaua, et ka Milla talle järele jõuab.

„Sa viskasid selle kuhugi siia,“ lausub Susanne, jooksmisest ikka veel pooleldi hingeldades. Ta on end vahepeal paadisillale istuma seadnud ja nüüd võtab ka Milla ta kõrval istet.

„Me peame selle üles leidma,“ ütleb Susanne äärepealt nutma puhkedes. Ta hääletoon väriseb vihast, kuid pahaselt näeb tüdruk veelgi armsam välja.

„Võib-olla leiame siit veel helkivama kivi,“ rahustab teda Milla, aga Susanne ei taltu.

„See ei olnud tavaline kivi, see oli päris ehtne teemant.“

„Tead, Susanne, tegelikult oli see kõige tavalisem kivi.“ Susanne vaatab teda tõsiselt ning Milla jätkab: „Kuid fantaasiamaailmas võib kõike juhtuda – mida iganes sa soovida oskad. Mängime, et siin lahes uppus kunagi laev, mis vedas tonnide viisi teemante. Ja see laev on ikka veel kuskil sügaval mere põhjas, ainult laine uhtus mõned kalliskivid randa.“

„Me peame need vaid üles korjama,“ lausub Susanne kaasa mängides.

Tüdruku pruunidest silmadest on aimata, et pahameel on leebunud.

„Ja need, mis ei sära, on lihvimata teemandid,“ lisab ta juba päris rõõmsalt.

Mõned kivid peegeldavad sõrmede vahel päikesevalgust harilike kivide kohta tõesti võrdlemisi eredalt, mõned aga vähem ning mõned ei helgi üldse. Susanne ja Milla võtavad ainult paar kõige helkivamat, kuid teised jätavad nad sinna, kuhu need kuuluvad, sest

nad teavad, et kummagi tüdruku vanaisale ei meeldi rannakivide koju toomine üldsegi mitte.

„Oh mind rumalat! Oleks mulle varem meenunud, et siin teemante on, oleks ma hoolikamalt vaadanud ning poleks parem seda kivi enne minema visanud," lausub Milla kavalalt. „Aga nüüd on meil ju palju ilusamad kivid. Kas oleme ära leppinud?"

Susanne ei ütle sõnagi, vaid vaatab rõõmsalt Millat ning võtab sügavalt tasku põhjast midagi, mille seejärel tüdrukule ulatab. Rohelise nööriga ääristatud klaasist ripats helgib eredalt. Milla ei taha seda imeilusat keed algul vastu võtta, kuid Susanne käib peale, et see on suvelõpukingitus, mille ta koos vanaisaga meisterdas. Tüdrukud teavad, et sügisel tuleb tagasi oma koju minna, kumbki eri linna, ja kohtuvad nad ilmselt alles järgmisel suvevaheajal, kui sedagi. Milla võtab kee vastu ning ta nägu lööb rõõmust särama. Tal on kahju, et saab vastu anda vaid kallistuse.

Kui me peaksime kunagi veel kohtuma, kingin sulle kindlasti midagi, mõtleb hingepõhjani liigutatud Milla. Seejärel naeratab Susanne talle oma pooleldi hambutut naeratust, nagu tal ikka hea tuju korral kombeks on, täpselt nii südamlikult ja siiralt, kui suudab. Kuigi tüdrukud said tuttavaks alles suve algul, on nad teineteisele nagu õed, keda kummalgi kunagi olnud pole. Nad istuvad veel kaua paadisillal ja räägivad pikalt laevadest ja kalliskividest ja sellest, mida nad viimasel ajal vanaisadelt kuulnud on. Jutuhoos ei pane tüdrukud esialgu aerude laksumist tähelegi ja märkavad heli alles siis, kui see on juba võrdlemisi lähedal...

Paat sõuab rannale veel ligemale, kuni jõuab lõpuks paadisilla äärde.

„Tüdrukud, kas te tahate kaasa tulla, siin on piisavalt ruumi," hüüab Milla vanaisa lahkelt. Tema heledaid juukseid varjab kaabulaadne müts, tal on sõbralikud, kuid väsinud mererohelised silmad ja halli-valgesegune habe. Susanne läheb elevile, ta pole kunagi paadiga sõitnud ning juba ronibki tüdruk peale. Üldiselt on paat nagu paat ikka, kuid Susanne ahmib silmadega igat detaili, sest ta pole isegi unes näinud, et kunagi sellisega sõita saaks. Tüdruku silmad lausa säravad elevusest ja rõõmust. Milla jõuab ka veel napilt paati astuda ja siis hakkab alus kaldast eemale triivima. Meri rohetab ning vesi on peegelsile.

„Mõned päevad on küll tuulevaikne olnud, kuid viimased paar nädalat on üks torm teist taga ajanud," lausub Milla vanaisa lakkamatult sõudes. Kallas ja majad aina kaugenevad aegluubis. Koeraga jalutav mees, võrkpalli mängivad inimesed, tikksirgena seisvad männid ning kõik muu jääb aina väiksemaks ja väiksemaks.

„Ma pole kunagi varem kala püüdnud," ütleb Susanne õhinal.

„Sõudepaadiga ma tegelikult kalu püüdmas ei käi. Seekord sõidame niisama. Ilm on selleks kui loodud, kahju oleks sellist võimalust raisku lasta."

„Miks need siis siin on?" küsib Milla ja osutab mererohelistele võrkudele paadi põhjas.

„Nende võrkudega kala püüda ei saa, sest need vajavad parandamist."

Kuid Susanne ei kuule enam Millat ega Milla vanaisa.

Talle tulevad pähe hoopis teistsugused mõtted kui muidu: et igal veekogul on kuskil vastaskallas, isegi kui seda alati näha pole; et igal asjal on kaks poolust: algus ja lõpp, must ja valge, hea ja halb, kurbus ja rõõm, õhtu ja hommik... Susanne vaatab üha kaugenevat kallast, metsa, üksikuid inimesi, kaugusesse sulavaid kõrkjaid. Aerude hääl ja vee loksumine vastu paati on nõnda uinutav, et Susanne jääbki endale märkamatult magama.

Tal pole aimugi, et samal ajal sõidab paat põhjapidi kivi vastu. Vanasse päevinäinud alusesse tekib auk ning sealt hakkab aina vett sisse tulvama. Mõne hetkega on paat ääreni täis ja nad kõik vajuvad augustilõpu jahedasse vette. Milla vanaisa püüab küll rahulikuks jääda, kuid ometi tabab teda paanika, mis halvab täielikult mõtlemisvõime. Ta on niivõrd šokis, et ei oska kedagi aidata, isegi mitte iseennast, ning hoiab veel vaevu ulpivast kummuli paadist kinni. Ainsana jääb kummalisel kombel peaaegu täiesti rahulikuks Milla, kuid ta teab, et kui läheks paanitsevaid uppujaid päästma, oleks kahe uppuja asemel kolm. Ahastusest tardunult vaatab ta kaugusse, kuniks näeb ühte suuremat laeva, mis on nüüd ainus lootuskiir Susanne, vanaisa ja vahest ka tema enda päästmiseks. Kuigi tüdruk on hea ujuja, teab ta, et sinna jõudes võib olla juba liiga hilja...

Susanne vajub ikka veel unesegasena kuhugi sügavale ja ei saa enam hingata. Kõik toimub liiga kiiresti, et millestki aru saada. Kirjeldamatult jube ja vaevaline on surmaga seda ebavõrdset võitlust pidada. Lõpuks ta enam ei jaksa ning keha annab alla. Susanne avab silmad ning tema üllatuseks ei hakka need hoolimata soolasest veest kipitama ja ka hingata saab ta nagu maismaal. Seejärel kasvavad Susannele uimed ja päikesevalguses sillerdavad soomused ning ta taipab, et on nüüd päriselt ilus hõbedane kala. Meri on altpoolt hoopis teist tooni kui vee pealt.

Susanne isa, kes aeg-ajalt sukeldumas käib, on talle rääkinud, et Eesti veekogud on enamasti põhjast nii sogased, et nähtavus on väga halb. Kuid oma kalasilmadega näeb Susanne sellegipoolest selgelt liivast põhja, kõiki kive ning teisi kalu. Põhjas leidub mõni pudel, mõni roostes konservikarp ja auklik kummik.

Kala, kelleks Susanne on nüüd muutunud, märkab korraga veel midagi oma pea kohal veepiiril hulpimas. Lähemale ujudes saab ta aru, et tegemist on pudelikirjaga. Kuid Susanne teab, et ei saa õhu kätte minna, pudeli avamisest rääkimata, sest tal pole enam käsi, on vaid punakaspruunid uimed, tal pole enam kopse, on vaid lõpused. Kalatüdruk püüab teraselt pudeli sisse vaadata ning kõvasti pingutades loeb ta vaid hädavaevu välja eimidagiütleva kuupäeva: 23. august 1785. Siis triivib pudel kuhugi edasi ja Susanne tüdineb selle tagaajamisest. Ta otsustab hoopis allapoole ujuda, ikka sügavamale ja sügavamale...

Õige pea avastab Susanne oma silme eest suure hiiglasliku laevamasti, mille purjed on ammu ära kõdunenud, ning ligemale ujudes näeb ka laeva ennast. See on täpselt nagu purjekad, mis seilasid kakssada aastat tagasi – Susanne on neid vanema venna ajalooõpikust näinud. Laevapuitu mädanenud aukudest sisse piiludes näeb kalatüdruk katkiseid kirste, kust voolab välja teemante. Kalliskive on nõnda palju, et need vedelevad ka kummuli vajunud laeva ümber. Terve merepõhi on kive täis – nii kaugel, kui silm seletab. Ta tahaks neid kohe peoga krabada ja vanaisale viia, sest on kindel, et vanaisa rõõmustaks selliste kivide üle väga, kuid siis meenub talle taas, et käte asemel on tal nüüd uimed ja ta ei saa ainsatki kivi endaga kaasa võtta.

Kalana näeb Susanne kõike vee all hoopis selgemalt, kui ükski sukelduja oma inimsilmadega eales suudaks. Mõned kivid, mis talle tüdrukuna hallidena näisid, on nüüd mingit sellist värvi, mida ta inimesena ettegi ei osanud kujutada. See meenutab rohelist ja sinist, kuid pole tegelikult ei sinine ega roheline ega ka sinakasroheline. Ta näeb veel mõnda värvi, mida ta aga veel vähem kirjeldada oskab. Kalatüdruk ei imesta aga niivõrd värvide, vaid vana uhke laeva ja selle masti üle, mis pole raasugi kõdunenud, kui purjed välja arvata. Oma üllatuseks avastab ta, et mast on tehtud millestki metallisarnasest. Laevavrakki piisavalt kaua uurinud, tõuseb ta aina ülespoole ning avastab, et hiiglasliku kummalise laeva mast ulatub peaaegu veest välja. See on korraga nii terav ja jäme, et kui tabaks mõne paadi põhja, võiks see sinna vabalt augu lüüa.

Susanne, kes püüab laeva mõõtmeid hoomata, avastab end ühel hetkel väiksemate kalade keskelt. Ta poleks iial arvanud, et kalaparved nõnda suured võivad olla.

„See on peitumiseks ideaalne koht," teatab üks parvest kostev hääl.

„Siit ei leia meid keegi," ütlevad kalad kooris.

„Vabandage, kas te teate, mis kirjaga pudel seal ulbib?" katkestab Susanne nende jutu.

„Ah, see on juba vähemalt mitusada aastat seal ulpinud, kord ühes kaldas, siis jälle teises, lained kannavad seda pidevalt üle mere ja tagasi," ütleb hääl parvest.

„Vanaema on mulle rääkinud, et see visati kord vette laevalt, mis nüüd põhjas lebab," lausub keegi teine ja jätkab: „Viskaja olevat olnud aadlisoost meesterahvas, keegi Ludvig von Krinninghausen, kes oli vang röövkaubitsejate laeval. Laevahukk oli talle tõeline vedamine, sest tänu sellele õnnestus tal vangistusest pääseda ja lähedal asuvale meresaarele triivida. Liialt tormise sügise ja pehme talve tõttu ei olnud jää ületamiseks piisavalt paks ning mees jäi merevangi. Toona elas saarel, vaatamata selle väikestele mõõtmetele, umbes tosin perekonda. Aegamööda harjus Ludvig von Krinninghausen saareeluga päris ära. Hiljem sõitis ta küll mõneks ajaks tagasi oma kodumõisa, kuid süda ei andnud aadlihärrale rahu ning ta laskis ehitada saarele uhke, kuid tema varandust arvestades siiski küllaltki tagasihoidliku häärberi. Vaatamata oma seisusele kosis ta kohaliku talutüdruku, neil sündis palju heledajuukselisi ja sinisilmseid lapsi ning nad elasid kaua ja õnnelikult. Veel õige mitu inimpõlve jutustati nende lugu: seda, kuidas nad aitasid saarele uhke puitpitsiga kiriku ehitada, ja kuidas nad peaaegu kõik kohalikud lugema õpetasid. Nüüd on mõis koos uhke puidust kirikuga küll ammu hävinud ning inimeste seas on kaduma läinud ka mälestus sellest, mis veel paar põlve tagasi von Krinninghauseni järeltulijate seas suust suhu levis. Enam ei ole inimestel aega pikkadel pimedatel õhtutel üksteisele jutustusi, muistendeid ja legende pajatada." Susanne kuulab kalu suure huviga, kuni kalaparv ja Susanne lõpuks kumbki oma teed lähevad.

Ujudes tunneb kalatüdruk kergust ja piiritut vabadust – täpselt nii, nagu ta lendamist on ette kujutanud ja unes näinud. Kala olla on nii põnev. Susanne ujub lõputult ringi, eneselegi teadmata kui kaua, ja kuuleb teistelt mööduvatelt kaladelt veel palju lugusid. Siis poeb ta vetikate vahele peitu ning tunneb kirjeldamatut rõõmu, lausa ekstaasi, mis on niivõrd suur, et talle ei meenu enam ei ema ega isa, vanaisa ega Milla, ega ka Milla vanaisa. Seal vee all on igasugust värvi vetikad: nii pruunid, rohelised kui ka rohekaspruunid, punased, sinakasrohelised, pruunikaskollased ja sinepikollased. Need õõtsuvad kui puud lainetuses. Kuskilt kaugusest kuuleb Susanne mootorpaadi õrna mürinat, süvavee hoovusi ning eristab vististi inimeste juttugi. Kuid see viimane kostab kuskilt kaugelt, kaugelt... Kalatüdruk muudkui kuulatab vetikate vahelt, mõnda taime aeg-ajalt näksides. Tema üllatuseks ei maitsegi need nagu vetikasalat, mida ema talle kunagi proovida andis ning mis iiveldama ajavalt vastik oli – oh ei! Pruunid vetikad maitsevad nagu šokolaadijäätis,

punased nagu esimesed päikese käes küpsenud metsvaarikad, rohelised nagu hapukasmagus puuviljamarmelaad, rohekaspruunid nagu soolatud pistaatsiapähklid. Pruunikaskollaste vetikate maitse sarnaneb aga vanaisa sibulapirukatega, mis on äsja ahjust tulnud. Nii avastabki Susanne aina uusi vetikaid ja uusi maitseid, kuni tal kõht täis on. Kummalisel kombel ei kaasne täiskõhutundega mitte mingit ebameeldivat raskust. Kõik on nõndasama kerge ja helge, hele, põnev, ergas, ärgas ja rõõmus. Susanne ujub ikka valguse poole, pinnale ligemale, kuni miski ta üles tõmbab. Ja ta näeb silmipimestavat valgust...

Tüdruk ärkab võõras silmipimestavalt valges ruumis ning kuuleb kuskilt ukse tagant kellegi juttu:

„Kas tüdruk pole ikka veel ärganud?“ küsib vanem naine madalal ja kõlaval häälel.

„Ma käisin just vaatamas, ta oli veel teadvusetu, kuid loodame parimat,“ lisab hele ja helge naisehääl, mis võiks Susanne arvates samahästi kuuluda suurte kohevate tiibadega inglile, kelle olemasolusse on ta alati uskunud. Seal jutuajamine katkeb ja Susanne jääb hiirvaikselt kuulatama. On kosta samme, mis kuuluvad küll vist ainult ühele jalapaarile, aga ka teine rääkija on ilmselt veel kuskil seal. Uks avaneb ja sisse astub haiglaõde, kellel on liivatooni lokkis juuksed, sõbralikud silmad ja rõõmus näoilme.

„Kuidas sa end tunned?“

„Hästi, ainult pea valutab natuke.“

„See on normaalne, arvestades, mis sinuga juhtus.“

„Mis siis juhtus?“

„Õnnetus. Paat, millega sa sõitsid, läks ümber.“

„Kus on Milla?“

„Milla on praegu kodus oma vanemate juures ja toibub. Ka su sõbranna vanaisa on juba teadvusel. Ta on kindlasti väga rõõmus, kui kuuleb, et sa ärkvel oled. Sa olid nädal aega teadvusetu ja me olime juba lootust kaotamas.“

Imekombel taastub Susanne väga kiiresti ning kui ta on piisavalt kosunud, saab isegi kõndida, ehkki arstid seda ei uskunud. Võiks ju arvata, et tüdruk on saanud niivõrd suure trauma, et ei julge enam mitte kunagi ühegi veesõidukiga sõita ega isegi neid vaadata, kuid Susanne, kes on teada saanud, mis tunne on olla kala, ei tunne enam hirmu. Aeg-ajalt ta igatseb ja näeb unes ikka veel oma kalaelu, olgugi et teiste meelest oli see kõigest õhupuudusest tekkinud hallutsinatsioon.

Mõne nädala pärast jalutab Susanne vanaisa mööda mereranda, toimunu üle sügavalt mõtiskledes. On üsna jahe ja vihmane sügisilm. Ta kuulatab, kuidas lained vastu kive loksuvad ja tuul undab. Kaugust varjab tihe septembrilõpu udu. Ta ei teagi, kui kaua on ta laineid niimoodi vaadanud, kui märkab kivide vahel huvitava kujuga pudelit. Susanne vanaisa võtab selle endaga kaasa. Tema maja, üsnagi vana ja väike, aga õdus, asub küll vee ääres, kuid on piisavalt kaugel, et üha maad varastav meri seda ei ohustaks. Koju jõudnud, paneb ta vihmakeebi varna, võtab kalurikummikud jalast ja süütab laualambi. Väljas on juba pime ning pisikeselt ruudukujuliselt aknaklaasilt peegeldub vastu tema külmast tuulest punetav habetunud nägu. Susanne vanaisa istub süvenenult iidse puidust laua taha, mis kunagi kuulus tema vanaisale ja mille ääres on tal ikka olnud kombeks võrke parandada. Roheka pudeli seest avastab ta kirja. Tekst on aga kahjuks rabe ja täiesti loetamatu ning lagunenud, seda viimast on juba pudelit avamatagi näha. Aga kuupäev on siiski piisavalt selge, et see välja lugeda: 23. august 1785.

Susanne vanaisa peast käib läbi tohutu hulk küsimusi. Ikka ju juhtub aeg-ajalt, et mõni pudel koos kirjaga satub kaldale, aga kuupäev on küll harukordne kokkusattumus. Vanaisa pole oma elu jooksul kunagi uskunud, et surmalähedased nägemused erineksid kuidagi meelepetetest. Kuid mis siis Susannega juhtus? Kui see oli pelgalt hallutsinatsioon, siis kust see pudel? Või oli see taassünd? Selleks pidanuks Susanne ju täiskasvanud kala asemel olema äsja kalamarjast koorunud maim. Äkki kummaline nägemus Paradiisist? Aga Susanne oli rääkinud maisest paigast, sellestsamast merest, mida veel praegugi aknast puude tagant vilksamisi näha võis. Vanaisal on tarvis veel mõelda ning ta ei räägi pudelist esialgu kellelegi.

Möödub palju aastaid, kuni ühel päeval ulub akna taga taas tuul ning väljas on juuni lõpu kohta liigagi külm. Susanne ja vanaisa istuvad köögis pisikese puidust laua taga ja joovad toa jaheduses auravat kummeliteed, nõnda nagu neil viimastel aastatel ikka ja jälle on olnud kombeks kokku saada ning maailma asju arutada.

„Ma pean sulle midagi rääkima," ütleb Susanne vanaisa korraga küllaltki järsult. „Mäletad seda suve, kui Milla vanaisa paat põhja läks?"

„Muidugi, selline asi ei saa kuidagi meelest minna," lausub Susanne ning ta olekust, hääletoonist, igast liigutusestki aimub seda, et ta pole enam laps. Tütretütrel on nüüd õlgadeni juuksed ja väga tark silmavaade, mis sarnaneb paljuski neiu ema omaga.

„Sel suvel, kui õnnetus juhtus, leidsin ma vaid mõni nädal hiljem mererannast täpselt sellise pudeli, mida sa haiglas kirjeldasid. Kuupäevgi pudelikirjas oli täpselt seesama.“

Oma jutu tõestuseks ulatab vanaisa tütretütrele pudeli. Ja tõepoolest, see on täpselt selline, nagu Susanne mäletab.

„Ma ei saanud muidu, kui et pidin sulle sellest rääkima.“

Järgneb vaikus.

„Ega sa pahane pole, et ma varem ei rääkinud?“

„Ei,“ lausub Susanne seepeale. „Miks ma peaksin pahandama, kui see oli kõigest hallutsinatsioon?“

„Nii et sa ei usu ise ka enam?“ imestab Susanne vanaisa.

„Ei usu,“ vastab Susanne hetkegi kõhklemata.

Nähes Susanne kindlameelsust, ei püüagi vanaisa teda ümber veenda, vaid tunneb üksnes kergendust, et on saanud kõik hingelt ära rääkida. Tee aurab endiselt, kui Susanne ja vanaisa seda väikeste sõõmudega rüüpavad. Samal ajal jääb väljas vaiksemaks ning ebajasmiinid täidavad aia hurmava lõhnaga, mis on sama kosutav kui hingerahu.

Brigitta Tikku

*

kollases end peidad
või oli see hoopis
punases

ehk ses hallis
lehkavas tossus
mis auto väljutab

mõnikord nende
allameetrimeeste
koolikottides, mis
neist endist
suuremad

või sigaretis
mida
lillas huulepulgas
neiu närviliselt
kimub

oli see hoopis
minu enese
püksitaskusse
ununenud ja
kleepunud
närimiskumm?

I

udusel aknal
Sinu jäljed
eilsest pakasest
mind kummitamas

jääna nirised
mu akna all
tilkudes
murule

kevadiselt värske
tuulena
vilistad
kauneid sõnu

küünla väreledes
peegeldad mu
aknalaual
valgust

õlekõrrena
heinapallis
mu sõrme
veristad

aknalaual istudes
küsid, miks
hea teeb haiget

II

leitsakuliste sõnadega
paned kõik hea
minus alla nirisema

meela pilguga
sulatad jääd
mu südame ümber
hinge kui kerisel
kuumama

südasuvine kõrbekuum
me ümber
lämmatav

jäta mind
et saaksin taas
hingata

lahku kui
loojuv päike
ära tõuse
hämarikust

lase mul
palun
olla pimeduses

palun
ära jäta
mind

eumelia

õrna tuulena
hellitad kõrvu

pead pööritama ajad

ao hakul
enese rüppe võtad
ja alles ööpimeduses
lahti lased

sügava ookeanina
laine laksudes
meid lähemale
viid

metsasügavusse
meid kaotad

ümisedes koduni
juhatad

salaja südamesse
sulad kui
hilistalvine lumi
me jalge all

jaanil õrnroosalt
õitsed
võlud ja
lummad

Olemise täiesti talutav, hoomatav ja mõõdukas kergus ehk Noorteromaanidest (üldiselt) ja „Ketsidest“ (konkreetselt)

Riste Sofie Käär

Cornelia Travnicek
„Ketsid“
Värske Raamat nr 34, 2024
Tõlkinud Madli Oras

1. KUIDAS KIRJUTADA NOORTEROMAANI

1.1 Esiteks on rangelt soovituslik mõni peategelane oma raamatus vähi (või mõne muu haigusega, aga vähk on kõige glamuursem) maha suretada. See meeldib inimestele. Plusspunktid selle eest, kui surmale eelneb ootamatult ja justkui taevast alla kukkunult selline õnn ja armastus, mida mitte keegi mitte kunagi varem kogenud ei ole. Surm võiks tulla siis, kui just kõige lõbusam ja normaalsem hakkab.

1.2 Teiseks tuleb luua ebaharilikult ekstsentriline peategelane: näiteks suurepäraselt paadunud Jugoslaavia ajaloo fänn, kõigi pilvetüüpide ladinakeelseid nimetusi peast tundev misantroop või tüdruk, kes ei ole mitte kunagi kokakoolat joonud — kusjuures oluline on sellest kiiksust teha vähemalt kolmveerand tegelase iseloomust.

1.3 Kolmandaks on vajalik, et teost läbiks mingisugune ütlus, kõnekäänd või nali, mis ikka ja jälle tagasi tuleb ja millest raamatu vältel kuidagi rahu ei saa — nagu „pantaloonid“ John Greeni „Katherine'ite külluses“ või „nagu lõvikoopas“ Lemony Snicketi „Karnivooride karnevalis“.

1.4 Neljandaks tasub sellest surmast, mida käesoleva heatahtliku õpetuse esimeses punktis mainitakse, kirjutada kuidagi nii, et teise peategelase (sest noorteromaanis peab olema võimalikult palju

musitamist, ja üksi ei saa üldse hästi musitada!) jaoks oleks see hästi kurb, aga samas nagu... uus algus... nüüd hakkab kõik alles pihta...

1.5 Viies punkt ei ole hädavajalik, aga annab palju juurde: oleks hea, kui peategelase vanemad oleksid nõmedad ja/või pidevalt ära ja/või omavahel tülis. See tagab loogilise seletuse ja aluse peakangelase sotsiaalsele ebapädevusele (hädavajalik!) ja vaimsetele probleemidele (hädavajalik!) ning garanteerib ka pideva pingeolukorra raamatu vältel. Et isegi kui musitamise koht on, siis võib allkorrusel isa ema peale karjuda või ema igal hetkel uksi paugutades majast välja joosta, ja see on ju nii tegelastele endile kui ka lugejale stressirohke, see tähendab — kõnetab.

1.6 Kuuendaks on soovituslik peategelaste paar jagada nii, et üks oleks hästi immanentne ja teine hästi transtsendentne karakter.[1] Näiteks toimib kooslus, kus poisi harrastus on linna heategevusorganisatsioonis vabatahtlikuks käimine, tüdruku lemmikhobi aga kassetimängijast (!) rokkmuusika kuulamine või aknast välja vaatamine (oma toas). Ja nende kahe dünaamika võikski erinevustest tuleneda — nii lahkhelid, mis tekivad, kui ka tõmme, mis areneb.

Kindlasti on eduka noorteromaani kirjutamiseks veel häid nippe ja trikke, aga nimetatud on olulisimad just nendes raamatutes, mida mina nooreks olemise staaži (12.–15. eluaasta) jooksul tarbisin. Kusjuures, tegemist ei olnud ainult „Elu helged paigad“[2] stiilis 2000ndatel või 2010ndatel kirjutatud ameerika või lääne teostega, vaid lugemisvara sekka kuulusid ka siinsamas sündinud raamatud, näiteks Silvia Truu „Peidus pool“ või Sass Henno „Mina olin siin“.

2. „KETSID“ NOORTEROMAANINA

„Ketsid“ on edukas noorteromaan, seda võin kohe öelda. See peab kinni peaaegu kõigist eelpool mainitud reeglitest, kusjuures teeb seda väga veenvalt ja kohusetruult. Kuna seda on raske punkt-punktilt tõestada, ilma et siinne argumentatsioon potentsiaalse lugeja lugemiselamuse ära rikuks, jään detailides kitsiks ja palun arvustuse (ning potentsiaalsel „Ketside“) lugejal mind lihtsalt uskuda — ja soovi korral teose lugemise ajal aeg-ajalt kontrollida, kas kriteeriume on täidetud.

„Ketside“ puhul võlub esmalt selle pidetus ja hüplikkus, mittelineaarsus — vormiline võte, mis imehästi ilmestab ja toetab peategelase Mae enda hõredust. Mae elu on alati olnud püsitu: lapsepõlvest ja

1 Nende sõnade tähenduse teadmine ei ole siinkohal oluline.

2 Vt Jennifer Niven. „Elu helged paigad“ — Tallinn: Tänapäev, 2018. Tõlkinud Marge Paal.

pereringist alguse saanud eba-olek, tähendab, pidev saamine, mitte kunagi olemine, jälitab teda terve tema teekonna vältel. See on vist mingisugune painav konstandi puudumise konstant, mis mind sellest loost kõige rohkem kummitama jäi. Ainus, milles tundub, et saab enam-vähem kindel olla, on Mae ise, või õigemini tema aktiiv-agressiivsus, irratsionaalsus, asjade tegemine lihtsalt sellepärast, et tohib, ja minnalaskmine. Hea meele ning kogu täiega.

Tänapäeva akadeemilistes ning ka praktilistes teoloogilistes aruteludes võib kohata väljendit „kaanon kaanonis“, mis kirjeldab tendentsi, et „a) inimene deklareerib teadlikult ja ametlikult, et üks piiblikaanoni osa on domineeriv või kaanoni teiste osade suhtes ülimuslik või b) inimene kaldub sageli alateadlikult ühe osa poole, mis saab teiste osade suhtes domineerivaks või ülimuslikuks.“[3] „Ketside“ kaanon kaanonis on minu jaoks kindlasti Mae vastupandamatu kihk äärmuslikult normaalse peigmehe ja rahulolust õhetava ema jõululauaidülli rikkuda: „Näpin hanenahka, pistan rasvased sõrmed suhu ja ütlen: „Kas tead, et Paulil on Aids? Ta sureb varsti.““ (lk 86) Selline kõikide heade asjade maha raputamine lihtsalt sellepärast, et tohib, ääristab Mae maailmatunnetust nagu kaanid; selleta ei pääse ta kuhugi.

„Ketside“ puhul võlub selle pidetus ja hüplikkus, mittelineaarsus.

Mae on korteri kõige tagumine nurk, kust majapeolised mööda voolavad ja kuhu nad vaid aeg-ajalt istuma jäävad, et pidada neljasilmavestlust või hea peatäis hingelt kähku maha nutta. Mae on säilivusaja ületanud kärbselint, millelt putukad põgenema pistavad; ta on Põhjanael, kuhu universum aeg-ajalt servapidi kinni jääb, natuke aega säriseb, viliseb ja valetab, ning siis end taas lahti raputab ja edasi triivib. Võib-olla olen ma Maed juba ammu tundnud, aga pigem paistab, et autoril on õnnestunud luua karakter, kelles võib enam-vähem igaüks iseend näha. Iseend mõnel veidral päeval, kui Merkuur on ehk viimased paar aastat kogu kupatusega retrograadis olnud; kui oled just unes näinud mõnda lasteaiakaaslast, keda viimaste kuulujuttude järgi riiklikult taga otsitakse; kui oled psühhiaatriakliiniku tagant võsast leidnud helesinise pliiatsiga kirjutatud läbivettinud armastuskirja ega tea nüüd, mida endaga peale hakata[4]. Umbes selline on Mae.

3 Jerri Shepherd. „The Cannon within the Canon“ — The Recapitulator, 1.12.2015.

4 Päriselt!!!

„„Ja mida sa tahaksid lasta tätoveerida?“

„Mina.“

„Mis „mina“?“

„Lihtsalt „mina“.“

„Miks?“

Ma ei mõistnud inimesi, kes lasksid endale midagi suvalist tätoveerida, näiteks triipkoodi kaelale. Mida küll kassaaparaat näitaks, kui keegi nad juukseidpidi skannerist läbi tõmbaks.

„Et ma ei unustaks kunagi, kes on lõpuks kõige tähtsam.“

Tamara noogutas ja saatis mu suitsu ostma.“ (lk 28)

Säärased pseudofilosoofilised põiked ilmestavad hästi „Ketside“ tegelasi ja nende omavahelisi suhteid. See on maailm, kus vist keegi ei usu, mida ise teeb või ütleb, maailm, kus iga ukselink ja käepigistuski lõhnab iroonia järele — tahaksin seda vähemalt loota, sest kohati kalduvad arutluskäigud kangesti klišeedesse. Võib-olla on viga minus, õieti selles, et ma pole juba ammu neljateistaastane (sest kui loeksin alles nüüd esimest korda John Greeni kultusromaani „Süü on tähtedel“, ei jääks mind ilmselt sealne Gusi sigareti-mitte-suitsetamise-(mitte)[5]-metafoor sugugi nii kõvasti kummitama nagu aastal 2017). Mulle tundub, et „Ketside“ maailmavaatelise või filosoofilise osa kaanon kaanonis on Tamara (püha Stefanose katedraali varjust Mae külge kleepunud punkari) seosetu metafüüsiline monoloog: „„Me kujutame endast kollaaži,“ tavatses ta öelda, „me koosneme paljudest väikestest füüsilistest ja psüühilistest osakestest ja peame iga päev selle eest võitlema, et me koost ei laguneks, et jääksime selleks, kes me oleme. Täpselt samasugusteks,“ ja edasi õpetlikul toonil, „samamoodi peame end kaitsma, et meie külge ei kleepuks igasugust prügi nagu lendlehed, mis ülikooli ees pidevalt asfaldile langevad. Ja kõige tähtsam — ära kõnni kunagi hoone katuseserva all, sealt situvad tuvid kambakesi alla.““ (lk 55)

Samas leiab raamatust veidi kulunud mõttearenduste kõrval ka säravaid hetki, näiteks tõdemuse „turvalisus on see, kui sa ei pea piima enne maisihelvestele peale valamist nuusutama“ (lk 10), „punkarid on nagu hulkuvad koerad — kui neid korra toita, ei saa neist enam kunagi lahti“ (lk 7) või „Jajah tähendab: „Mine perse.““ (lk 25) või Tamara alatise vastuse kahtlustele, et kas miski on ikka hea mõte: „Parim!“ „Ketsid“ on püüdlikult vaimukas ja teravmeelne — eks neil, kes kiiresti sõidavad, lähebki aeg-ajalt samm sassi, ega see häbiasi ole.

5 See, mida Gus metafooriks nimetas, ei ole vist päriselt see, mida metafoor endast kujutab — ja seda on mulle öelnud inimesed, kes teavad, mida metafoor tähendab, ja kes oskavad neid tõlgendada. Mina ise paraku kumbagi gruppi ei kuulu, seega ei saa ma võtta selle väite eest mingisugust vastutust. Palun heal lugejal rakendada kriitilist mõtlemist.

Ja ometi on kogu selle nalja (sest maailm on juba kord nii ehitatud, et kõik on oma alg-, põhi- ja ülemloomuselt nali) hõlma all peidus tõde. Paratamatus, et isegi mendiraiskade vastu võitlemise ja ilmakorra lammutamise varjus pakitseb Maes — ja küllap ka minus endas — igatsus kõrgpastöriseeritud piima, toidupüramiidi, oma isikliku kassipoja ja kellegi järele, kes ust lahti hoiaks. See on muidugi kohutavalt piinlik — elada oma ema kujutelmade mõistlikku elu —, aga parata pole vist midagi. Kui muu õnn on parajasti teeninduspiirkonnast väljas, võib pühapäeval kella üheteistkümneni magamine vast paradiisiaeda asendada küll. Vähemalt ajutiselt. Sest nagu nentis Mae raamatu viimasel leheküljel: selline ma lõpuks olen, sellised me kõik oleme.

Taevas Vana Hinge kohal

Johan Haldna

Tõnis Vilu
„Vana hing“
Häämaa, 2023

Üksteist välistavad tõlgendused tabavad mind „Vana hinge“ lugedes. Luuletuste sisu on ebatavaliselt isiklik ja päevapoliitiline. Korduvad teemad on Venemaa agressioon Ukrainas, kooseluseadus, peod, sõbrad ja lein. Olevikule või päevakajalisusele surub aga vastu tekstide ajaväline hääl. Just sellest tõlgendusprobleemist minu arvustus lähtubki.

„Vana hing“ meenutab mitmel moel päevikut. Iga luuletus on kuupäevaga ära märgitud. Tekstid räägivad millestki, mis on äsja juhtunud või juhtumas — „keegi tuhiseb rattal mööda mõnus on lasta tal minna“ (lk 5) —, kuid mitte ainult lüürilise mina isiklikus elus, vaid ka ühiskonnas laiemalt. Päevapoliitilised teemad tulevad esile sellepärast, et „Vana hing“ hoolib nendest; neil on väge teda kurvastada, liigutada ja joovastada. Ning kui mõni neist tugevatest tunnetest saabub, siis ei proovi raamat neid peita, vaid annab end ära, näitab ette kõik kaardid. Pealiskaudne näide: kui kõrvuti on luuletused „demokraatia pidupäev“ ja „kui susanna suudles saarat“, siis on raske kahelda teose poliitilises orientatsioonis. See tunne, et „Vana hing“ kõik ära räägib, tekitab lugeja ja teose vahele intiimse suhte, mis veelgi süvendab aimust, et tegu on kellegi päevikuga. Seejuures säilib ka teatud tabutunne: päeviku lugemine on keelatud kõigile peale autori. Aga siin olen mina ja näen nii sügavale *temasse*, kes minust üldse teadlik ei ole. Kuid minusugune patune lugeja avastab peagi, et avatud kaarte on täpselt sama raske lugeda kui varjatuid.

„Vana hinge“ luuletusi jälitab tunne, mida ma kirjeldaksin kui pilti: igapäevaseid toimetusi ajades on Vana Hing ühel hetkel peatunud, jäänud kahe asja vahele seisma. Kogemata, mitte meelega. Üksinda. Ning kusagilt alt sügavalt või kardina tagant ilmuvad mälestused ja laused, millest saab luuletus. Ükskõik kui hiljutised need laused ja mälestused ka ei ole, tulevad nad kaugelt ning hingavad Nostalgiat, mis on Igaviku sümbol.

„Kõrvalkorteri koer haugub rõõmsalt kui koju tulen
kõlistan ukse taga võtmeid meelega natuke veel hing
kasutab ahnelt ära kõik antud noodid – – sissepoole
kronksus varbad lõigatud juuste hiirekujuline tuust
unistuste suu avaneb alles vastu vaipa need on pleekind
seinad mis teevad päikse niivõrd suureks – – tunnen et
võin veel päris väledalt liikuda kui kaselehed nõnda
helisevad vahel näeb koer mind aknast ma polegi nii
hirmus suur“ (lk 28)

Sel vahepealsel hetkel seisab Vana Hing nagu ingel väljaspool aega, tundes seda hetke täies ulatuses. Ta paneb selle kirja — mitte täielikult, vaid kokkuvõtlikult — ning naaseb siis aeglaselt, kõheldes. Aeg seiskub sel hetkel, kui Vana Hing taskust võtmed leiab ja naabrikoera haukumist kuuleb. Siis sähvivad pildid: „kronksus varbad“, „hiirekujuline tuust“, vaip, pleekinud seinad. Kust nad tulevad? Konkreetset vastust ei ole mõtet välja käia, sest kõige tähtsam on see, et nad tulevad kaugelt. Ruum väljaspool aega on nii avar, et iga asi on kohutavalt kaugel.

Vana Hing on ajaloo ingel. Mõnes mõttes on ta sarnane ajaloo ingliga, kelle Walter Benjamin leidis Paul Klee maalilt „Angelus Novus“. „Tema nägu on pööratud mineviku poole. Seal, kus meie ette ilmub sündmusteahel, näeb tema ühtainust katastroofi, mis lakkamatult kuhjab varemeid varemete peale ja paiskab need tema jalge ette. Ta tahaks küll jääda, äratada surnud ja panna purustatu uuesti kokku. Aga paradiisi poolt puhub marutuul, mis on hakanud ta tiibadesse ja on nii tugev, et ingel ei suuda neid enam sulgeda. See marutuul ajab teda vastupandamatult tuleviku poole, millele ta pöörab selja, sellal kui varemetekuhi kasvab ta ees taevani. *Seda* marutuult nimetame meie progressiks.“[1] Vana Hing ja Angelus Novus jagavad soovi seisma jääda ja purustatu uuesti kokku panna. „Aeg parandab kõik haavad, aga kui aeg ongi haigus?“[2]

Angelus Novuse kui inimkonna ajaloo ingli subjekt on terve inimkond. Tema tegevuse varemeid on kuhjunud juba aastatuhandeid ning nende purustuste ulatus ulatub nii kaugele minevikku, et inglil ei jää muud üle kui meelt heita. Vana Hinge varemed on see-eest isiklikud, mitte vanemad kui tema ise. Seega muutub Vana Hinge soov purustatu uuesti kokku panna *võimalikumaks*. Päevikust saab vorm, mis seda võimaldab: luua ühest hetkest ammendav kirjeldus ning seeläbi tervemaks saada.

1 Walter Benjamin. „Ajaloo mõistest“ — „Valik esseid“, Loomingu Raamatukogu, nr 26–29, 2010, lk 173. Tõlkinud Hasso Krull.

2 „Der Himmel über Berlin“ — reţissöör Wim Wenders, 1987.

Isiklik, mitte üldine. Oluline on perspektiiv, mitte panoraam. Selles mõttes on Vana Hing pigem eluloo või isikliku ajaloo ingel, mitte inimajaloo ingel nagu Angelus Novus. Sellegipoolest on neil mõlemal ühine probleem: aeg.

Angelus Novuse aeg on „progress“ ja ta on selle vastu täiesti abitu. Progress on marutuul, mis on nii tugev, et ingel ei suuda isegi oma tiibu sulgeda. Progressi võimuses muutub tema soov purustatu uuesti kokku panna tähendusevaeseks sõnakõlksuks. Marutuul välistab võimaluse selle soovi täitmist üldse alustadagi. Vana Hing see-eest *jõuab* selle sooviga kuhugi. Vana Hinge varemete isiklikkus, tema ajaloo hoomatavus annab lootust, et soov „jääda, äratada surnud ja panna purustatu uuesti kokku“ täitub. Seistes ajast väljas, käes kodukorteri võtmed, ning kuulates naabrikoera haukumist, saavutab ta teatud terviklikkuse. Kuid seda on võimatu hoida. Mõne rea pärast jõuab ta aega tagasi ega jää igaveseks oma korteri ukse taha seisma: „vahel näeb koer mind aknast ma polegi nii / hirmus suur“. Ometi pole see paratamatus ega midagi pakilist-argipäevast, mis Vana Hinge tagasi aega paiskab. See on tema enda otsus. Ta laseb olevikul muutuda minevikuks ja siis laseb minevikul minna, ta laseb mineviku ehitistel varemeteks muutuda. Ta laseb minna lahkunud pereliikmel, samamoodi nagu susanna ja saara suudlusel. Ta laseb minna emal ja lapsel, kes on tohutult pikal teekonnal, samamoodi nagu baari ees kogemata nähtud koeral. Vana Hing ütleb: „päästku meid aeg mis lühemgi veel“ (lk 50). Aeg päästab. Lühikesem aeg päästab. Ma arvan, et nende sõnadega proovib Vana Hing mulle öelda, et see *päästmine*, mida ajaloo ingel igatseb, ei seisne igavikus, vaid mööduvas. Et rahu on lõpuks minna laskmine. Ja Vanal Hingel on rahu: „laps kel polnud kunagi ühtegi uut asja ainult vanad / ja kasutatud – – raskelt on tulnud see rahu kuigi / ainult ootama pidi ükspäev ju ikka antakse – – / kui oled ikka veel elus kantud juba“ (lk 73).

Aeg päästab. Lühikesem aeg päästab.

Kõik need olevikud ja minevikud, millel Vana Hing minna laseb, on tema jaoks samaväärsed, sest tema rahu ei eelista üht aega teisele. Justkui Homeros filmis „Taevas Berliini kohal“: „Minu kangelased pole enam sõdalased ega kuningad, vaid rahu lapsed, üks sama hea kui teine. Kuivavad sibulad sama head kui tüvi, mis viib läbi mülka.“ See on põhjus, miks nähtava ühisosata päevapoliitilised ja isiklikud teemad teoses ikkagi kokku kõlavad. Sõda, armastus, lein, sõbrad, kooseluseadus, lapsepõlv, Tartu ja koerad ei häiri üksteist, sest neist kõigist kumab üks hääl. Teisisõnu ei jäta sisu spetsiifilisus mingit jälge sellele, kuidas luuletus *kõlab*. Väidan, et selle kõla peamine iseloomujoon on just see „raskelt

tulnud rahu“, et see rahu on *koht*, *kust* Vana Hing kirjutab. Eelnevalt väitsin, et see koht on väljaspool aega. Raskelt tulnud rahu koht on ka ajast väljaspool, aga hõlmab lisaks aega naasmist ehk minnalaskmist.

Homeros jätkab: „Aga kellelgi pole veel õnnestunud luua rahueepost. Mis siis rahuga on, et ta kestvalt vaimustada ei suuda, et ta endast pea üldse jutustada ei lase?“ Vana Hing annab end ära, näitab kõik oma kaardid ette ja patune päevikulugeja jääb nõutuks, sest kõik on juba öeldud. Rahu ei lase endast jutustada. Vana Hing proovib seda sellegipoolest teha ning *midagi* sellest sünnib. Vana Hinge luuletused ei ole „Tundekasvatuse“ luuletused, mis on salmid isikliku võitluse eeposest. (Kui palju pikemad nad on!) Vana Hinge rahu on kohalejõudmise rahu. See rahu on tulnud raskelt ning seetõttu väärib rahusaanu pikka puhkust. Võibolla seisneb just selles „Vana hinge“ kui teose puudulikkus: mis siis, kui rahu oleks algus?

Niisiis, räägib armunu, ja ta ütleb:

Juuli Teder

Roland Barthes
„Armudiskursuse katkeid“
Eesti Kunstiakadeemia kirjastus, 2023
Tõlkinud Anti Saar

Niisiis, on augusti lõpp, jalutan Tartus sisse ühte raamatupoodi ja mida ma näen: imekaunite kaante vahel on ilmunud eestikeelne tõlge Roland Barthes'i teosest „Armudiskursuse katkeid“ (1977). No ikka korralik jõnks käis südamest läbi! Siis oli asi otsustatud ka. Vahetult enne seda olin endale sünnipäevaks kinkinud sama teose ingliskeelse versiooni, aga riiulis see mul siiamaani konutabki, sest tänu Anti Saare kuldaväärt tööle oli võimalik lugeda eestikeelset varianti. 9 kuud ja 200++allajoonimist hiljem olen siin ja otsin sõnu, mis ei jääks jalgu Barthes'i omadele ja selle teose väärtusele.

Barthes'i loodud (romantilise) armastuse käsitlus on segu tema isiklikust elust, vestlustest sõpradega, ilukirjanduslikest viidetest ja teoreetilisest taustast (klassikaline filosoofia, müstitsism, *zen*-traditsioon, psühhoanalüüs jne) valatuna loogilisse, struktuursesse kirjanduslikku vormi. Teos koosneb 80 fragmendist, mida Barthes ise nimetab *figuurideks* sõna koreograafilises tähenduses: armunud olemine on aktiivne tegevus ja väljendub armunu pidevas liikumises, mille erinevaid olekuid on võimalik raami püüda, nimetada ja sõnaraamatu kombel süstematiseerida. Näiteid figuuridest: Puudustunne, Askees, Ootus, Täitumus, Pagendus, Rõivastus, Ma-armastan-sind, Ühtsus ja nii edasi.

Oluline on siinkohal, et Barthes'i loodud *armunu positsioonist lähtuv* armudiskursus ei saakski olla esitatud muul kui fragmentaarsel kujul, sest see, mida armunud subjekt *räägib* — „iseeneses, armunult, seistes vastamisi teisega (armastatud objektiga), kes ei räägi“ (lk 15) —, ei moodusta kunagi mõttelist tervikut:

> „ei mingit romaani (ehkki palju romaaniväärilist).“ (lk 19)

Miks on see oluline? Sest üks heureka-hetki „Armudiskursuse katkeid“ lugedes oli minu jaoks siis, kui mõistsin, et armastajale saabki lõpuni autentselt mõjuda vaid mittenarratiivne käsitlus armastusest. Kõiki klassikalisi armastusromaane ja -filme võib käsitleda armunu tundeilma reetmisena või vähemalt piiratud väljendusena, sest armu*lugu* on juba oma olemuselt fiktiivne ja ebapiisav — fiktiivne, kuna on tagantjärele konstrueeritud, ning ebapiisav, kuna ei võimalda armunu sisemaailmale piisava detailitundlikkusega läheneda. Lihtsalt polegi olemas (ja ei saagi olemas olla!) narratiivset armastusromaani või -filmi, mis kujutaks adekvaatselt kogu seda tunnete virvarri, millega armunu oma peas pidevalt tegeleb. Äratundmisi muidugi tekib (filmidest meenuvad kohe Vincent Gallo „The Brown Bunny“ ja Marija Kavtaradzė „Slow“), aga pigem ikkagi üksikute, oskuslikult kaadrisse püütud tunnete ja olekute kujul. Barthes'i teene meile on see, et ta on võimalikult paljud neist äratundmist tekitavatest tunnetest ja olekutest ühte kohta kokku kogunud. See tähendab lõppu armunu näilisele üksildusele!

Vanakooli romantikute, sh minu jaoks, seisneb teose praktiline väärtus ka selles, et Barthes, võttes lähtepunktiks armunu *mina*-positsiooni, paljastab selle „väljapääsmatult monomaanilise olukorra, mis tõmbab altruistliku armastuse romantiliselt ideelt vaiba alt“[1].

> „Maailm on täis pealetükkivaid naabreid, kellega mul tuleb teist jagada. [—] Maailm (suurilm) on minu rivaal. Tüütused häirivad mind pidevalt — keegi ähmane tuttav, keda on juhuslikult kohatud, istub vägisi meie lauda; naaberlaudkond restoranis, kelle labasus teist silmanähtavalt võlub, nii et ta viimaks ei pane tähelegi, kas mina räägin või mitte; isegi mõni objekt, näiteks raamat, millesse teine on süüvinud (ma olen armukade raamatu peale).“ (lk 123)

No ja siis loedki ja samastudki lausetega, nagu „ma olen armukade raamatu peale“, ja mõtled, kas naerda või nutta. Sest „[k]ui ma mõtlen tõemeeli end ära tappa telefonikõne tõttu, mis viibib, on see samavõrd obstsöönne kui Sade'i paavst, kes koinib kalkunit“ (lk 192). Maitsekalt eneseirooniline on Barthes'i lähenemine! Kui võrrelda seda näiteks Erich Frommi „Armastuse kunstiga“ (mis ju samuti armastusteoreetilise kirjanduse klassikasse kuulub), siis Frommi lähenemine on tõsisem ja manitsevam, nii mõnigi asi väärib piitsutamist: nüüdisaegne lääne ühiskond, kus armastus on täielikult alla käinud; meie indiviididena, kes me oma ebaküpsuse tõttu õigesti armastada ei oska... Barthes on aga

1 Neeme Lopp. „Saateks“ — Roland Barthes, „Armudiskursuse katkeid“, lk 262.

tekitanud suitsunurga, kuhu saab koguneda armastamist jaatama ja oma tundeilma valideerima, olgu see kui veider tahes. Mis ei tähenda, et ei tahaks osata armastada ka mingil ilusamal, vooruslikumal moel...!

Barthes ongi teosesse peitnud ka võimaliku väljapääsu sellest armunu monomaanilisest olukorrast. Viimases peatükis (figuur *Sobria Ebrietas*) on juttu saamahimu puudumisest ja selle võimalikkusest. Mis saaks siis, kui lihtsalt *maha istuda*? Ida mõtteviisi kohaselt „lasta tulla (teise poolt) sellel, mis tuleb, lasta minna (teise poolt) sellel, mis läheb; mitte millegi järele haarata, mitte midagi ära tõugata — võtta vastu, mitte hoida, luua ilma omastamata jne“ (lk 252). Joomata joobuda.

Kuulasin üht raadiosaadet, kus prantsuse kirjanik ja õppejõud Eric Marty jagas enda „Armudiskursuse katkete“ teemalise seminari muljeid: see olevat olnud üks lugemisvaimustusest ja joovastusest kantud seminar.[2] Barthes'i lugemine on ka mulle alati vaat et eufooriline kogemus olnud, sest tema poeetilis-teoreetiline lähenemine on küll nõudlik, ent samal ajal mõnusalt mänguline ja lugeja suhtes heasoovlik. Julgen öelda, et „Armudiskursuse katkeid“ — Barthes'i pilguheit armunu tunnete keelelaadsele, nii mõneski mõttes teaterlikule ning paradoksaalsele olemusele — on üks mu senise elu olulisemaid lugemisi. Sest ma vist päriselt ka esimest korda elus tundsin, et keegi on suutnud armastajaks olemise sõnadesse panna.

Maitsekalt eneseirooniline on Barthes'i lähenemine!

Ja vot nüüd tahakski siia lõppu lihtsalt ühe hea katke jätta ja ise sujuvalt minema jalutada:

> „*Armastamine* ja *armunud olemine* on omavahel keerulistes suhetes; sest .. on tõsi, et *armunud olemine* ei sarnane millegi muuga (piisake *armunud olemist,* mis lahustatakse ähmases sõprussuhtes, muudab teravalt selle tooni, teeb selle võrreldamatuks: ma tean *otsekohe,* et minu suhetes X-i või Y-ga, kui hoolikalt ma end ka ei ohjeldaks, on teatud kogus *armunud olemist*), ning samuti on tõsi, et *armunud olemises* on *armastamist*: ma tahan kirglikult vallutada, kuid ma oskan ka aktiivselt anda. Kes sellise dialektikaga toime võiks tulla? Kes, kui mitte naine, kes ei võta sihti ühelegi objektile, vaid üksnes… andmisele? Niisiis, kui sellisel armunul õnnestub armastada, siis suudab ta seda teha sel määral, kui ta feminiseerub, ühineb Suurte Armunud Naistega, Piisavalt Headega. See ongi (võib-olla) põhjus, miks Norbert on deliiriumis ja Ʒoé — armastab.“ (lk 139)

2 Vt https://www.youtube.com/watch?v=kdjYQblW_MY.

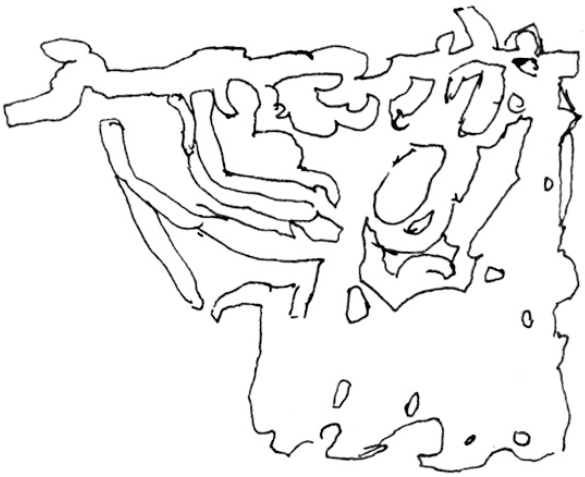

Heljuv hallus

Liisi Iling

Elisabeth Heinsalu
„Kui ma olin udu“
Tuum, 2023

Elisabeth Heinsalu luulekogu „Kui ma olin udu“ jättis mulle sõna otseses mõttes udused tunded. Ühelt poolt küpsed tugevad tekstid, teisalt laialivalguv temaatika. Ja needsamad udused tunded ei lasknud mul kogu käest panna ja mida rohkem ma lugesin, seda enam tekkis janu veel rohkema järele.

„Kui ma olin udu“ on jaotatud seitsmeks tsükliks: „Vaade“, „Tänapäeval on tõde nii uskumatu, et sellest rääkimine on mõeldamatu“, „Inimene ja linn“, „Daamid ja härrad“, „Võrsed“, „Hinge säng“ ja „Udu“. Igal tsüklil on oma teema ning seda võibki lugeda luulekogu nõrkuseks — teemade paljusust ning laialivalguvust. Luulekogus on juttu kultuuride erinevustest ja linnastumisest, eestlusest ja indiviidi eneseotsingutest, feminismist ja loodusest, hingevalust ja pidutsemisest, lapsepõlvemälestustest ja tulevikuootustest, kehast ja sellest, mida ei saa käega katsuda. Heinsalu tekstidest võivad leida midagi hingelähedast erineva taustaga, lugemiskogemuse ja ootustega luulenautlejad.

Esmalt hakkab silma rahvus ja identiteet — rahvuslus on Heinsalu tekstides olulisel kohal. Härda tundega hinges lauldakse eesti keeles või volditakse sinimustvalget lippu, samuti vaadatakse Eestit eemalt Põhjamaa kaldalt. Kodu on luuleminale kord lähedal, kord kaugel, ning võõrsil olles näeb ta, kui eestlane ta tegelikult on. Samas koos omade inimestega tunneb ta, et seisab keset valju rahvasuminat ihuüksi vaikuses. Luuletuste mina on leidnud võõrsil justkui paiga, kuhu ta kuulub, ometigi hüüab hinges eestlus ning peas ilutseb krooniks au ja uhkus enda keele ja kultuuripärandi üle — Heinsalu nimetab seda „keelepärjaks“. Või ehk peab ta keelepärjast rääkides silmas viisi, kuidas pärga luuakse — põimumist, kus rahvust ei määra ainult keel või maapind, millel seistakse, vaid selles on palju enamat. Luuleraamat on noore „mina“ eneseotsing. Võõrastes paikades on erutavalt uudseid hetki, kuid seal kohtab ka eestluse juuri: „see sinimustvalge lipp

oli ainus / mida rinnavärinaga uurisin / ainus miks on täna ja siin / rootsi keel vahetatud eesti keele vastu / ainus miks olen ses väliseesti rikkalikus kihis / rännanud pika tee ja jõudnud lähemale kodule / sest ainus mis siin oluline / nüüd kaugemal oleme rohkem eestlased“ (lk 11).

Heinsalu suudab eestlusest kirjutades vältida rahvustemaatikaga seotud klišeesid. Ta ei leierda sõna „isamaa“ ega keeruta lõputult Emajõe käärude ümber. Pigem viitab ta kodule kaugelt ning selle kaudu toob kodutunde lugejale lähemale kui ükskõik missugune patriootlik fraas — luuleread puudutavad väikest eestlast lugeja sees. Kaugelt viitab ta Eestile ka mainides muusikat, heledapäist rahvast, rabajärvi ja kõverikke õunapuid. On värskendav lugeda noore autori sulest midagi, mis paneb käega vastu rinda taguma ja tundma ühes luuleminaga, kui eestlane ma tegelikult olen — seda kohtab nüüdisluules harva.

Luulemina otsingus jõutakse ka iseenese leidmiseni — vabaduseni olla „mina“. Tunda end kodus ka oma mõtetes ja kehas. Kui luulekogus on palju juttu käega katsumatust (hing, helid, tunded, udu, eestlus jms), siis selles tunnete virvarris jääb käega katsutavaks keha.

Rahvuslus on Heinsalu tekstides olulisel kohal.

Kehale viidatakse mitmes Heinsalu luuletuses ning luuakse lugeja silme ette kaunis siluett, mis ärgitab iha — sellest omakorda joonistub nii puhas armastus kui ka pintsaklipslaste ilatsev iharus noore keha suhtes. Kehamotiivi kaudu on luulekogus tunda feministlikku perspektiivi. Luuleread püüavad tähtsustada naise keha pühadust ja rõhutavad õigust lubada ligi vaid vähesed väljavalitud. Keha vaatlejad ei pruugi seda ilmtingimata sellisena näha — nemad näevad objekti, mida katsuda, mida kasutada, mida omada, nad näevad rumalat plikat, kellel pole portfellidega härrade seltsis põhjust suud paotada. Sellele viitavad ka Heinsalu luuleread: „nad uppusid pilgu lumma / omaenese ihasse julma / mil kadunud neiu vaatas ihalejat / ja ootas taas talve, et ta paberisse pakitaks / sest need kiilanevad ihalejad / silmist kaugemale ei kipu nägema“ (lk 58). Kehale viidatakse ka lapsepõlvemälestustes, kus seda on mingis mõttes hingestatud — keha on õrn ja puhas. Siiski mahuvad sellesse puhtusesse ka armastuse tõotused ja puudutused — n-ö süütud ihad.

„Kui ma olin udu“ on küll teemadest tulvil, kuid siiski hakkavad mulle silma läbivad motiivid, mis seovad teose tervikuks. Nagu ka luulekogu pealkiri vihjab, ei saa ilma uduta ning sellega jalutavad käsikäes ka vaikus ja hing. See kolmik on luulekogus justkui üksteise sünonüümid ja ühtaegu ka antonüümid. Nad ilmuvad tekstiridades

pidevalt ja on luulemina vastu nii hellad kui ka karmid. Mina seisab luuleridades silmitsi ebalevate tunnete ja kuulumatusega. Tema ees seisab udune müür, millest läbi minna ei saa, kuid ometigi lendab sellest läbi kivi. Teda ümbritseb kõrvulukustavalt vali vaikus, mida ometigi ei ole olemas. Eestlase hing on nõnda raske, aga ometigi pole see käegakatsutav. Neid luulemina vaevavaid peaaegu või läbinisti nähtamatuid nähtusi polegi justkui olemas. Nõnda tekibki küsimus: kas luulemina ennast on kunagi olemas olnud või ongi ta alati olnud pelgalt udu? Kas mina ja minu pisikesed eestlusest üle valatud tunded on olemas? Võibolla oleme kõik udu?

Vaadates lähemalt „udu“ motiivi, ei jää märkamata, et ka luulekogu kujundus on inspireeritud udust. Lehed on läbipaistvalt õhukesed, paljastades järgmise lehekülje luuleread, mida on juba näha, kuid mis pole veel loetavad. Udu leiab ka illustratsioonidest. Udused plekid lehekülgede vahel pole mitte heledad (nagu udu tavaliselt ette kujutatakse), vaid tumedad, mis laseb ehk mõista selle sümboli süngemat külge. Uduplekid täiendavad teksti tähendusvälju ja kinnitavad — uduloor teeb silmad tahmaseks ja luuleminale tundub, et ta on ise seesama tume udusammas. Heinsalu kirjutab: „ma olin nagu vinduv udu / kellest keegi läbi ei näinud / aga kivi lendas läbi kui kuul“ (lk 88).

Koos sünguse ja raskusega toovad udu, hing ja vaikus luulekogusse ka helgust. Luulemina tähtsustab vaikust ja soovib jääda iseenda hingetõmmete ja mõtetega üksi ses müriseval kajavas maailmamasinas. Sestap peab ta oluliseks ka ööd — aega, mil linn magab ja lõpuks ometi saab iseenda hingelauluga üksi jääda. Heinsalu kirjutab: „ma laulan sulle ainult öösel / sest päeval olen kabuhirmus teiste hingede eest / kui hommikul kõik mõtted ja vaimud ärkavad / ja kui keegi vilistab / kuulan ummikuid ja telefonihelinaid“ (lk 40). Vaikus on õhkõrn piir idülli ja rusuva üksinduse vahel. Ühelt poolt soovib luulemina teistest eemale pääseda, kuid teisalt on üksi uduses vaikuses olles oht ka ise vait jääda: „vaikus võtab kõrvad lukku ja vilisema / palju on neid, kes kõigi nimel elavad / ja vaikides surevad / mitmeidki neid, kes ainiti vaikivad / ja esimese lause järel heidavad hinge“ (lk 35).

Hägusad teemad (vaikus, eneseotsing, ööpimedus, armastus, hingevalu, uduloor) võivad luules mõnikord kõlada üsna naiivselt (eriti noorte autorite puhul) ja nii on oht tekstidesse paisata hulganisti ebavajalikke klišeesid. Heinsalu on aga neid teemasid avanud maitsekalt. Ta kirjutab kooliajast, reisimisest, suveöödest, pidutsemisest, tuues mälestuste kaudu esile hinge sügavad sopid. Veel enam, luuletustes

pole kasutatud tüütuid sõnakordusi südamest, hingest, valust jms, sest Heinsalu on nendele sõnadele leidnud leidlikke sünonüüme ja tabanud varjundeid, mis avavad uusi dimensioone ja tähendusvälju.

„Kui ma olin udu“ viib lugeja udusele rännakule, kus iga lehekülg avab üha uusi tahke, mida esmapilgul näha ei ole. Lugeja saab olla udu.

🕮 RAAMATUSOOVITUSED

Kruusa Kalju

Juhan Voolaid
„Läbilööjalammas ja marukoer“
Hea Lugu, 2017

Jutukogu „Läbilööjalammas ja marukoer“ on mu isiklik esmatutvus Juhan Voolaiu loominguga, mis ajendas autori nime meelde jätma. Mõnuga jutustatud lugudes tuleb loomadele pähe inimmõistus. Loomad saavad aru inimkeskse ilma ebaõiglusest, see sunnib neid võitlema võrdsema elu eest, või õigemini üldse elu eest. Loomad esitavad argumente sellise taiplikkusega, milleni enamik inimesigi ei küüni, samas inimesed ise on nendes lugudes mõistmatud, kiuslikud ja kangekaelsed ega kavatse oma peremeheseisusest loobuda. Ainult lugeja elab lugudele kaasa loomade poolel. Ja kuigi mingi õiglus muidugi ei võida, saab lohutuseks vähemalt kõvasti naerda. Mitte parastavalt, vaid parandamatult.

Margus Ott
„Kirju vägi“ („Väekirjade“ 6. köide)
EKSA, 2018

Margus Ott on üldsusele teada pigem mõtleja ja mõttekirjanduse tõlkijana. „Väekirjade“ sarja päätev 6. köide „Kirju vägi“ koosneb aga läbinisti luuletistest (ei luulest ega luuletustest). Mõtted on sügavad nagu sahtlid, kust on see kopsakas käsikiri pärit, ja luuletised vägevad. Ühe liigi ega üldse elusloodu se ülimuslikustamises neid igatahes süüdistada ei saa. „Kirjus väes“ aetakse juttu ja vaieldakse sõber hallitusega, suudetakse leida ühine keel uſonautidega — väesõnum jõudku päris kõigeni, iga vägilaseni: „frantsiskus jutustas / loomadele-lindudele / kuid laduda tuleb / veel vägevam vundament / käia välja veel kõvem sõna / et kividki saaksid selgeks / molekulidki mõistaksid / kvargidki saaksid aru“.

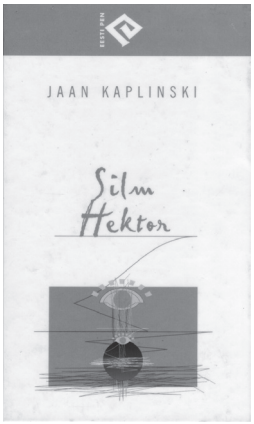

Jaan Kaplinski
„Silm. Hektor“
Tänapäev, 2000

Jaan Kaplinski jutustustekogust „Silm. Hektor“ on mulle eriti eredalt meelde jäänud „Silma“ tagumine osa, mis toreda ilukirjandusliku keerutamisena sisaldab Taist postiga saadetud ingliskeelsetelt ajakirjaväljalõigetelt eesti keelde tõlgitud ning jutustuse esimese poole lõpus kaduma läinud teoloogist peategelasega kuidagi seostuda võivat kirjutist. Ses kerkib esmalt küsimus jumala(te) loodu vastuoksusest: näiteks mida head on kärbses *Lucilia bufonivora*'s, kes oma munad kärnkonna pähe muneb, nii et koorunud vastsed ninasõõrmete kaudu konna kehasse tungivad ja ta tasahaaval nahka pistavad. Küsimusele vastuse nõutamine käivitab aga uperpallitavate sündmuste ja vestluste jada. Esitamaks küsimusi, mida oskaks küsida iga lapski, on vaja Kaplinskit, kes laseb need esitada hiinlasest mungal, kes ju muidu oma nina sellistesse asjadesse toppida ei tavatse!

👀 AUTORID

Heneliis Notton (22)
otsib igasuguseid asju, seega kui sul on midagi jagada, kirjuta heneliisnotton@gmail.com.

Martin Kerge (26)
looming synnib vanadel kirjutusmasinatel, mida tal on hulganisti. See on tema arvates vastuhakk moodsa tehnoloogia v6iduk2igule. Martin Kerge kirjutab vahel kehalisusest r22kivat luulet, siis aga tydineb 2ra ning katsetab m6ne muu teema ja v2ljendusvahendiga.

Toni Tombak (32):
„Mõnikord pean endaga nõu, kas mul ikka on iseendaga rääkimiseks piisavalt elu-kogemust. Teinekord sünnib sellistest vestlustest aga isegi luuletusi.“

Brigitta Tikku (22):
„meeldib: teismelised klassiruumis (õpetaja, mitte pervert)
ei meeldi: teismelised linnaruumis (vahel hirmunud naiskodanik)“

uma mira mürr (20),
loe lühiintervjuud lk 29.

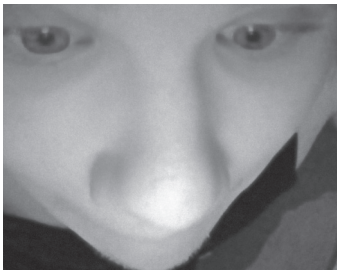

Paavel Häbi (19)
kallistab puid, sest nad ei hakka vastu.

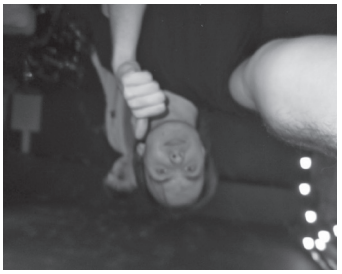

Rasmus Politanov (17):
„kirjutan oode aastaaegadele ja armastuskirju sõpradele“

Riste Sofie Käär (21):
„Tugevused: kümne piires arvutamine, nõudepesu, ootamine. Nõrkused: ajataju, ilmale vastavalt riietumine.“

Niklas-Taaniel Schutting (26)
ootab autoritelt paremat.

Liisi Iling (34):
„Hõljun kirjandusteadlase paradiisis.“

Juuli Teder (24)
on suur armastuse fänn.

Johan Haldna (25):
„:P (xD)“

Hanneleele Kaldmaa (31):
„Olen sündinud, kasvanud (kuigi mitte eriti pikaks), ja selle käigus lugenud mägede viisi raamatuid, vaadanud linde, mutukaid ja rohu kasvamist. Kirjutanud olen raamatuid seni kaks: luulekogud „Oliver“ ja „Sinustki võib saada fossiil“. Need luuletused siin on mõttelisest kolmandast kogust, mille pealkirja ümber käib mu peas tõeline ringmäng, aga mis loodetavasti ühel päeval ka lugejateni jõuab. Muidu hetkel istun õues ülekuumeneva arvuti taga, kuulan toominga otsas laulvat väike-lehelindu ja mõtlen, nagu ikka ette tuleb. Soovitan kanda õlgkübaraid!“

Sofia-Elizaveta Katkova (30):
„tisleritööd ei mõista, luulet ei tea, ikebanat ei oska“

Elisabeth Tiidelepp (18):
„Mul on unistamisega hästi keerulised suhted. Suhkruga samamoodi.“

Kristina Kuzemko (25)
on eksperimentaalsete lugude visualiseerija.

Leon Hagel (21)
on elupõline looder ja maailmatasemel hämaja.

Tuule Kangur (22),
loe lühiintervjuud lk 13.

Tuuli Geetsia Tšaškin (28):
„Kirjutasin seitse aastat luuletusi, siis tüdinesin ära ja otsustasin kätt proovida proosa alal.“

Sirly-Ann Meriküll (28):
„Kes minuga seikleb, võib vabalt sattuda mõne luuletuse või jutu sisse! Aga seal võib samas ka päris hea ⊟ mugav olla.“

Karola Ainsar (24)
on kunstnik, kes maalib ja joonistab peamiselt portaale ning maastikke.

Johannes Peetsalu (21)
siblib siia-sinna samamoodi nagu kõik teised sipelgad.

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja:
Hanna Linda Korp

Tegevtoimetaja:
Saara Liis Jõerand

Luuletoimetaja:
Saara Lotta Linno

Proosatoimetaja:
Paul Raud

Tõlke- ja päevikutoimetaja:
Mirjam Parve

Keeletoimetaja:
Anett Pillmann

Kujundajad:
Pärtel Eelmere, Else Lagerspetz

KAASTÖÖD

Luule:
saaralotta.linno@va.ee

Proosa:
paul.raud@va.ee

Arvustused, **esseed**:
hannalinda.korp@va.ee

Tõlked ja päevikud:
mirjam.parve@va.ee

Pildid ja fotod:
vr@va.ee

Illustratsioonid:
Karola Ainsar

Intervjuu fotod:
Kristina Kuzemko

KOLLEEGIUM
Sveta Grigorjeva, Maarja Kangro,
Pille-Riin Larm, Helena Läks,
Carolina Pihelgas, Johanna Ross,
Mihhail Trunin, Berk Vaher,
Joonas Veelmaa, Mart Velsker,
Tõnis Vilu

VÄLJAANDJA
SA Kultuurileht
Voorimehe 9
10146 Tallinn

TELLIMINE
www.tellimine.ee
Tel 617 7717

Tel 50 17 053
vr@va.ee
www.va.ee

Trükk:
Tallinna Raamatutrükikoda

Paberid:
Holmen Book White 70g
Munken Pure 240g

Kirjatüübid:
Self Modern (Bretagne Type Foundry)
Aktsidents (Tüpokompanii)

Värske Rõhk nr 90 (4/2024)

ISSN 1736-2954 (trükis)
ISSN 2228-1363 (epub)